

De Frontlinie versterken

*Vernieuwende initiatieven in het
voorpoortaal van de jeugdzorg*

Marjan de Gruijter
Trees Pels
Suzanne Tan

Juli 2009

Inhoud

1. Inleiding	5
2. De kloof tussen vraag en aanbod	9
2.1 Dichten van de kloof: aangrijpingspunten	12
2.2 Deze studie: De frontlinie versterken	14
3. Inventarisatie van frontliniepraktijken	17
3.1 Kenmerken van de frontlinie	18
3.2 Selectie van praktijken	20
4. Frontliniepraktijken nader bekeken	21
4.1 Korte typering van de praktijken	21
4.2 Aanleiding en ontstaan	30
4.3 Doelgroep en doelstelling	31
4.4 Werkwijze	33
4.5 Organisatie en aansluiting	35
5. Conceptuele verkenning van frontliniewerk	37
5.1 Frontliniewerk en het vergroten van de diversiteits- gevoeligheid van jeugdzorg	37
5.2 Bijdrage aan empowerment van allochtone jeugd en gezinnen	39
5.3 Bijdragen aan aanpassingen van het professionele aanbod	40
6. Randvoorwaarden voor succesvolle aansluiting	41
6.1 Algemeen	41
6.2 Kader van professionals / instellingen	42
6.3 Kader van lokale overheden	43
Referenties	45
Bijlagen	
I. Samenstelling begeleidingscommissie	49
II. Resultaten inventarisatie overbruggings activiteiten	51
III. Beschrijving acht praktijken	59
IV. Verslagen van de Rondetafelbijeenkomsten	125

1. *Inleiding*

Al enkele jaren is het zo vroegtijdig mogelijk opsporen van problemen in kwetsbare gezinnen - of liever nog voorkómen dat problemen ontstaan - speerpunt van beleid. Achterliggend idee is dat tijdige interventie voorkomt dat gezinnen en jeugdigen later intensievere of zwaardere hulp nodig hebben wanneer het lastiger is om het tijt te keren. Kortom: lichtere en vrijwilligere vormen van hulp of ondersteuning in een vroeg stadium kunnen voorkomen dat zwaardere en niet-vrijwillige hulp later geboden is.

Allochtone jongeren zijn ondervertegenwoordigd in de vrijwillige hulpverlening en oververtegenwoordigd in de niet-vrijwillige, zwaardere hulpverlening, waaronder ook de justitiële keten. Zo bestaat 30% van de populatie van residentiële instellingen uit allochtone jongeren en ruim de helft (53%) van de jongeren in justitiële inrichtingen is van allochtone komaf (Steketee, 2005). Van de allochtone jongeren die terechtkomen in de justitiële jeugdinrichtingen is bekend dat zij nauwelijks gebruik hebben gemaakt van de bestaande hulpverleningsmogelijkheden (Goderie et al., 2004). Uit onderzoeken naar de vraag naar en het aanbod aan (vrijwillige) ondersteuning en hulp van gezinnen van niet-westerse komaf blijkt steevast een afstand tussen beide (Distelbrink et al., 2005; Nijsten et al., 2002; Mak & Pels, 2005; Pels, 2003; Pels & De Gruijter, 2005).

Allochtone gezinnen en jongeren lijken, met andere woorden, pas in het zicht van de jeugdzorg te komen als de problemen al uit de hand gelopen zijn. Het 'voorportaal van de jeugdzorg' slaagt er onvoldoende in om problemen in een vroegtijdig stadium te verhelpen. Dit is niet alleen nadelig voor de betreffende jongeren en hun gezinnen; de situatie heeft ook een negatief effect op het imago van de jeugdzorg en het gebruik ervan door allochtonen. De hulp geldt als zeer ingrijpend, de lichtere preventieve hulp is minder bekend. De jeugdzorg komt dan ook steeds dringender met de vraag hoe deze situatie te keren is.

Ook het landelijke beleid erkent het probleem inmiddels. In het programma *Alle kansen voor alle kinderen - 2007-2011* - van de minister van Jeugd en Gezin is voorgesteld om samen met het ministerie van Wonen, Wijken en Integratie een actieprogramma op te stellen en uit te voeren voor de verbetering van de positie van allochtone jongeren in het jeugdbeleid. Dit heeft inmiddels geleid tot de beleidsbrief *Diversiteit in het Jeugdbeleid* van de ministers Rouvoet (programma-ministerie Jeugd en Gezin) en Vogelaar (programmaminister Wonen, wijken en integratie) van 11 juli 2008. Deze brief richt zich op de versterking van het vakmanschap dat betere kansen voor migranten-jeugd mogelijk maakt.

Het doel van het actieprogramma is dat het jeugdbeleid allochtone jeugdigen even goed bereikt als Nederlandse jeugdigen, en even effectief is. Om deze (evenredigheids)doelstelling te bereiken is het enerzijds noodzakelijk structurele verbeteringen in het jeugdbeleid te bewerkstelligen, anderzijds is het tijd voor een aantal gerichte maatregelen. Zowel bij de professionele hulpverlener als bij de jongere en zijn/haar ouders spelen (culturele) belemmeringen die het bereiken van de doelgroep en een effectieve hulpverlening bemoeilijken.

Een van de lijnen waarlangs het actieprogramma is uitgewerkt is *het versterken van de frontlinie*. Onder frontlinie verstaan we hier het geheel van personen en organisaties die door een meer informeel en laagdrempelig aanbod een brugfunctie vervullen tussen moeilijk bereikbare (migranten)groepen en de geïnstitutionaliseerde hulpverlening. Meestal gaat het om activiteiten voor bepaalde doelgroepen en het initiatief komt vaak 'van onderop' en 'uit eigen kring'. De werkwijze van buurtvaders is een veelgenoemd voorbeeld van frontlinienetwerk (Gruijter & Pels, 2005).

Het versterken van de frontlinie wordt als een van de manieren gezien om het gat 'tussen straat en instituties' te dichten. Dit kan een belangrijke innovatie in de jeugdzorg bewerkstelligen.

Het Verwey-Jonker Instituut heeft met subsidie van de Directie Inburgering en Integratie van het ministerie van VROM/WWI, een onderzoek uitgevoerd naar de versterking van de frontlinie. Een begeleidingscommissie voorzag de onderzoekers hierbij van commentaar en advies (Zie Bijlage 1 voor de samenstelling van de commissie).

De doelstellingen van het project zijn als volgt te verwoorden:

- Het verkennen van het frontliniewerk en het expliciteren van de werkwijze en werkzame elementen.
- Het verkennen van mogelijkheden voor verankering van frontliniewerk in zowel de jeugdzorg¹ als het beleid van de lokale overheid.

De onderhavige rapportage doet verslag van het onderzoek. Onderdeel daarvan is het komen tot een conceptuele verheldering van het begrip frontliniewerk. Daarnaast geeft het onderzoek een aanzet tot het formuleren van mogelijkheden om op een (meer) succesvolle wijze frontliniewerk in de lokale setting te ondersteunen om de kloof tussen aanbod en vraag van (migranten)groepen te dichten.

Leeswijzer

In deze rapportage gaan we eerst nader in op het in deze inleiding geschetste ‘gat tussen vraag en aanbod’, gevolgd door een inventarisatie van initiatieven ‘van onderop’ die tot doel hebben dit gat te dichten (hoofdstuk 3). Hoofdstuk 4 bespreekt een achttal praktijken met als doel meer helderheid te krijgen over de werkwijze van ‘frontliniewerkers’. Op basis hiervan geeft hoofdstuk 5 een conceptuele schets van het frontliniewerk en de plaats die deze werksoort (idealiter) inneemt. Hoofdstuk 6 tot slot bevat randvoorwaarden voor een succesvolle inbedding van frontliniewerk in de lokale context.

1. In deze rapportage gebruiken we de term ‘jeugdzorg’ voor zowel het jeugdwelzijnswerk, voor instellingen die zich met zorg voor jeugd bezighouden en voor geïndiceerd (voorgescreven) zorgaanbod (ZonMw, 2008).

2. *De kloof tussen vraag en aanbod*

De ontoegankelijkheid van voorzieningen voor migranten en hun nazaten vormt een hardnekkig probleem. Jeugdigen en gezinnen van niet-westerse herkomst zijn ondervetegenwoordigd in de lichtere vormen van opvoed- en ontwikkelingsondersteuning, terwijl zij oververtegenwoordigd zijn in de zwaardere vormen van hulpverlening. De kwestie van ontoegankelijkheid is in het midden van de jaren tachtig voor het eerst op de agenda van het integratiebeleid gezet. In deze jaren kreeg de gedachte dat immigratie als een permanent verschijnsel te beschouwen was, vaste voet aan de grond. De afbouw begon van de categoriale voorzieningen voor allochtonen, die vanaf de jaren zeventig steeds meer zorgtaken op allerlei terreinen toebedeeld hadden gekregen. Tegelijkertijd was echter duidelijk dat de nieuwe ingezetenen nog nauwelijks hun weg vonden naar algemene instellingen. Om het bereik daarvan te vergroten was vaak een forse afstand te overbruggen.

In de sociale sector voltrok zich inmiddels een ontwikkeling die het verkleinen van deze afstand bepaald niet vergemakkelijkte. Het ‘pamperen’ en aanbieden van bemoeizorg aan kwetsbare individuen en groepen werd minder vanzelfsprekend; het aanbod verzakelijkte en de nadruk kwam te liggen op de eigen verantwoordelijkheid van (potentiële) cliënten voor het verwerven van diensten van instellingen. De bovenlaag van de bevolking is voldoende toegerust voor deze ommezwaai, voor het nemen van de drempel naar de voorzieningen. Zij wenden zich voor steun gemakkelijker tot deskundigen en hebben zich hun denkwijzen meer eigen gemaakt. Voor de laagopgeleide Nederlanders en veel van de allochtonen ligt dit anders. Bij de laatstgenoemden staan vooral leden van de eerste generatie als ‘onbereikbaar’ te boek. Juist leden van deze generatie kampen echter met problemen op uiteenlopende terreinen als werk, gezondheid en opvoeding. Zij komen bovendien uit landen die geen wijdvertakt sys-

teem aan gespecialiseerde voorzieningen kennen, zoals kenmerkend is voor Nederland. Het informele netwerk vormde er van oudsher de belangrijkste bron van sociale steun. Familieleden, vrienden en burens voorzien ook na de migratie meer in deze functie dan bij autochtonen, maar de allesomvattende rol die het netwerk traditioneel vervulde is toch verloren gegaan (bijvoorbeeld Pels & Distelbrink, 2000). Het Verwey-Jonker Instituut (Rijkschroeff, Duyvendak & Pels, 2003) laat in de Bronnenstudie over het integratiebeleid zien, dat de toegankelijkheidskwesitie sindsdien niet aan actualiteit heeft ingeboet. Onlangs is deze weer expliciet geagendeerd in het actieprogramma *Diversiteit in het jeugdbeleid* van de ministers voor Jeugd en Gezin en Wonen, Wijken en Integratie.

In de jeugdzorg en de GGZ verbreken allochtone cliënten nogal eens voortijdig het contact omdat deze sectoren te weinig rekening houden met hun 'klinische realiteit'. De opvattingen en handelingswijzen die zij voorstaan spelen nauwelijks een rol bij de diagnose van problemen en bij het vaststellen van de aanpak ervan (Adriani, 1993; Van Daal, 2003). Nog minder vertrouwen hebben zij in de jeugdhulpverlening en kinderbescherming. Ouders menen nogal eens dat deze sectoren buiten hen om werken en kinderen aanmoedigen een oplossing buitenshuis te zoeken (Pels en Distelbrink, 2000). Daarbij schuwen professionals niet altijd culturele stereotypen over de thuis-situatie (zie ook Brouwer, 1998). Onderzoek onder allochtone ouders van kinderen die met de justitiële keten in aanraking gekomen zijn, duidt er eveneens op dat de (pedagogische) afstemming nog steeds veel te wensen over laat (Nijsten et al., 2002).

Er is weinig onderzoek dat inzoomt op de interacties tussen professionals en allochtone cliënten. Een uitzondering vormt onderzoek naar de wederzijdse verwachtingen van en communicatie tussen gezinsvoogden en ouders met een onder toezicht gesteld kind (Hoogsteder & Suurmond, 1997). Reflecties van de gezinsvoogden over opvoeding blijken nauwelijks aan te sluiten op de percepties daarover van de ouders en de eersten gaan meestal niet na of de ouders er wel iets mee kunnen. Dit terwijl de ouders van de gezinsvoogd verwachten dat deze kan luisteren, respect voor hen toont en geen beslissingen neemt zonder hen te consulteren.

De kunst om een balans te vinden tussen het eigen deskundige kapitaal en de vragen en behoeften van cliënten vergt al het nodige van de professionals als het gaat om autochtonen. In het werken met allochtone cliënten lijkt dit proces op nog meer weerstanden te stuiten. Daarbij komt nog een meer algemeen probleem. Niet alleen bij ouders maar ook bij professionals die met jongeren te maken hebben, zoals docenten en jongerenwerkers, leeft tegenwoordig nogal wat opvoedingsonzekerheid. Sinds kort groeit de aandacht voor de pedagogische verantwoordelijkheid van instituties buiten het gezin, zoals de school, buurt, het jongerenwerk en instellingen in de justitiële keten. Over de - al dan niet intentionele - pedagogische functie van deze partijen, de specifieke kenmerken ervan en de onderlinge raakpunten en verschillen is nog weinig bekend. Wat we wel weten is dat zich nogal wat *pedagogische onmacht* voordoet, bijvoorbeeld waar het de morele opvoeding betreft, omgaan met overmatige assertiviteit en agressie, met diversiteit en gebrek aan binding van jongeren aan school en maatschappij, met conflicten op etnische/religieuze basis, polarisatie en radicalisering (bijvoorbeeld Buijs & Van Steenis, 2007; Van Eck, 2008; Pels, De Gruijter & Middelkoop, te verschijnen).

Al met al kunnen we daarom spreken van een leemte op het punt van zorg en welzijn.

Zeker aan de 'voorkant' van de zorg treffen de bestaande voorzieningen onvoldoende doel. Wil het aanslaan dan moet een hulpaanbod toegesneden zijn op de behoeften van de hulpvrager (bijvoorbeeld Vincent et al., 1990). Dit is een open deur. Maar in de huidige tijd houdt dit uitgangspunt een pendelverkeer tussen vraag en aanbod in, zoals Van der Laan et al. (2003) betogen. De vraag noch het aanbod is heilig. De hulpvrager heeft de professional nodig om de 'behoefte achter de vraag' te duiden en een passend aanbod te doen. Anderzijds kan het veld van zorg en welzijn zich niet meer baseren op algemeen aanvaarde wereldbeelden, normen en identiteitsconstructies. De aanspraken van de cliënt en de verantwoordelijkheid van het veld moeten dus tot afstemming komen.

2.1 *Dichten van de kloof: aangrijpingspunten*

De vraag is langs welke wegen de kloof tussen vraag en aanbod te dichten is. De problematiek van aansluiting van voorzieningen op de vraag is complex en sterk gelaagd. Globaal kunnen we een zestal niveaus van beïnvloeding onderscheiden, die elk om hun eigen maatregelen vragen:

1. het overheidsbeleid
2. de institutionele context
3. het professionele niveau
4. het methodische niveau
5. wisselwerking met nieuwe behoeften en vragen
6. initiatieven van (groepen) burgers en zelforganisaties

Ad 1) Landelijke overheden zijn belangrijke spelers omdat zij beleidsdoelen op het terrein van diversiteit kunnen bepalen, (wettelijke) richtlijnen kunnen geven, ontwikkelingen kunnen faciliteren en sanctioneren (bijvoorbeeld Engelen, 2007). Daarmee zijn zij van wezenlijk belang voor verankering van diversiteitsbeleid. Zonder dergelijke verankering is het risico groot dat het diversiteitswerk in de praktijk kwetsbaar blijft en blijft steken op het niveau van tijdelijke projecten. De lagere overheden kunnen eveneens veel invloed uitoefenen. Zij zijn nauwer betrokken bij het primaire proces en kunnen bijvoorbeeld prestatieafspraken maken met instellingen. Zij dienen hun overigens ook de nodige ruimte en flexibiliteit te gunnen voor de innovatie die nodig is om nieuwe doelgroepen effectief te bereiken.

Ad 2) Bij de institutionele context gaat het om de mate waarin uitvoerende instituties ‘diversiteitsgevoelig’ zijn, zoals tot uitdrukking komt in hun inhoudelijk beleid, kwaliteitsbeleid, personeelsbeleid en bedrijfscultuur. Ook op instellingsniveau is uiteraard ruimte voor flexibiliteit van belang om steeds te kunnen inspelen op veranderende behoeften. De ontwikkeling van specifieke kwaliteitsnormen, naar analogie van de HKZ-normen in de zorgsector, verdient eveneens aandacht.

Ad 3) De competenties van de uitvoerende professionals leggen een zwaar gewicht in de schaal voor een succesvol diversiteitsbeleid (bijvoorbeeld Veen et al., 2007). Voor diversiteit betekent dit dat professionals sensitiviteit moeten kunnen opbrengen voor overeenkomsten en verschillen tussen cliënten, naar etnisch-culturele herkomst, sociaal milieu, gender en leeftijd.

Ad 4) Ook de gehanteerde methoden of interventies zijn van belang. Momenteel is er veel aandacht voor de 'evidence base' van interventies, maar zolang de (culturele) context en toepasbaarheid bij doelgroepen buiten beschouwing blijft is bereik en doeltreffendheid ervan niet gegarandeerd. De meeste interventies hebben hun validiteit voor en werkzaamheid bij etnische groepen niet bewezen; 'rekening houden met diversiteit' behoort niet tot de standaardcriteria om de effectiviteit van interventies aan af te meten (bijvoorbeeld Breuk, Khatib Alaoui & Jongman, 2007; Deković & Asscher, 2008).

Ad 5) Aan de vraagkant kunnen taal- en culturele barrières een rol spelen, evenals onbekendheid met reguliere voorzieningen, drempelvrees of wantrouwen (bijvoorbeeld De Gruijter et al., 2007; Pels & Distelbrink, 2000; Pels & De Gruijter, 2005). Nieuwe groepen brengen voorts nieuwe problemen, vragen en behoeften mee, en deze kunnen in de loop der tijd weer veranderen. Een en ander betekent dat voorzieningen flexibel genoeg moeten zijn om in interactie met (groepen) cliënten de afstand tussen vraag en aanbod te overbruggen en maatwerk te leveren.

Ad 6) Dikwijls ontstaan bottom-up-initiatieven om gaten in de zorg te dichten (De Gruijter et al., 2009). Dergelijke innovatieve initiatieven vanuit de *civil society* hebben een eigenstandige waarde. Zij kunnen daarnaast een rol spelen in de overbrugging van de afstand tussen de vraag en het reguliere aanbod. Zoals de voornoemde auteurs betogen is het van belang dat bottom-up-initiatieven en hun mogelijke bijdrage aan het dichten van gaten in de zorg (h)erkenning en ondersteuning vinden. En dat visieontwikkeling plaatsvindt over de rol en plaats ervan in het preventieve jeugdbeleid en over de verbinding tussen deze (vrijwillige) initiatieven en reguliere voorzieningen.

2.2 *Deze studie: De frontlinie versterken*

Uit het bovenstaande zal duidelijk zijn dat het dichten van de kloof een complexe aangelegenheid is, waarbij veel partijen zijn betrokken. In deze studie *De frontlinie versterken* ligt het accent, conform de opdracht van de Directie Inburgering en Integratie van het ministerie van VROM/WWI, op het zesde niveau, dat van de 'bottum-up'-initiatieven. Hiermee duiden we op initiatieven die (georganiseerde) burgers uit de doelgroepen zelf nemen om ervaren lacunes in het aanbod te vullen. Deze studie gaat over de overbruggingsactiviteiten van burgers die zich in groepsverband vrijwillig inzetten. Wij willen hier benadrukken dat overbruggingsactiviteiten van (zelf)organisaties van actieve burgers meestal maar een (klein) deel zijn van de activiteiten die deze organisaties uitvoeren. De bestaansredenen van deze organisaties zijn doorgaans veel breder en de organisaties houden niet op te bestaan als overbruggingsactiviteiten niet meer nodig zijn. Vrijwillige inzet is een belangrijk onderdeel van de *civil society* en een belangrijke bron van maatschappelijke participatie. Zoals gezegd beperken wij in deze studie onze aandacht echter tot de overbruggingsactiviteiten van deze organisaties. We duiden hen aan als frontliniëpraktijken, frontlinie-initiatieven of frontliniewerkers.

De studie is als volgt opgezet. Eerst hebben we door een beknopte literatuurverkenning en een aantal gesprekken met deskundigen een inventarisatie uitgevoerd naar overbruggingsactiviteiten van (migranten)zelforganisaties/vrijwilligersorganisaties. De uitkomsten van deze inventarisatie verschaffen een eerste beeld van de kenmerken van frontliniewerk in de praktijk. Uit de inventarisatie hebben we vervolgens een achttal praktijken geselecteerd die nader zijn bekeken. Dit gebeurde op basis van interviews en documentenanalyse. Deze nadere analyse verschafte het materiaal om tot een nadere conceptuele verheldering te komen: wat is frontliniewerk en hoe past deze 'werksoort' in een lokale context waarin verschillende partijen aan het vergroten van diversiteitsgevoeligheid werken? De casuïstiek en de conceptuele verkenning van frontliniewerk zijn voorts voorgelegd aan experts in een drietal rondetafelgesprekken met gemeenten, frontliniewerkers en instellingen. De rondetafelgesprekken had-

den tot doel input te leveren voor een handreiking aan gemeenten die met frontliniewerk aan de slag willen. Zoals in de inleiding al is aangegeven hebben we vanuit onderhavig onderzoek een handreiking geschreven, die we afzonderlijk zullen publiceren.

3. *Inventarisatie van frontliniepraktijken*

Om zicht te krijgen op de (overbruggings)activiteiten van (migranten) zelforganisaties hebben we een inventarisatie naar dergelijke initiatieven uitgevoerd. Hierbij hanteerden we de volgende criteria:

- De praktijk is ontstaan ‘van onderop’ en/of komt voort uit initiatief vanuit de doelgroep of personen/organisaties die door hun aard/aanpak dichtbij de doelgroep functioneren.
- Het gaat om specifieke, als ‘moeilijk bereikbaar’ te boek staande, doelgroepen.
- Het bestaansrecht van de praktijk komt voort uit een gat tussen vraag en regulier aanbod.
- De praktijk heeft betrekking op jeugd en/of opvoeders/gezin.

Doel van de aan de hand van de criteria uitgevoerde zoektocht is niet om uitputtend te zijn, wel om activiteiten op het spoor te komen die succesvol lijken te zijn, maar vooral door hun informele karakter niet het label ‘effectief’ kregen toegekend.

De zoektocht verliep als volgt. De afdeling Informatie en Communicatie van het Verwey-Jonker Instituut heeft een search uitgevoerd. Eerst is PICARTA doorzocht. PICARTA is een database met alle publicaties en materialen die in meer dan vierhonderd Nederlandse bibliotheken aanwezig zijn. Naast boeken en tijdschriften kun je er ook internetsites en audiovisueel materiaal vinden. De volgende zoektermen zijn gebruikt: (jeugd, jongeren, gezin) en (preventie* of initiatief* of vrijwilliger* of empowerment* of criminaliteit* of project* of intermediair* of paraprofessional* of peer* of project*).

Vervolgens zijn de databank van het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) en de databank Effectieve Jeugdinterventies geraadpleegd. Hierbij is gebruik gemaakt van de volgende zoektermen: frontlinie*, preventie, intermediair*, empowerment, paraprofessional*, ondersteuning, peer*. Ook de catalogus van het NJI is geraadpleegd (met de zoektermen: preventie, interventie*, paraprofessional*, maatje*, empowerment, intermediair*, peer*).

De websites van de volgende organisaties zijn geraadpleegd: NICIS, KIEM, MOVISIE, Kanaal Sociaal, Forum, Oranjefonds, Gemeente Amsterdam, DMO Amsterdam, Gemeente Rotterdam, Gemeente Den Haag, Gemeente Utrecht. Ook is 'open' op het internet gezocht met alle mogelijke combinaties van bovengenoemde zoektermen. Bij de search is gebruik gemaakt van de sneeuwbalmethode: via verwijzingen op internetsites zijn weer andere internetsites bezocht.

Naast de search door de afdeling I&C zijn de onderzoekers in hun eigen netwerken nagegaan welke activiteiten in aanmerking zouden kunnen komen.

3.1 Kenmerken van de frontlinie

Uiteindelijk heeft de zoektocht dertig activiteiten opgeleverd. In sommige gevallen gaat het om activiteiten die op meerdere plaatsen worden uitgevoerd, zoals de buurtvaders en Big Brother, Big Sister. In deze rapportage is ervoor gekozen om de activiteit te beschrijven in een van de settings die de activiteit uitvoeren.

Hieronder beschrijven we de kenmerken van de gevonden activiteiten in het kort. In Bijlage 2 is een tabel opgenomen waarin deze kenmerken systematisch zijn weergegeven.

Doelgroep

Ongeveer de helft van de activiteiten richt zich op jongeren. Daarnaast richten drie activiteiten zich op meisjes, en een op jongens. Dit geeft echter een vertekend beeld omdat bijna alle activiteiten die zeggen zich op 'jongeren' te richten, feitelijk bedoeld zijn voor jongens. Voor meisjes is blijkens de gevonden activiteiten dus relatief weinig aanbod. Zeven activiteiten richten zich op gezinnen (ouders en kinderen) en vier activiteiten zijn voor ouders. Twee activiteiten richten zich op (alle) wijkbewoners.

Dertien activiteiten zijn niet specifiek op een bepaalde etnische doelgroep gericht: de activiteiten zijn toegankelijk voor alle jongeren, ouders of gezinnen. Acht activiteiten richten zich op de Marokkaanse doelgroep. Verder zijn er enkele activiteiten die zich richten op Kaapverdianen, Afghanen, Antillianen of Surinamers, Antillianen, Ghanezen en Somaliërs. Een activiteit is bestemd voor moslims (meiden).

Doelstelling

De doelstellingen van de gevonden activiteiten zijn divers en meestal streven de activiteiten meer dan één doelstelling na. Als we kijken naar de hoofddoelstelling, dan valt op dat acht activiteiten zich richten op het verbeteren van de positie of het bevorderen van participatie in school, werk en de maatschappij in het algemeen. Daarnaast hebben vijf activiteiten het verminderen van probleem- of crimineel gedrag als hoofddoelstelling. Nog eens vijf activiteiten hebben als hoofddoel 'het slaan van een brug' tussen de doelgroep en reguliere instellingen, zoals school en de jeugdzorg. Vijf activiteiten willen ouders ondersteunen in de opvoeding. Vier activiteiten hebben als hoofddoel overlast tegen te gaan en in drie activiteiten staat het verlenen van onderlinge steun (bijvoorbeeld via rolmodellen) en uitwisseling centraal.

Aanbod

Ook het aanbod van de gevonden activiteiten is zeer divers. Vijftien activiteiten hebben bijeenkomsten in hun aanbod, vaak in de vorm van een cursus, training of thema-avond. Zes activiteiten leggen zich vooral toe op persoonlijke ondersteuning via coaching, maatjes of buddy's. Nog eens vijf activiteiten organiseren vooral sport- en spelactiviteiten. In één activiteit draait het vooral om het aanwezig zijn in de wijk (surveilleren). Een activiteit is een internetwebsite (met forum).

Locatie

Waar vinden de activiteiten plaats? Zeven worden uitgevoerd op meerdere plaatsen in het land. De buurtvaders zijn hier een voorbeeld van. Zeven activiteiten vinden plaats in Amsterdam, vijf in Utrecht, drie in Rotterdam, drie in Den Haag. Een activiteit heeft geen locatie: het betreft een internetforum. Er zijn ook activiteiten gevonden in Venlo, Roosendaal, Maarsen en Leeuwarden.

De inventarisatie van overbruggingsactiviteiten heeft geen volledig beeld opgeleverd: niet alle activiteiten, vooral als ze 'bottum-up' en laagdrempelig zijn georganiseerd, laten zich gemakkelijk vinden. Overbruggingsactiviteiten vormen vaak een impliciet onderdeel van aanbod van bijvoorbeeld een zelforganisatie.

Doel van de zoektocht was echter niet om volledig te zijn, maar om inzicht te krijgen in de *soorten* activiteiten die in het bestaande aanbod ontbreken. We hebben gepoogd een onderscheid te maken naar de domeinen waarop de activiteiten zijn gericht. Hoewel veel activiteiten zich richten op meerdere domeinen (overlast bestrijden én toeleiding naar school of werk), zijn uiteindelijk de volgende domeinen benoemd: opvoeding, veiligheid (vooral: tegengaan van overlast), welzijn (in de zeer brede zin van welbevinden, de mogelijkheid hebben om een positie in de samenleving te verwerven) en school/opleiding/werk. Bij dit laatste gaat het over het algemeen om toeleiding.

3.2 *Selectie van praktijken*

In het volgende hoofdstuk gaan we dieper in op een selectie uit de dertig geïnventariseerde praktijken. De keuze voor deze (acht) praktijken is in overleg met de subsidiegever en de begeleidingscommissie tot stand gekomen. Er is hierbij rekening gehouden met een spreiding van de bovengenoemde domeinen en wijze van uitvoering/mate van 'professionaliteit'. Daarnaast hebben we gekeken of de activiteiten inhoudelijke en/of organisatorische (randvoorwaardelijke) elementen bevatten die in het reguliere jeugdwerk nog goeddeels ontbreken, om aanknopingspunten te vinden om de aansluiting met en integratie van 'bottum up'-initiatieven vanuit de doelgroepen in het reguliere jeugdwerk te bevorderen.

4. *Frontliniepraktijken nader bekeken*

Zoals in het vorige hoofdstuk is aangegeven gaan we in dit hoofdstuk dieper in op een achttal praktijken. Doel hiervan is inzicht te krijgen in de wijze waarop zelforganisaties (van migranten) in de frontlinie werken. De beschreven praktijken in dit hoofdstuk vormen de bron voor hoofdstuk 5 (een conceptuele verkenning van het frontliniewerk) en hoofdstuk 6 (randvoorwaarden voor succesvolle aansluiting). De integrale beschrijvingen van de praktijken zijn opgenomen in Bijlage 3.

Dit hoofdstuk begint met een korte typering van de beschreven praktijken. Daarna kijken we naar de aanleiding en het ontstaan van de praktijken, de doelgroep en de doelstelling die de uitvoerders nastreven, gevolgd door een beschrijving van de werkzaamheden en de organisatie en inbedding van de praktijk.

4.1 *Korte typering van de praktijken*

Buurtvaders Den Bosch

In Den Bosch is een aantal buurtvaderteams actief. Buurtvaders zijn betrokken buurtbewoners die zich medeverantwoordelijk voelen voor overlast van (Marokkaanse) jongeren in de buurt en die op eigen initiatief in groepjes op straat rondlopen om met jongeren (en hun ouders) in gesprek te raken om overlast te verminderen, maar ook om waar nodig iets te kunnen betekenen voor de jongeren. Buurtvaders treden dus corrigerend op, maar in de praktijk functioneren zij ook als vraagbaak voor de buurt en kunnen zij jongeren doorverwijzen naar instellingen en de gemeente waarmee zij contact hebben.

Boy-4-ever

Boy-4-ever is ontstaan na de dood van Boy Rettka. De 19-jarige Boy stierf in 2001 bij het uitgaan aan een combinatie van speed en GHB. In zijn woonplaats Venlo-Blerick experimenteren jongeren volop met drugs: de ouders van Boy weten niet beter dan dat het erbij hoort. Na Boys dood worstelen zijn ouders met de vraag of iemand de dood van Boy had kunnen voorkomen. Wie had Boy kunnen waarschuwen voor deze dodelijke combinatie?

Op zoek naar antwoorden lopen de ouders tegen hiaten in de hulpverlening aan. De welzijnsorganisatie heeft geen aanbod in de wijk voor jongeren tussen de 16 en 20 jaar en informatie over drugs is moeilijk te vinden. De school en politie onderkennen het probleem niet en vinden voorlichting niet nodig. Bij het Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs (CAD) is één preventiemedewerker voor de hele regio Noord-Limburg. Hij is net bezig om informatie over GHB op papier te zetten. De ouders, broer en zus van Boy en enkele goede vrienden helpen de preventiewerker van het CAD bij het maken van een voorlichtingsfilm, het uitdelen van flyers en het geven van voorlichting op scholen en feesten. De familie zoekt de pers op om met het verhaal over Boy andere jongeren te waarschuwen. Ze worden een vraagbaak voor vrienden van Boy, die vaak langskomen bij zijn ouderlijk huis. Deze vrienden nemen vrienden mee en gaandeweg verandert de huiskamer van de Rettka's in een inloop, en komen er niet alleen vragen over drugs maar ook andere vragen boven tafel. De moeder van Boy constateert dat jongeren nergens terecht kunnen met hun vragen of problemen. Velen van hen vervelen zich, hangen op straat en veroorzaken overlast. Ze vindt dat jongeren een eigen plek nodig hebben waar ze zich thuis voelen, waar ze met hun problemen terecht kunnen en informatie kunnen krijgen. Omdat een dergelijke voorziening in Blerick ontbreekt richt ze de Stichting Boy-4-ever op, zodat ze andere jongeren kan helpen en de dood van Boy niet voor niets is geweest. Met de stichting heeft ze een laagdrempelige informatievoorziening voor ogen, die ook na school en in het weekend open is.

In zes jaar tijd ontwikkelt het inloophuis (eerst nog in de woning van de ouders van Boy) zich tot een combinatie van een Jongeren Informatiepunt (JIP) en een Jongeren Ontmoetingsplek (JOP), gerund door jonge vrijwilligers. In het begin richt de stichting zich vooral op

drugsvoorlichting maar na verloop van tijd wordt dat één van de vele onderwerpen waar de vrijwilligers over adviseren. Door de combinatie van informatievoorziening en ontmoetingplek is de inloop laagdrempelig. De jongeren kunnen komen wanneer ze willen, ze hoeven geen afspraak te maken en kunnen veel informatie zelf opzoeken in een map of op de pc. Hebben ze hulp nodig, dan zijn de vrijwilligers dichtbij. Deze vrijwilligers zijn zelf ook jongeren, ze bewegen zich in dezelfde circuits. Volgens de oprichtster schuilt daar het succes in: het praat veel makkelijker aan een van de grote tafels bij Boy-4-ever dan aan het bureau van een volwassen professional.

Per week komen er nu zo'n 250 jongeren bij Boy-4-ever langs. Ze komen uit Venlo en Blerick maar ook uit omliggende dorpen. De jongeren hebben uiteenlopende culturele achtergronden en behoren tot verschillende jeugdculturen. Met de ruime openingstijden bereiken ze vooral de hangjeugd die voorheen overlast gaf op straat. Ouders komen steeds vaker met vragen over jongeren, drugs, alcohol, puberteit, seksualiteit en andere vragen. Leraren maken gebruik van het aanbod om goede informatie te geven aan leerlingen. Ook professionals weten Boy-4-ever te vinden. Soms lopen professionele hulpverleners even binnen en een paar keer per jaar verzorgt een van de organisaties een voorlichting, bijvoorbeeld over drugs of soa. In 2008 won Boy-4-ever een Appeltje van Oranje. Dit is een jaarlijkse prijs voor bijzondere, innovatieve of succesvolle projecten op sociaal gebied, die Prinses Maxima uitreikt.

ENIP!

ENIP!, ofwel En Nu Iets Positiefs!, is ontstaan als reactie op een aantal negatieve ontwikkelingen in de Amsterdamse wijk Overtoomseveld. Bewoners en winkeliers ervaren overlast van rondhangende Marokkaanse jongeren. Vernieling, agressie en criminaliteit vinden plaats en de politie heeft weinig grip op de jongeren. In april 1998 lopen de spanningen zo hoog op dat er rellen ontstaan waarbij de Marokkaanse jeugd slaags raakt met de politie. De rellen krijgen een enorme nasleep, onder andere door veelvuldige aandacht in de landelijke media.

Verschillende professionals en actieve buurtbewoners ergeren zich aan de wijze waarop de media de rellen uitvergrooten en Marokkaanse jongens constant op een negatieve manier in het nieuws brengen. Zij

herkennen het beeld dat van de wijk geschetst wordt niet en zien dat de berichtgeving een negatief effect heeft op de jongeren. Tegelijkertijd onderkennen zij dat er problemen zijn en lopen zij al langer met de gedachte rond dat er iets moet gebeuren voor en met de Marokkaanse jeugd.

Onder het motto 'En Nu iets Positiefs!' komen Marokkaanse buurtvaders, jongerenwerkers, politie en verschillende bedrijven in de wijk bij elkaar. Ze willen iets positiefs voor de jongeren en de wijk betekenen en de negatieve beeldvorming een halt toeroepen. Al brainstormend over hoe dat dan het beste kan, komt de groep op het idee de jongeren spullen te laten opknappen voor een goed doel in Marokko. Het stadsdeel Slotervaart gelooft in het onorthodoxe initiatief en financiert de pilot. Drie maanden later is het project een feit. De doelgroep van ENIP! bestaat uit risicojongeren die problemen hebben op meerdere terreinen en die stelselmatig overlast geven in een bepaalde buurt of wijk. Het gaat om jongeren die geen startkwalificatie hebben en de aansluiting met onderwijs en arbeidsmarkt hebben verloren of dreigen te verliezen. Bij ENIP! kunnen ze werker-
varing opdoen en de benodigde sociale vaardigheden leren. Tijdens het traject worden ze ondersteund en geactiveerd. De visie van ENIP! is dat het bieden van een toekomstperspectief de negatieve spiraal waar deze jongeren in dreigen te komen, kan doorbreken. Het uiteindelijke doel is dat de jongeren die meedoen doorstromen naar een opleiding, werk of een combinatie van beide, dan wel dat zij hun vrije tijd constructiever invullen.

De pilot is een groot succes. Van de twintig deelnemers zitten er bij aanvang drie op school, de rest is werkloos. Meer dan de helft is bekend bij de politie en daarnaast zijn er problemen met alcohol, drugs en agressief gedrag. Na het project komen zeventien van de twintig jongeren goed terecht: ze ronden hun opleiding af of hebben werk gevonden én ze komen niet meer voor in politieregistraties. Anderhalf jaar later is dit nog steeds zo. Iedereen is van mening dat het initiatief een vervolg verdient en er wordt nagedacht over het professioneler vormgeven van de organisatie. Daar is enige tijd voor nodig. ENIP! groeit uit tot een stichting met een bestuur dat de verantwoordelijkheid voor de uitvoering draagt en de taak op zich neemt de financiering van de projecten rond te krijgen. De grootste trekkers tijdens de pilot krijgen een aanstelling als projectleider en

projectmedewerker. Vervolgens subsidieert de Amsterdamse Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (DMO) ENIP! drie jaar achter elkaar en stimuleert daarmee dat ENIP! een professionaliseringsslag doormaakt en haar werkwijze verbreedt naar andere wijken, stadsdelen en etnische groepen. Als subsidievoorwaarde stelt DMO dat de methodiek overdraagbaar wordt gemaakt. In 2005 komt een methodiekbeschrijving uit². Anno 2009 zijn er in totaal vijftien projecten geweest in verschillende stadsdelen, die steeds twintig tot dertig jongeren tussen de 17 en 23 jaar bereiken. ENIP! is van een zeer lokaal initiatief uitgegroeid tot een kleine organisatie met een beproefde formule die ook elders kan werken.

De Utrechtse variant van Big Brothers, Big Sisters (BBBS)

Big Brothers, Big Sisters (BBBS) is een mentoraatsprogramma dat is ontwikkeld in de Verenigde Staten. Het programma wil kinderen en jongeren van 4 tot 24 jaar die kwetsbaar zijn in hun ontwikkeling ondersteunen door hen te koppelen aan een vrijwilliger die als een grote broer of zus de leuke dingen met hen doet die zij van huis uit te weinig meekrijgen. In navolging van de projecten in de Verenigde Staten is er, op initiatief van PvdA Utrecht, ook in Utrecht een 'Big Brother, Big Sister'-project gestart. De organisatorische uitvoering is overgedragen aan de Vrijwilligerscentrale Utrecht. De Vrijwilligerscentrale brengt vraag en aanbod bij elkaar en begeleidt en ondersteunt de vrijwilligers.

Vangnet

Vangnet is een ontmoetingsplaats voor moslimmeiden in Amsterdam. De initiatiefneemster zag al enige tijd de enorme behoefte van moslimjongeren aan een luisterend oor en aan advies waarbij rekening wordt gehouden met de culturele achtergrond en het geloof van de jongeren. Veel moslimjongeren worstelen met wat er thuis van hen wordt verwacht, terwijl zij op school en in de samenleving leren zich in een andere richting te ontwikkelen. Zij bevinden zich soms letterlijk in een spagaat en hebben bij dilemma's behoefte aan steun en advies. Daarnaast zijn er jongeren die worstelen met ernstige proble-

2. Tan, S. & Steketee, M. (2005). *En Nu Iets Positiefs! Project voor risicjongeren: methodiekbeschrijving en stappenplan*. Amsterdam: Stichting En Nu Iets Positiefs.

men zoals seksueel geweld, mishandeling, ongewenste zwangerschap en uithuwelijking. Moslimjongeren kunnen vaak niet met hun ouders over bepaalde zaken praten. Tevens hebben ze weinig handvatten (en kennis) om iets aan de situatie te veranderen. Binnen de reguliere zorgverlening is er meestal niet genoeg 'know how' van de culturele achtergrond van de jongeren, waardoor ze adviezen krijgen waar ze niets mee kunnen. Vangnet is in 2004 opgericht met het doel een nieuwe vorm van zorgverlening te bieden, die aansluit bij de behoefte van islamitische meisjes en hun belevingswereld. De initiatiefneemster wil de meiden bovenal een veilige plek bieden waar ze zich zelf kunnen zijn en elkaar kunnen ontmoeten.

Leefwereldwerk

Het leefwereldwerk is een initiatief van de heer Rbaibi. Hij is van huis uit maatschappelijk werker/beleidsmedewerker en directeur van Bureau Bims (Bureau voor Integratieprojecten, Multicultureel werken en Samenlevingsopbouw). Bureau Bims geeft advies en ondersteuning bij multicultureel werken in het jongeren-, ouderen- en vrouwenwerk, bij opvoedingsondersteuning, jeugdhulpverlening, sociale activering en wijkaanpak. Daarnaast organiseert Bims themadagen, debatten en dialoogbijeenkomsten. Ook vindt individuele hulpverlening aan Marokkaanse cliënten plaats. Vrijwilligers uit de eigen gemeenschap spelen een belangrijke rol bij veel projecten van Bims. De heer Rbaibi constateerde dat er enerzijds veel Marokkaanse gezinnen met (dreigende) problemen waren en anderzijds een aanbod van professionele instellingen waarvan deze groep niet of onvoldoende gebruik maakte. Hij bedacht toen een manier om deze kloof tussen vraag en aanbod te overbruggen: het leefwereldwerk.

Leefwereldwerkers zijn vrijwilligers van Marokkaanse herkomst die de helpende hand willen bieden aan moeilijk bereikbare Marokkaanse gezinnen (jongeren en ouders) in Den Haag die problemen hebben (of dreigen te krijgen) en voor wie de stap naar de reguliere/professionele instellingen in eerste instantie een te grote stap is. Het leefwereldwerk is gebaseerd op het idee dat de doelgroep (Marokkaanse gezinnen) wel vaak genoemd wordt als deel van het probleem, maar dat er eigenlijk te weinig gebeurt om deze gezinnen ook deel van de oplossing te laten zijn. Leefwereldwerk gaat uit van het idee van cultuurgebonden hulp: het werkt vanuit de gedeelde cultuur (de leefwereld).

De doelgroep bestaat uit gezinnen die tot op heden geen gebruik maken van reguliere/professionele voorzieningen. Dit kan zijn omdat zij de voorzieningen niet kennen of dat deze een te hoge drempel hebben, maar vaker speelt wantrouwen een rol. In tweede instantie vormen instellingen, de gemeente en de politie de doelgroep van het leefwereldwerk. Deze instanties kunnen een beroep doen op de leefwereldwerkers om te signaleren en eventueel te verwijzen bij gezinnen waartoe zijzelf (nog) geen toegang hebben.

Op het moment dat er bij het leefwereldwerk een hulpvraag binnenkomt inventariseren de medewerkers wat de kenmerken van de hulpvrager zijn. Zij bekijken hoe zo goed mogelijk aan te sluiten is bij (de leefwereld van) de hulpvrager en zoeken een vrijwilliger die hierbij past. Als het bijvoorbeeld gaat om een Marokkaanse vader met een traditionele inslag, dan wordt een leefwereldwerker benaderd die qua profiel op de hulpvrager lijkt. Ook op andere manieren vindt aansluiting plaats bij de leefwereld van de hulpvrager. Als deze bijvoorbeeld veel in het koffiehuis of de moskee komt dan is het mogelijk daar af te spreken. De leefwereldwerker neemt contact op met de hulpvrager en tast op een open en voorzichtige manier af wat de problematiek is. Voorts werken ze samen aan een oplossing. Als professionele hulp geboden is, dan verwijst het leefwereldwerk de hulpvrager door naar de juiste instanties. Dit gebeurt via een 'warme overdracht' met de vermelding dat de instantie indien gewenst nog steeds een beroep op het leefwereldwerk kan doen.

De heer Rbaibi neemt deel aan een netwerk waarin relevante organisaties in Transvaal Den Haag verenigd zijn. Dit netwerk verwijst gezinnen door naar het leefwereldwerk. In de praktijk gebeurt dit bijvoorbeeld door scholen, zelforganisaties, het maatschappelijk werk, mobiele Jongerenteam of via samenwerkende instellingen van het project IMAR (Impuls Marokkaanse Risicjongeren). Door mond-tot-mondreclame zijn er echter ook gezinnen die zichzelf spontaan aanmelden voor ondersteuning.

Federatie van Somalische Associaties in Nederland (FSAN)

De Federatie van Somalische Associaties in Nederland (FSAN) is een platform dat is opgericht in 1994. De FSAN is een organisatie van Somaliërs voor Somaliërs en zet zich in voor de bevordering van de participatie van Somaliërs in de Nederlandse samenleving. Er zijn momenteel vijftig zelforganisaties bij de FSAN aangesloten. De aangesloten Somalische zelforganisaties werken lokaal. Zij zetten zich in voor de ondersteuning van de Somalische gemeenschap in hun gemeente of regio. FSAN ondersteunt de lidorganisaties die op lokaal niveau werken. Dit gebeurt in projecten, bijvoorbeeld op het terrein van het voorkomen van vrouwelijke genitale verminking (meisjesbesnijdenis), gezinsproblematiek of emancipatie, maar ook door de lidorganisaties deskundigheidsbevordering te bieden, bijvoorbeeld op het terrein van bestuurlijke vaardigheden en netwerken.

FSAN werkt vraaggericht: zij signaleren dat bij hun achterban bepaalde vragen of behoeften leven en ontwikkelen hiervoor vervolgens een project of een aanbod. Het principe van 'bottom-up'-werken is voor FSAN heel belangrijk. In de praktijk is het daarom over het algemeen FSAN die het initiatief neemt voor samenwerking met reguliere instellingen of lokale overheden in projecten.

Al Amal

In de Utrechtse wijk Kanaleneiland wonen hoge concentraties Marokkaanse gezinnen met ernstige en minder ernstige problemen. Zij maken bijna geen gebruik van de bestaande hulpverlening en leven geïsoleerd. De voornaamste reden hiervoor is dat ze weinig of geen vertrouwen hebben in de bestaande hulpverlening, geen kennis hebben van de sociale kaart, in een achterstandspositie leven, en/of de Nederlandse taal onvoldoende beheersen. Hulpverleners, maar ook professionals van het opbouwwerk of buurthuiswerk, wisten deze mensen niet te bereiken.

Een aantal Marokkaanse vrouwen uit de wijk, werkzaam in de welzijnssector, zag deze kloof met lede ogen aan. In 2001 hebben ze de handen ineengeslagen en als vrijwilligers de organisatie Al Amal opgericht. 'Al Amal' betekent 'hoop' in het Arabisch. De hoop en daarmee missie van Al Amal is om alle vrouwen, jongeren en kinderen in de Nederlandse samenleving te laten participeren. Al Amal doet dit door activiteiten te bieden die aansluiten bij de leefwereld en

behoefden van de doelgroep. De eerste activiteit van Al Amal was het aanbieden van Arabische les. Het doel daarvan was om vrouwen elkaar te laten ontmoeten. De vraag naar Arabische les nam snel toe en al gauw ontstonden er vijf groepen vrouwen met zeer uiteenlopende achtergronden en culturen die Arabische les volgden. Via dit type laagdrempelige activiteiten en voorlichting bereikt Al Amal de meeste geïsoleerde gezinnen en vrouwen. Eenmaal binnen weten de medewerkers hen te overtuigen van de noodzaak tot het volgen van trainingen en cursussen van Al Amal. Door de deur in Kanaleneiland letterlijk open te zetten voor allerlei soorten vragen, en door de tijd te nemen voor mensen, heeft Al Amal door de jaren heen veel vertrouwen opgebouwd bij de doelgroep. Door dit vertrouwen en gezag kan Al Amal doorverwijzen naar andere instanties.

Al Amal is inmiddels uitgegroeid tot een projectorganisatie en biedt nu vijf programma's aan die elkaar aanvullen en versterken. Eén van de belangrijkste doelen van Al Amal is de kloof tussen de bestaande hulpverlening en risico- en multiprobleemgezinnen te overbruggen. Al vanaf het begin werkt Al Amal met vertrouwenspersonen, die fungeren als brug tussen het gezin en de hulpverlening. Van deze aanpak is onlangs in opdracht van de gemeente Utrecht een aparte methodiekbeschrijving uitgekomen.³

De achterban van Al Amal bestaat momenteel uit ongeveer 800 gezinnen. De oorspronkelijke doelgroep bestond vooral uit Marokkaanse vrouwen en gezinnen uit Kanaleneiland. Nog steeds vormen Marokkaanse en andere islamitische vrouwen een groot deel van de doelgroep, maar Al Amal bereikt steeds meer niet-islamitische vrouwen en kinderen van buiten de wijk en soms zelfs van buiten de stad. Voor de hulp van de vertrouwenspersonen is inmiddels een wachtlijst. Omdat Al Amal heeft laten zien dat zij grote groepen en zelfs ook geïsoleerde vrouwen weet te bereiken, krijgt zij steeds vaker vragen van organisaties als Forum, het wijkbureau, politie, jeugdzorg, GG&GD, welzijnsinstellingen in de wijk en andere partners op het gebied van veiligheid en hulpverlening. Al Amal draait op drie coördinatoren die deels betaald worden uit projectgelden, en verder op vrijwilligers.

3. Heerwaarden, Y. van. (2009). *Tussen In. Een stem geven aan Marokkaanse gezinnen*. Utrecht: DMO.

Twee jaar geleden heeft de stichting een tijdelijke halt toegeroepen aan verzoeken van buitenaf: deze namen zoveel tijd in beslag dat ze zich niet goed meer op de doelgroep zelf konden richten.

4.2 *Aanleiding en ontstaan*

De praktijken zijn allemaal ontstaan vanuit een geconstateerde lacune in het professionele aanbod voor jongeren/gezinnen (in de wijk) en/of in de deskundigheid van het professionele aanbod. Kenmerkend voor de praktijken is dat de initiatiefnemers zelf (in hun eigen buurt of wijk) te maken hebben gekregen met deze lacune, soms op een heel prangende manier. De initiatiefneemster van Boy-4-ever bijvoorbeeld ontdekte na de dood van haar zoon door een overdosis drugs, dat er voor jongeren niet alleen nauwelijks aansprekende informatie over drugs aanwezig is, maar ook dat er voor hen in de wijk niets te doen is en dat jongeren niet weten waar ze met hun vragen naartoe kunnen. De initiatiefneemster van Vangnet constateerde in haar eigen netwerk dat moslimmeiden soms ernstige problemen (zoals mishandeling of ongewenste zwangerschap) hebben, waarover zij nauwelijks met anderen spreken, laat staan dat zij bij de reguliere hulpverlening terecht zouden komen.

In dit laatste geval is de onzichtbaarheid van problemen van jongeren aanleiding voor het ontstaan van de praktijk. Soms is echter juist de manifestatie van problemen aanleiding voor initiatief. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de buurtvaders en ENIP!. Beide praktijken zijn ontstaan na overlast van (Marokkaanse) jongeren op straat of in de wijk. De overlast bracht aan het licht dat er zich bij deze groep jongeren problemen voordoen, maar ook dat er voor deze jongeren weinig passend (welzijns)aanbod is.

Bij zowel de buurtvaders als ENIP! is overigens de negatieve beeldvorming van Marokkaanse jongeren en de Marokkaanse gemeenschap in het algemeen aanleiding geweest voor de initiatiefnemers om hun praktijk te gaan ontwikkelen. De naam van En Nu lets Positiefs! is hiervan een sprekend voorbeeld. In de meeste projecten klinkt ook de wens van burgers door om 'eigen verantwoordelijkheid' te nemen voor (dreigende) problemen of onwenselijke situaties vanuit de eigen

gemeenschap of wijk. Dit gebeurt enerzijds vanuit de gedachte dat de burger medeverantwoordelijkheid draagt; anderzijds vanuit het idee dat een hulpverlenings- of ondersteuningsaanbod nooit goed kan aansluiten op de behoefte van de doelgroep als dit niet in samenspraak met deze doelgroep wordt ontwikkeld en uitgevoerd. Zo was de achtergrond bij het ontstaan van het leefwereldwerk dat het professionele ondersteunings- en hulpverleningsaanbod Marokkaanse gezinnen weliswaar expliciet tot hun doelgroep rekende, maar dat het de competenties miste om deze doelgroep daadwerkelijk te bereiken.

Kenmerkend voor de praktijken is de betrokkenheid van niet-professionals bij het oplossen van het vraagstuk van niet-bereiken van bepaalde doelgroepen door professionele instellingen. Wie heeft het initiatief genomen? In vier van de acht praktijken kwam het initiatief voor de praktijk vanuit burgers (Buurtvaders, Boy-4-ever, Vangnet en FSAN), in één geval nam de politiek het initiatief (Big Brother, Big Sister) en in twee gevallen namen burgers en professionals het initiatief gezamenlijk (ENIP! en Al-Amal). Een professioneel bureau nam het initiatief tot het leefwereldwerk. Bij alle praktijken zijn het echter vrijwilligers die de hoofdmoot van de activiteiten uitvoeren.

4.3 Doelgroep en doelstelling

De praktijken zijn geselecteerd mede op basis van hun activiteiten voor jongeren en gezinnen. Deze vormen derhalve vanzelfsprekend de doelgroep van de praktijken. De doelgroep van FSAN is overigens breder; niet verwonderlijk aangezien we hier te maken hebben met een koepel van lokale zelforganisaties.

Twee van de acht praktijken richten zich op ‘overlastgevende’ jongeren, in de praktijk jongens (Buurtvaders en ENIP!). Een project richt zich nadrukkelijk op moslimmeiden (Vangnet) en een project heeft jongeren in het algemeen als doelgroep (Boy-4-ever). In dat laatste geval gaat het om jongeren die vragen hebben op allerlei terreinen: scholing, werk, drugs, financiën. Bij Big Brother, Big Sister zijn ‘kwetsbare jongeren’ de doelgroep. Hiermee bedoelt het project nadrukkelijk niet hetzelfde als ‘kansarm’. Volgens de begeleidster

gaat het juist vaak om kansrijke jongeren, die kwetsbaar zijn vanwege bijvoorbeeld een zwak sociaal netwerk en onvoldoende omgevingssteun. Twee praktijken richten zich op gezinnen (leefwereldwerk en Al-Amal), maar opvallend is dat alle praktijken zich nadrukkelijk willen verhouden tot de bredere leefwereld van de jongeren. De buurtvaders richten zich in eerste instantie op de jongeren, maar zij spreken ook de ouders en de (andere) wijkbewoners aan. Deze focus heeft twee redenen: enerzijds zijn de praktijken vaak geboren uit onvrede over de individualistische en geïsoleerde *benadering* van jongeren en van problemen van jongeren die niet blijkt aan de sluiten bij hun (specifieke) leefwereld. De moslimmeiden van Vangnet die zich in een spagaat tussen ‘thuis’ en ‘de samenleving’ bevinden, zijn hiervan een sprekend voorbeeld. Anderzijds omdat frontliniewerkers ervan overtuigd zijn dat het *oplossen* van problemen van jongeren niet lukt zonder hierbij de bredere leefwereld te betrekken. Het leefwereldwerk en Al-Amal formuleren dit nadrukkelijk. Zij pakken niet alleen de problemen van jongeren aan, maar werken ook aan het beter toerusten van de ouders bij het ondersteunen van hun kind bij het vinden van zijn weg in de Nederlandse samenleving.

Dit brengt ons bij de doelstellingen van de praktijken. Deze zijn zeer divers, maar de ‘langetermijndoelstellingen’ of de ‘uiteindelijke doelstellingen’ vertonen opvallende overeenkomsten. De frontliniewerkers willen bijdragen aan het vergroten van de leefwereld en de mogelijkheden van jongeren en gezinnen om volledige participatie in de samenleving mogelijk te maken. Deze ambitie ligt dicht aan tegen de ontstaansredenen van de meeste praktijken, namelijk dat bepaalde groepen jongeren en gezinnen nog onvoldoende (volwaardig) als burger participeren in de Nederlandse samenleving en naar evenredigheid gebruik (kunnen) maken van voorzieningen. Uiteindelijk hebben alle praktijken een emancipatoire doelstelling, die zich overigens zowel richt op de eigen doelgroep als op de ‘ontvangende samenleving’. Op deze manier kunnen we ook de nevendoelelstelling van de meeste praktijken begrijpen: het informeren van professionele instellingen over bestaande drempels en (samen met deze instellingen) nagaan hoe deze drempels te slechten zijn.

4.4 *Werkwijze*

De praktijken hebben, zoals hierboven is aangegeven, alle hun eigen specifieke doelgroepen en doelstellingen. Hieruit volgt dat ook de werkwijze van de acht praktijken een grote diversiteit vertoont. In deze paragraaf kijken we echter naar de principes achter de particuliere werkwijzen. Dan blijken er opvallende overeenkomsten te bestaan.

De praktijken komen voort uit een lacune tussen vraag en aanbod. Een van de redenen voor deze lacune is het gebrek aan vertrouwen bij de doelgroep dat professioneel aanbod daadwerkelijk iets voor hen kan betekenen. Dit is het geval bij het leefwereldwerk, dat te maken krijgt met een groot wantrouwen tegenover instellingen voor jeugdzorg. Ook de doelgroep van Vangnet heeft geen vertrouwen in de opbrengst van het inschakelen van professionele zorg of hulp. De geselecteerde praktijken besteden daarom veel aandacht aan *het winnen van vertrouwen* bij de doelgroep. Deze doelgroep moet in veel gevallen de ‘vraag’ nog formuleren; deze is vaak latent. De praktijken proberen een setting te creëren waarin deze vraagarticulatie op een *veilige* manier kan gebeuren, dat wil zeggen in eerste instantie in een kring van gelijkgestemden of insiders. Vaak gebeurt dit door het fysiek aanbieden van *een eigen plek* (bijvoorbeeld bij Al-Amal, Vangnet en Boy-4-ever). Ook werken ze met *rolmodellen*: personen waarmee de doelgroep zich kan identificeren, maar die het proces van vraagarticulatie en het vinden van oplossingen reeds (deels) hebben doorlopen. Dit is bijvoorbeeld een expliciet onderdeel van het leefwereldwerk: de leefwereldwerkers vertellen aan de ouders met wie zij werken hoe zij zelf zijn omgegaan met problemen van hun kinderen. Ook jonge buurtvaders kunnen een functie als rolmodel vervullen: zij laten zien welke keuzes zij in hun leven hebben gemaakt, en waar deze keuzes hen tot dan toe hebben gebracht.

De meeste praktijken proberen *snel en soepel in te spelen op de vraag*. Dit betekent: geen bureaucratie, direct terugbellen, proberen de ergste noden direct aan te pakken, zo nodig de tijd nemen. Veel praktijken stellen deze aanpak tegenover de ‘negen-tot-vijf-mentaliteit’ die ze bij veel instellingen zien. De *nabijheid* van de ondersteuning of hulp is hierbij ook van belang, enerzijds omdat de

vraag zich in de eigen leefomgeving voordoet en de actieradius van hulpvragers niet altijd groot is. Anderzijds omdat het de uitvoerders van de praktijk logisch voorkomt om de oplossingen voor problemen in de eigen leefomgeving te zoeken. Dit laatste heeft een praktische component (de buurtvaders kunnen jongeren in de wijk effectief aanspreken omdat zij deze jongeren en hun ouders kennen), maar ook een meer principiële (nadat een probleem is geadresseerd moet de oplossing wel passen binnen de eigen leefwereld van de vrager). In de praktijken is daarom ook veel *oog voor de omgeving en netwerken* van de doelgroep. Dit kan ertoe leiden dat niet alleen individuen (bijvoorbeeld jeugdigen), maar ook hun relaties (bijvoorbeeld ouders of gezinnen) erbij worden betrokken. Een element in de werkwijze van de praktijken is voorts het gegeven dat deze proberen te werken op een *positieve manier, vanuit de eigen kracht van de doelgroep*. Daarbij houden ze *rekening met de (culturele) achtergrond, specifieke behoeften, meertaligheid en de consequenties die dit heeft voor de communicatie*. Dit benoemt de uitvoerder van de praktijk vaak als tegengesteld aan de benadering van professionele instellingen, die erop gericht lijken het probleem en het gebrek aan kracht centraal te stellen.

Bovenstaande elementen in de werkwijze van de geselecteerde praktijken hebben alle betrekking op de werkwijze tegenover de eigen doelgroep. Aangezien de praktijken tot doel hebben een brugfunctie te vervullen tussen doelgroep en professionele instellingen passen zij ook bepaalde werkwijzen toe richting dit professionele aanbod. Het belangrijkste daarbij lijkt het *onder de aandacht brengen* van (de behoeften van) de doelgroep bij professionals en daarnaast *bemiddeling* bij acute vragen of problemen. Zoals eerder is aangegeven hebben de praktijken ambities om door hun activiteiten veranderingsprocessen op gang te brengen. Deze moeten ervoor zorgen dat professionele instellingen beter tegemoet kunnen komen aan toekomstige zorgvragen van de doelgroep. Bij de geselecteerde praktijken blijkt echter dat de meeste in dit proces nog niet gevorderd zijn. Dit komt (ook) doordat professionele instellingen zich nog niet altijd op deze wijze laten aanspreken door de uitvoerders van de praktijken. Dit heeft zijn weerslag op de plaats die de praktijken op dit moment innemen in het aanbod van jeugdwelzijnswerk en jeugdzorg. Hieronder gaan we nader in op deze kwestie.

4.5 *Organisatie en aansluiting*

Al eerder gaven we aan dat vrijwilligers (uit de eigen doelgroep) een centrale rol spelen in de ontwikkeling en uitvoering van de geselecteerde praktijken. In sommige gevallen ondersteunt een professional/professionele organisatie deze vrijwilligers. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de buurtvaders, ondersteund door het opbouwwerk. Sommige praktijken, zoals Al-Amal, ENIP! en FSAN, hebben een of enkele betaalde krachten in dienst. Deze krachten worden meestal betaald uit projectgeld dat door derden (veelal de lokale overheid) is verstrekt voor specifieke activiteiten. Deze wijze van financiering is ad hoc en gericht op activiteiten. Dit maakt de inzet van frontliniewerkers kwetsbaar. Er is immers weinig kans op continuïteit.

Als de vrijwilligers ondersteuning krijgen is dat meestal in de vorm van deskundigheidsbevordering via cursussen of trainingen. Deze bieden de ondersteuners aan, meestal in reactie op vragen van vrijwilligers. In bijna alle praktijken vindt - meestal informeel - intervisie plaats: de vrijwilligers bespreken met elkaar casussen en de te volgen koers. De praktijken evalueren hun activiteiten echter meestal niet. Bijsturing van de activiteiten gebeurt dus veelal op basis van opgedane ervaringen en (nieuwe) vragen vanuit de doelgroep. In sommige gevallen starten nieuwe activiteiten in concrete projecten met externe financiering. Vaak maken de uitvoerders van de praktijken echter melding dat het aantal vragen (zowel van de doelgroep als vanuit de lokale overheid en/of professionele organisaties) de mogelijkheden van de vrijwilligers overstijgt. Met andere woorden: er zijn meer vragen dan de uitvoerders aankunnen. Dit vergroot het risico dat praktijken aan hun eigen succes ten onder gaan.

In hoeverre hebben de praktijken al aansluiting gevonden bij het professionele aanbod van jeugdwelzijnswerk en jeugdzorg? Al-Amal is een praktijk waarin de aansluiting het meest gevorderd lijkt, maar in bijna alle andere gevallen is de aansluiting minder (goed) dan de uitvoerders van de praktijken zouden wensen. Veelgehoorde 'klacht' is dat lokale overheden en professionele instellingen de praktijken wel erkennen en aanspreken op hun bijdrage aan het oplossen van acute problemen (trouble shooting). Als er incidenten zijn in de wijk worden de buurtvaders bijvoorbeeld aangesproken: kunnen zij de

gemoederen tot bedaren brengen? Ook FSAN krijgt regelmatig te maken met vragen - in dit geval van professionele instellingen die ondersteuning nodig hebben bij de wijze van benaderen van individuele (Somalische) gezinnen. Dit geldt ook voor het leefwereldwerk, waarop soms een beroep wordt gedaan als professionals 'het niet meer weten'. Het ontbreekt in de meeste praktijken echter (nog) aan een brede aansluiting bij het aanbod, waarin op een meer structurele wijze en minder ad hoc een beroep wordt gedaan op de ervaring en expertise van de uitvoerders van de praktijken. De praktijken betreuren dit en stellen bovendien dat deze situatie eerder leidt tot het instandhouden van geconstateerde lacunes in het aanbod, dan dat het bijdraagt tot het blijvend overbruggen van de afstand tussen doelgroep en professioneel aanbod.

5. *Conceptuele verkenning van frontliniewerk*

In het vorige hoofdstuk hebben we de wijze beschreven waarop frontliniewerkers een brugfunctie vervullen en de middelen zij hierbij gebruiken. Ook hebben we knelpunten benoemd waarmee frontliniewerkers te maken hebben. In dit hoofdstuk voeren we een conceptuele verkenning uit van het frontliniewerk: welke rol zou het frontliniewerk idealiter kunnen vervullen bij het meer 'diversiteitsgevoelig' maken van de jeugdzorg?

5.1 *Frontliniewerk en het vergroten van de diversiteitsgevoeligheid van jeugdzorg*

Frontliniewerkers ontwikkelen activiteiten om in de vraag van bepaalde groepen burgers te voorzien of een kloof tussen aanbod van instellingen en professionals en bepaalde groepen burgers te dichten. Deze 'bottom-up'-initiatieven hebben vanuit de *civil society* een eigenstandige waarde: zij brengen behoeften, vragen en noden van (nieuwe) doelgroepen onder de aandacht - ook bij de groepen zelf. Daarnaast vormen de initiatieven een bron van inspiratie en innovatie. Zij laten namelijk nieuwe en onconventionele manieren zien om jeugd en gezinnen te bereiken en te bedienen. In sommige gevallen kunnen de overbruggingsactiviteiten van frontliniewerkers uitgroeien tot regulier of aanvullend aanbod voor gezinnen en/of jeugdigen. Het ontstaan van een nieuwe 'laag' in het aanbod aan jeugdwelzijnswerk en jeugdzorg door frontliniewerkers houdt naast opbrengsten in de sfeer van innovatie mogelijk ook risico's in, bijvoorbeeld vanwege een gebrek aan professionaliteit of omdat de kloof met regulier aanbod in stand blijft. Belangrijke tekortkomingen in het aanbod van professionele instellingen voor bepaalde doelgroepen blijven dan bestaan en deze instellingen worden niet uitgedaagd om de kwaliteit en toegankelijkheid van het eigen aanbod te verbeteren.

Na de bespreking van de acht selecteerde praktijken is het nu mogelijk om de activiteiten van frontliniewerkers - in het licht van de focus in deze studie: verbinding met het reguliere aanbod - nader de duiden. Wat doen frontliniewerkers precies en via welke methodische principes vervullen zij een brugfunctie tussen migrantengezinnen en professionals dan wel instellingen in de jeugdzorg? Onderstaande uitwerking is deels gebaseerd op de casuïstiek uit hoofdstuk 4. Hieruit blijkt dat de geselecteerde praktijken naar eigen zeggen in de meeste gevallen geen duidelijk uitgekristalliseerde aansluiting hebben gevonden bij het aanbod aan jeugdwelzijnswerk en jeugdzorg, terwijl zij op dit terrein wél ambities hebben.

De frontliniepraktijken in deze studie houden zich bezig met *toeleiding* van migrantenjeugd en/of ouders naar professionele instellingen via een eigen (*activiteiten*)*aanbod*. Het aanbod is een middel om migrantenjeugd en/of ouders zodanig toe te rusten dat zij zelfstandig of met ondersteuning hun weg (naar het professionele aanbod) kunnen vinden.

Kortom: de betreffende frontliniepraktijken verbinden twee oevers van de brug. Aan de vraagkant gaat het er niet alleen om dat de vragers in de richting van het aanbod worden gestuurd, maar juist ook om de *articulatie* van de vraag. Met andere woorden: frontliniewerkers constateren soms eerder dan de doelgroep dat er behoeften of noden zijn en ondersteunen de doelgroep bij het vertalen van ongearticuleerde behoeften naar een concrete vraag. Dit is feitelijk een proces van toerusting of *empowerment*.

Aan de aanbodkant - bij de instellingen en de professionals - kunnen frontliniewerkers bijdragen aan methodische aanpassing (interventies, methodieken), professionalisering (interculturele competenties) en institutionele aanpassing (diversiteitsbeleid, personele invulling, organisatie) (zie bijvoorbeeld De Gruijter et al., 2007). Een en ander is weergegeven in onderstaande figuur:

5.2 *Bijdrage aan empowerment van allochtone jeugd en gezinnen*

In hoofdstuk 4 hebben we vastgesteld dat een groot deel van de activiteiten van frontliniewerkers zich richt op de emancipatie of toerusting van de eigen doelgroep. Deze activiteiten kunnen we opvatten als onderdeel van een proces van *empowerment*.

Een gangbare definitie van empowerment is: *Empowerment is het proces waardoor mensen meer invloed verwerven over beslissingen en acties die van invloed zijn op hun leven (naar Peters et al., 2007)*. Frontliniewerk beoogt vanuit deze optiek dat mensen uit de eigen doelgroep volwaardige, actieve burgers worden, die naar evenredigheid gebruik (kunnen) maken van het voorzieningenaanbod. Frontliniewerkers zetten zich in voor het opheffen van afhankelijkheden en het verruimen van de keuzemogelijkheden van de doelgroep (Zie ook Steenssens & Regenmortel, 2007).

De empowermentbenadering komt voort uit een ecologisch of relationeel mensbeeld dat het individuele welzijn verbindt met de bredere sociale en politieke omgeving. Centrale waarden zijn rechtvaardigheid, gelijkheid, zelfbeschikking, pluralisme en democratische participatie. Empowerment is een gelaagd concept dat betrekking kan hebben op het niveau van het individu en op het niveau van de gemeenschap. Frontliniepraktijken bewegen zich op beide niveaus: zij verlenen ondersteuning of hulp aan individuele jongeren en/of hun gezinnen. Daarnaast dragen frontliniewerkers door hun activiteiten bij aan het versterken van de eigen gemeenschap. Dit gebeurt op twee manieren: enerzijds door de brugfunctie die zij vervullen tussen de gemeenschap en professionele instellingen. Anderzijds doordat zij van binnenuit werken aan het vergroten van het (zelfvertrouwen) en het vergroten van de kennis van de eigen gemeenschap. Ook het 'opleiden' van (nieuwe) vrijwilligers kunnen we hieronder scharen.

Empowerment kunnen we opvatten als een proces ('empowering') en als een uitkomst of resultaat ('empowered'). Beide zijn van toepassing op het frontliniewerk: door de activiteiten van frontliniewerkers raakt de doelgroep (meer) bewust van de eigen vragen en behoeften, krijgt de doelgroep een beter inzicht in de mogelijkheden om aan deze vragen en behoeften tegemoet te komen en kan de

doelgroep (eventueel met ondersteuning) actie ondernemen om de vragen en behoeften beantwoord te krijgen. De doelgroep is 'empowered' op het moment dat de doelgroep zelf in staat is bovengenoemde stappen te doorlopen.

5.3 *Bijdragen aan aanpassingen van het professionele aanbod*

In de vorige paragraaf is beschreven hoe frontliniewerkers tegemoetkomen aan vragen en noden vanuit de doelgroep. In deze paragraaf schetsen we op welke wijze frontliniewerkers (kunnen) bijdragen aan aanpassingen van het professionele aanbod voor jeugd en gezinnen. Eerder is al vermeld dat de ambities van frontliniewerkers op dit terrein in de meeste gevallen nog niet hebben geleid tot vergaande aanpassingen in het professionele aanbod. Dit heeft naar onze mening goeddeels te maken met het gegeven dat professionele instellingen nog onvoldoende zijn toegerust - en soms onvoldoende bereid zijn - tot het realiseren van een goede toegankelijkheid en kwaliteit van het aanbod voor diverse groepen in de samenleving.

Zoals gezegd kan het frontliniewerk bijdragen aan methodische aanpassing van interventies. In het meest ideale geval worden frontliniewerkers betrokken bij de ontwikkeling van interventies, waardoor zij vooraf hun ervaringen en expertise met de doelgroep kunnen delen met professionals. Deze ervaring en expertise heeft dan vooral betrekking op het effectief bereiken van de doelgroep, maar kan ook bijdragen aan het verbeteren van de kwaliteit van de interventie, doordat bijvoorbeeld de doelgroep de inhoud beter herkent.

Daarnaast kan het frontliniewerk bijdragen aan professionalisering van de instellingen. Door met frontliniewerkers te werken, kunnen instellingen inzicht krijgen in de interculturele competenties die medewerkers nodig hebben om de doelgroep te bereiken en te bedienen. Dit kan vervolgens leiden tot institutionele aanpassing, bijvoorbeeld door het (verder) ontwikkelen van diversiteitsbeleid.

6. *Randvoorwaarden voor succesvolle aansluiting*

In dit hoofdstuk benoemen we randvoorwaarden waaronder frontliniewerk succesvol kan aansluiten bij het aanbod van professionele voorzieningen teneinde dit aanbod te verbeteren en beter aan te laten sluiten bij een diversiteit aan (nieuwe) doelgroepen. Hierbij benoemen we twee perspectieven: professionele instellingen en de lokale overheid. In de beschreven praktijken is de lokale overheid een belangrijke ondersteuner/facilitator van het frontliniewerk. In het onderstaande gaan we dieper in op de noodzaak van betrokkenheid van de lokale overheid bij het frontliniewerk. Onderstaande randvoorwaarden zijn mede geformuleerd op basis van de uitkomsten van drie rondetafelgesprekken met gemeenten, frontliniewerkers en instellingen. In de gesprekken stond de vraag centraal hoe frontliniewerk beter zou kunnen aansluiten bij het werk van instellingen/professionals. De verslagen van deze bijeenkomsten zijn opgenomen als bijlage 4 bij deze rapportage.

6.1 *Algemeen*

Dat frontliniewerk nodig is, kan deels worden gezien als een falen van professionele instellingen om aan vragen van diverse burgers tegemoet te komen. Aan de andere kant lijkt frontliniewerk een noodzakelijke stap in een empowerment- of emancipatieproces van de betreffende doelgroepen.

Vanuit dit perspectief zal frontliniewerk vaak tijdelijk van aard zijn. Als de doelgroep (met behulp van de frontliniewerkers) zijn vragen en behoeften duidelijk heeft geformuleerd en bij de instellingen heeft neergelegd, én als de instellingen (met behulp van de deskundigheid van de frontliniewerkers) hun organisatie, werkwijze en aanpak geschikt hebben gemaakt voor de doelgroep, maakt dat veel van het frontliniewerk overbodig.

Naar verwachting zullen er echter steeds (nieuwe) groepen in de samenleving zijn die, om wat voor reden ook, nieuwe eisen stellen waaraan het aanbod niet onmiddellijk kan voldoen. Daarom is blijvend behoefte aan frontliniewerk en aan een organisatie van het reguliere aanbod die flexibel genoeg is om oog te hebben voor 'bottom-up'-initiatieven, bereid is om daarbij aan te sluiten en zich structureel in te stellen op overbruggingswerk.

Op basis van deze positionering kunnen we de volgende *algemene* randvoorwaarden formuleren:

- De functie frontliniewerk en de mogelijke opbrengsten dienen bekend te zijn bij alle betrokken partijen.
- Er moet erkenning zijn voor het feit dat het overbruggen van het gat tussen vraag en aanbod een gedeelde verantwoordelijkheid is. Eén instelling of organisatie kan nooit verantwoordelijk worden gehouden voor het volledig dichten van het gat tussen vraag en aanbod, al helemaal niet als het gaat om een 'bottom-up'-initiatief dat doorgaans minder structurele ondersteuning en daardoor een ongelijke machtspositie kent. Immers, een 'mismatch' tussen vraag en aanbod overstijgt altijd de taken/reikwijdte van individuele professionals of instellingen én de mogelijkheden en belemmeringen van de vragers. Daarom is het van groot belang dat alle betrokken (lokale) partijen de functie van het frontliniewerk dragen, zowel inhoudelijk als financieel. Naast instellingen doelen we hier zeker ook op de lokale overheid. Als financier van lokale jeugdvoorzieningen én als wettelijk waarborger van de toegankelijkheid daarvan en van participatiekansen voor (kwetsbare) burgers is deze medeverantwoordelijk (Gruijter et al., 2007).

6.2 *Kader van professionals / instellingen*

Al eerder in deze rapportage is aangegeven dat frontliniewerk kan bijdragen aan methodische aanpassing van interventies, professionalisering en institutionele aanpassing door bijvoorbeeld het (verder) ontwikkelen van diversiteitsbeleid. Het proces van *interculturalise-*

ring van instellingen is reeds jaren geleden ingezet, maar nog steeds niet afgerond. Sinds kort wordt daarnaast aandacht besteed aan de vraag of interventies geschikt zijn of kunnen worden gemaakt voor toepassing bij diverse doelgroepen (onder andere in het project Meetladder Diversiteit Interventies, Pels, et al., 2009). Het nieuwe ZonMw programma Diversiteit in het Jeugdbeleid benoemt beide bewegingen bovendien als speerpunt. Dit programma heeft tot doel een bijdrage te leveren aan het verbeteren van de positie van migrantenkinderen en -jongeren in het jeugdbeleid en aan de vermindering van hun maatschappelijke achterstand (ZonMw, 2008).

Vanuit deze positionering kunnen we de volgende randvoorwaarden formuleren:

- Professionals en instellingen voor jeugdwelzijn en jeugdzorg erkennen hun verantwoordelijkheid in het bereiken en goed bedienen van *alle* hulpvragers, ongeacht hun (etnische) achtergrond. Zij onderschrijven de doelstelling dat zij alle doelgroepen naar evenredigheid dienen te bereiken en zijn bereid hiertoe noodzakelijke stappen (interculturalisering van de instelling, interculturele competenties bij medewerkers) te nemen.
- Professionals en instellingen voor jeugdwelzijn en jeugdzorg zijn bereid op voet van gelijkwaardigheid met frontliniewerkers samen te werken, elk vanuit de eigen expertise. Dit betekent investeren in de onderlinge relaties en niet alleen ad hoc gebruik maken van frontliniewerk om brandjes te blussen.

6.3 *Kader van lokale overheden*

Het belangrijkste doel van de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) is het bevorderen van de zelfredzaamheid van burgers en het bevorderen van deelname van mensen aan de samenleving. Het frontliniewerk opereert op beide terreinen. Vrijwilligers voeren het frontliniewerk goeddeels uit en geven op deze wijze vorm aan hun maatschappelijke participatie. Daarnaast bevorderen deze vrijwilligers de participatie van de doelgroep en beogen zij uiteindelijk de

zelfredzaamheid van de doelgroep te vergroten. Ten slotte dragen zij bij aan het proces van vernieuwing dat noodzakelijk is willen instellingen goed blijven inspelen op verandering.

Het Wmo-kader biedt kortom de mogelijkheid om het frontliniewerk te ondersteunen en/of mogelijk te maken. Tot op heden blijft het diversiteitsperspectief in de uitvoering van de Wmo in veel gemeenten nogal onuitgewerkt. Ook burgers weten nog niet altijd wat zij hierbij van de lokale overheid kunnen of mogen verwachten. Dit blijkt ook uit onderzoek naar het functioneren van de Wmo-Raden (Nederland en Dogan, 2008). Daaruit blijkt dat slechts in 27% van de Wmo allochtonen vertegenwoordigd zijn. Overigens is ook in slechts 30% van deze raden jeugd vertegenwoordigd.

De Wmo biedt zowel de lokale overheid als burgers handvatten om de participatie en evenredige deelname aan de samenleving van migrantenjeugd en -gezinnen steviger te verankeren.

Vanuit deze positionering kunnen we de volgende randvoorwaarde formuleren:

- De lokale overheid is op ten minste twee manieren verantwoordelijk voor het realiseren van toegankelijkheid en een goede kwaliteit van het aanbod voor *alle* groepen migrantenjeugd en -gezinnen. Enerzijds doordat de overheid vanuit het Wmo-beleidskader participatie en volwaardig burgerschap dient te ondersteunen. Anderzijds als (mede)financier van lokaal aanbod van voorzieningen voor jeugd. Vanuit deze positie kan de lokale overheid eisen stellen aan 'diversiteitsbeleid' van instellingen en aan verhoging van de toegankelijkheid.

Referenties

Adriani, P. (1993). *Overbruggen van verschillen*. Leiden: DSWO Rijksuniversiteit Leiden.

Breuk, R., Khatib, R., & Jongman, E. (2007). Functionele gezinstherapie: de culturele inpassing binnen een forensisch behandelcentrum. In: R. Beunderman, A. Savenije, F. de Rijke, P. Willems (red.), *Interculturalisatie in de Jeugd-GGZ. Wat speelt er?* Assen: Van Gorcum.

Brouwer, L. (1997). *Meiden met lef. Marokkaanse en Turkse wegloopsters*, Amsterdam: VU Uitgeverij.

Daal, H.J. van (2003). Naar een professionele aanpak van migrantenproblematiek. In: E. Plemper, G. van der Laan & K. van Vliet (red.), *Passie voor professionaliteit. Onderzoek naar professionele handlingsruimte en vraaggerichtheid* (pp. 39-55). Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Deković, M., & Asscher, J. (2008). Interventies voor jongeren die antisociaal gedrag vertonen: kenmerken, werkzame mechanismen en moderatoren van effectiviteit. In: D. Brons, N. Hilhorst, & F. Willemssen (red.), *Kennisfundament aanpak jongeren*. Den Haag: WODC.

Distelbrink, M., Geense, P., & Pels, T. (red.) (2005). *Diversiteit in vaderschap. Chinese, Creools-Surinaamse en Marokkaanse vaders in Nederland*. Assen: Van Gorcum.

Eck, S. van (2008). *Radicalisering in het klaslokaal. Hoe te herkennen en te handelen?* Amsterdam: CNA.

Engelen, E. (2008) Op zoek naar democratische legitimiteit. Is 'disintermediatie' het antwoord op de 'crisis van de democratie?', In: J. Broeksteeg, N. Efthymiou, H. Hoogers & C. Noorlander (red.), *Het Volk Regeert. Beschouwingen over de (Nederlandse) Democratie in de 21ste Eeuw* (pp. 101-126). Nijmegen: Wolf Legal Publishers.

Goderie, M., Steketee, M.J., Mak, J., & Wentink, M. (2004). *Samenplaatsing van jongeren in justitiële inrichtingen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Gruijter, M. de, Mak, J., Dogan, G., & Pels, T. (2007). *Een sterke schakel. Verankering van paraprofessionele functies voor allochtone vrouwen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Gruijter, M. de, & Pels, T. (2005). *De toekomst van buurtvaderschap. Professionalisering met behoud van zeggenschap*. Baarn: Odyssee.

Heerwaarden, Y. van. (2009). *Tussen In. Een stem geven aan Marokkaanse gezinnen*. Utrecht: DMO.

Hoogsteder, M., & Suurmond, J. (1997). *'U krijgt er een beschermengel bij...'*. *Onderzoek naar de communicatie tussen gezinsvoogden en ouders in het kader van een ondertoezichtstelling*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Laan, G. van der, Plemper, E., & Flikweert, M. (2003). *Vraaggericht werken door Sociaal-Pedagogische diensten. Een vooronderzoek naar de professionele rol van maatschappelijk werkers*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Mak, J., & Pels, T. (2005). *Ondersteuning aan opvoeders in Alphen aan den Rijn. Een analyse van aanbod en vraag*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Nederland, T., & Dogan, G. (2008). *Zelfevaluatie Wmo-raden. Tussenoverzicht november 2007-april 2008*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Nijsten, C., Geense, P., Pels, T., & Vollebergh, W. (2002). *Allochtone ouders en justitie. Vragen en behoeften van Antilliaanse, Marokkaanse, Surinaamse en Turkse ouders van jeugdigen die in aanraking komen met politie en justitie*. Den Haag: WODC.

Pels, T. (2003). *Respect van twee kanten. Een studie over last van Marokkaanse jongeren*. Assen: Van Gorcum.

Pels, T., Distelbrink, M., & Tan, S. (2009). *Meetladder Diversiteit Interventies. Naar verhoging van bereik en effectiviteit van interventies voor verschillende (etnische) doelgroepen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Pels, T., Gruijter, M. de., & Middelkoop, M. (2008a). *Evaluatie trainingen in het onderwijs in het herkennen van en omgaan met radicalisering*. Utrecht: FORUM/Verwey-Jonker Instituut.

Pels, T., Gruijter, M. de., & Middelkoop, M. (2008b). *Evaluatie trainingen jeugdhulpverleners in het herkennen van en omgaan met radicalisering*. Utrecht: FORUM/Verwey-Jonker Instituut.

Pels, T. (2004). Zorg voor het allochtone gezin: de spanning tussen vraagsturing en beschaving. *Tijdschrift voor de Sociale Sector*, 58(3), 26-33.

Pels, T., & Distelbrink, M. (2000). Opvoedingsondersteuning: vraag en aanbod. In: T. Pels (ed.), *Opvoeding en integratie. Een vergelijkende studie van recente onderzoeken naar gezinsopvoeding en pedagogische afstemming tussen gezin en school* (pp. 172-204). Assen: Van Gorcum.

Pels, T., & Gruijter, M. de (red.) (2005). *Vluchtelinggezinnen en Integratie. Opvoeding en ondersteuning in Iraanse, Irakese, Somalische en Afghaanse gezinnen in Nederland*. Assen: Van Gorcum.

Peters, L. Jacobs, G., & Molleman, G. (2007). *Toolbox voor het meten van empowerment bij de einddoelgroep*. Utrecht / Woerden: Universiteit voor Humanistiek / NIGZ.

Rijkschroeff, R., Duyvendak, W., & Pels, T. (2003). *Bronnenonderzoek Integratiebeleid*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Steenssens, K., & Regenmortel, T. van (2007). *Empowerment Barometer. Procevaluatie van empowerment in buurtgebonden activeringsprojecten*. Leuven: Katholieke Universiteit Leuven, Hoger instituut voor de arbeid.

Steketee, M. (2005). Afstemming van vraag en aanbod tussen allochtone jongeren en gezinnen en de jeugdzorg. Lezing.

Tan, S. & Steketee, M. (2007). *En Nu lets Positiefs! Project voor risicjongeren: methodiekb beschrijving en stappenplan (herziene versie)*. Amsterdam: Stichting En Nu lets Positiefs.

Veen, A., Vergeer, M., Oenen, S. van, Glau dé, M., & Breetvelt, I. (2007). *ZonMw Programmeringstudie Jeugd. Effecten van interventies in Pedagogische Basisvoorzieningen*. Amsterdam: SCO.

Vincent, L., Salisbury, C.L., Strain, P., McCormick, C., & Tessier, A. (1990). A behavioral-ecological approach to early intervention: Focus on cultural diversity. In: S.J. Meisels, & J.P. Shonhof (eds.), *Handbook of early childhood intervention* (pp. 173-195). Cambridge: Cambridge University Press.

ZonMw (2008). *ZonMw programma Diversiteit in het Jeugd beleid. Gelijke kansen voor migrantenkinderen*. Den Haag: ZonMw.

Bijlage I Samenstelling begeleidingscommissie

Prof. Dr. Clemens Hosman (voorzitter)
Radboud Universiteit Nijmegen

Drs. Hans Bellaart
Forum, Instituut voor Multiculturele Ontwikkeling

Drs. Erica Faber
VROM/WWI, Directie Inburgering & Integratie

Dr. Carolien Gelauff- Hanzon
Nederlands Jeugdinstituut

Prof. Dr. Peter van der Laan
Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving (NSCR)

Dr. Mariken Leurs, per 1 januari 2009 vervangen door mevrouw Margo
van den Berg
ZonMw

Dr. Ronald May
Intercultureel Management Altrecht

Dr. Gerard Molleman
GGD Regio Nijmegen

Dr. Ferko Öry
TNO Kwaliteit van Leven

Drs. Nicolienne de Vries
Programmaministerie Jeugd & Gezin

*Bijlage II Resultaten inventarisatie overbruggings-
activiteiten*

	Doelgroep	Doelstelling	Aanbod
&U Meidenproject (maatjesproject in trant van Big Brother / Big Sister)	Meisjes 15-18	Steun	Maatjes
Buurtvaders	Marokkaanse jongens	Controle: probleemgedrag verminderen	Buurtvaders
MVVE sociale vaardigheidstraining	Moeilijk opvoedbare kinderen en hun ouders	Probleemgedrag verminderen	Training
ENIP	Marokkaanse jongeren	Positieve houding stimuleren	Constructief bezig zijn
Federatie Somalische Associaties Nederland (FSAN)	Somaliërs (waaronder jongeren)	Bevordering van de participatie van Somaliërs in de Nederlandse samenleving	Gesprekspartner voor overheid, instellingen, etc., ook projecten, bv meisjesbesnijdenis
Gewoon doen is cool	Marokkaanse jongens 10-12 en hun moeders	Opvoedingsondersteuning, gedragsverandering bij jongens	Spelenderwijs trainen, buddy's
Speelgoed voor goed gedrag	Kinderen van 3-14 jaar	Verminderen probleemgedrag	Belonen voor goed gedrag
Home Start	Ouders met 6+ kind(eren)	Laagdrempelige, vrijwillige opvoedingsondersteuning	Vrijwillige opvoedingsondersteuning
Jepie Pekin	Kinderen in A'dam ZO	Verbeteren situatie minderbedeelde jongeren	Maaltijden, activiteiten, persoonlijke ondersteuning
Leefwereldwerk	Marokkaanse probleemgezinnen	Problemen voorkomen door vaders als rolmodel, aanpak en doorverwijzing bij problemen	Trainingen Actief benaderen van probleemjongeren en waar mogelijk doorverwijzen
Marokkaans Ouderpunt	Marokkaanse ouders, m.n. vaders	Contact tussen ouders en school verbeteren	Info/voorlichting/advies over onderwijs en opvoeding
Marokko.nl	(m.n. allochtone) jongeren 15-18 jaar	Platform voor discussie, informatie en amusement bieden	Website, forum
Moeders voor Moeders	Jonge moeders 16-26 jaar	Opvoedingsondersteuning	Opvoedingsondersteuning

	Betrokkenheid (andere) organisaties	Uitvoering	Waar
&U Meidenproject (maatjesproject in trant van Big Brother/ Big Sister)	Paraprofessioneel: samenwerking van CABO jongerenorg. en prof. stichting Two get there. Ook samenwerking met instanties als cultuurcentra, scholen en Maatsch. Werk.	De maatjes (vrijwilligers) en een project-leider per gemeente	10 gemeenten
Buurtvaders	Wisselt; in Den Bosch nauwe samenwerking met welzijnsorg. Divers	Vrijwilligers	Verschillende gemeenten
MVVE sociale vaardigheids-training	Trainers zijn eerst getraind door GGZ	Vrijwillige trainers	Utrecht
ENIP	Organisaties met verschillende mate van professionaliteit betrokken	Vrijwilligers	Amsterdam (Slotervaart)
Federatie Somalische Associaties Nederland (FSAN)	Lidorganisaties, overheden, instellingen op projectniveau	Vrijwillig (kleine betaalde staf)	Landelijk, actief in diverse gemeenten
Gewoon doen is cool	Alleen vrijwilligers	Vrijwilligers	Kanaleneiland Utrecht
Speelgoed voor goed gedrag	Methodiek gekopieerd van professionals	buurtorganisatie	Transvaal (wijk Den Haag)
Home Start	Redelijk geprofessionaliseerd intussen	vrijwilligers	Verschillende gemeentes
Jepie Pekin	Nu nog alles vrijwillig; willen professional aantrekken voor hulpverlening	Vrijwilligers	A'dam Zuid-oost
Leefwereld-werk	Gemeente, kindbescherming, politie, zorginstellingen	Vrijwillig	Den Haag
Marokkaans Ouderpunt	Vrijwilligers krijgen training van professionals	Vrijwilligers	Utrecht
Marokko.nl	Opgezet door commercieel bedrijf. Ook samenwerking met professionele organisaties	Jongeren zelf, Marokko-media	Landelijk
Moeders voor Moeders	Niet; alles vrijwillig	Vrijwilligers	

	Doelgroep	Doelstelling	Aanbod
Opvoeden in twee culturen	Afghaanse ouders	Opvoedingsondersteuning	Opvoedingsondersteuning
Opvoedingscursussen Marokkaanse imams	Marokkaanse gezinnen	Brug slaan tussen gezinnen en jeugdzorg	Opvoedingsondersteuning
Ouderkamers	Ouders	Brug tussen wijk, gezin en school leggen	Ondersteuning, advies en training aan scholen
Steun aan ouders van kinderen met taalproblemen	Ouders	Ouders ondersteunen die zich zorgen maken over de taalachterstand van hun kind	Discussiegroep
Thuis op Straat	Alle buurtbewoners, m.n. kinderen en jongeren	Ontspannen en veilig klimaat creëren op straat	Activiteiten voor jongeren, participatie van buurtbewoners
Tussen In	Marokkaanse gezinnen	Persoonlijke ondersteuning en bemiddeling tussen gezin en hulpverlenende instanties	
Boy 4-ever	Jongeren 12-25 jaar	Open oor bieden, informatie, verwijzen naar professionele instanties (drempel verlagen), activiteiten	
Continental Sport (Sportieve Leerwerk Unit)	Bijlmer jeugd	Jongeren helpen zich op de arbeidsmarkt te oriënteren	Cursussen en op de praktijk gerichte projecten
Doorstart	Ouders van kinderen van 6-14 jaar	Laagdrempelige, vrijwillige opvoedingsondersteuning	
Meer met Sport (You're the Future)	Jongeren	Verminderen van overlast, jongeren verantwoordelijkheid geven en hun negatieve geldingsdrang ombuigen in een positieve	Sport e.a. activiteiten, buurtparticipatie
Van hangjongeren naar sportjongeren	Hangjongeren	Jongeren leren op een sociale en nuttige manier invulling te geven aan hun vrije tijd	Sport, discussies, voorlichting
Vangnet	Mostlimmeiden	Plek bieden waar moslimmeisjes zich thuis en begrepen voelen, doorbreken eenzaamheid	Huiskamerproject/ ontmoetingsplek, persoonlijke gesprekken/hulpverlening/ advies, vangnet geeft trainingen 'self-empowerment', conflictantering en communicatie, samen eten

	Betrokkenheid (andere) organisaties	Uitvoering	Waar
Opvoeden in twee culturen	Vrijwillig, enige professionele aspect is samenwerking met Stichting Mondiale Samenlevingen	Vrijwilligers	Utrecht
Opvoedingscursussen Marokkaanse imams	Samenwerking vrijwillig en professioneel niveau	Bureau Jeugdzorg en imams	Amsterdam
Ouderkamers	Vrijwillig	Vrijwilligers	
Steun aan ouders van kinderen met taalproblemen	Vrijwillig	Vrijwilligers	Amsterdam
Thuis op Straat	Redelijk geprofessionaliseerd	TOS-medewerker; en vrijwilligers	Verschillende gemeentes/wijken
Tussen In	Vrijwillig	Vrijwilligers	Utrecht Kanaleneiland en Overvecht
Boy 4-ever	Vrijwillig	Vrijwilligers	Venlo-Blerick
Continental Sport (Sportieve Leerwerk Unit)	Vrijwillig	Vrijwilligers	Bijlmer
Doorstart	Redelijk geprofessionaliseerd	Vrijwilligers	
Meer met Sport (You're the Future)	Intussen behoorlijk geprofessionaliseerd	Kinderen zelf, welzijnsorganisatie	Roosendaal
Van hangjongeren naar sportjongeren	Geheel vrijwillig, soms medewerking van profs	m.n. vrijwilligers	Maarssen
Vangnet	Geheel vrijwillig	Vrijwilligers	Amsterdam, Bos & Lommer

	Doelgroep	Doelstelling	Aanbod
Full Colour (NB: inmiddels afgerond, opgesplitst in 3 projecten)	Jongeren 12-23 jaar	<ul style="list-style-type: none"> - Afname criminaliteit jongeren - Afname van het aantal allochtone jongeren met meervoudige problemen; - Alle groepen allochtone jongeren die in Leeuwarden en regio op straat hangen benaderen en i.s.m. deze jongeren activiteiten organiseren - Vergroting van de expertise van de bij allochtone jongeren betrokken organisaties 	<ul style="list-style-type: none"> - Activiteiten op het gebied van sport, muziek, ict met en voor jongeren - Contact leggen met jongeren en hun sociaal systeem
New Song	50 Antilliaanse mannen tot 35 jaar met een criminele achtergrond	Terugdringen van overlast, criminaliteit en achterstanden op het gebied van werk, huisvesting, opleiding en financiën	Begeleiding bij zoeken naar werk/opleiding. Doelgroep betrekken bij het opbouwen van de Stichting New Song
GGZ kiest kleur	The big 4 in Zuidoost: Afro-Surinaamse, Hindostaans-Surinaamse, Antilliaanse/Arubaanse en de Ghanezen. Er wordt nu ook materiaal voor de Turkse en Marokkaanse gemeenschap ontwikkeld	<ul style="list-style-type: none"> - Structurele samenwerking tussen lokale en reguliere geest. gezondheidszorg organisaties in A'dam Zuidoost - Verbeteren van de toegankelijkheid van de GGZ en de afstemming tussen zorgvraag en - aanbod - Cultuurspecifieke psycho-educatie en voorlichting over de reguliere GGZ bieden / bevorderen van adequaat hulpzoekgedrag / vergroten zelfredzaamheid van de doelgroepen 	Voorlichtingsmethode en voorlichtingsmateriaal over de reguliere zorg bij psychische problemen
Jeugd Afrikaanderweg	Jeugd uit de Afrikaanderwijk, voornamelijk 10 tot 16-jarigen	Met investeringen in onder meer jeugd, sport, bewegen en onderwijs van de Afrikaanderwijk een krachtige wijk te maken met kansen voor haar bewoners en ondernemers	Sportactiviteiten, mentoren voor kinderen die overstap naar middelbare school maken, en het activeren naar werk en opleiding
Stichting Vitalis	Kinderen in de leeftijd van 5 t/m18 jaar, die zich als gevolg van een tekort aan aandacht in een kwetsbare positie bevinden en het risico lopen in de problemen te raken	Voorkoming van intensieve professionele hulpverlening	Vrijwilliger en kind spreken, in overleg met de ouders, gedurende een jaar een dagdeel per week af of gedurende anderhalf jaar een dagdeel per twee weken

	Betrokken (andere) Organsaties	Uitvoering	Waar
Full Colour (NB: inmiddels afgerond, opgesplitst in 3 projecten)	Project geïnitieerd door gemeente en politie, en coördinatie door Het Buro	Marokkaanse/ Antilliaanse projectleiders	Leeuwarden
New Song	De Stichting Welzijns- bevordering Antillianen en Arubanen begeleidt de start van het project. Het einddoel een zelfstandig functionerende en onafhankelijke New Song organisatie, waar reguliere organisaties begeleidingstrajecten kunnen inkopen.	Projectteam, geen profs maar worden wel betaald	Rotterdam
GGZ kiest kleur	Professioneel (opgezet door GGZ A'dam Oost i.s.m. 20 partners (reguliere instellingen, het stadsdeel en diverse lokale etnische organisaties))	Professionals i.s.m. vrijwilligers van lokale organisaties	A'dam Oost
Jeugd Afrikaanderweg	Door gemeente opgezet, voor de rest vrijwilligers	Vrijwilligers	Afrikaanderwijk Rotterdam
Stichting Vitalis	Vrijwillige organisatie	Vrijwilligers	Den Haag

Bijlage III Beschrijving acht praktijken

Inhoud

1. Buurtvaders Den Bosch	60
2. En nu iets positiefs!	68
3. Utrechtse variant van project Big Brothers, Big Sisters (BBBS)	77
4. Stichting Vangnet	85
5. Boy-4-ever	90
6. Leefwereldwerk	100
7. FSAN, Federatie van Somalische Associaties Nederland	108
8. Al Amal	114

1. *Buurtvaders Den Bosch*

Beschrijving van de praktijk

Aanleiding en ontstaan

Het eerste buurtvaderproject ontstond in april 1999 in Amsterdam-West. De belangrijkste aanleiding vormde het ordeverstoring gedrag van groepen Marokkaanse jongens. Ook de wens om verantwoordelijkheid als vaders-opvoeders (terug) te nemen in het publieke domein, en deze verantwoordelijkheid aan de omgeving te tonen, speelde een belangrijke rol. Het buurtvaderproject werd een succes en kreeg publieke erkenning door het winnen van de Hein Roethof prijs, evenals door het feit dat de vaders steeds meer gevraagd werden om op expertmeetings en in de media over hun werk te vertellen. Ook toonde het buitenland belangstelling.

Andere steden namen het Amsterdamse initiatief over. Met name na '11 september' kwam de ontwikkeling van buurtvaderprojecten in een stroomversnelling. De toenemende intolerantie jegens en stigmatisering van islamitische groeperingen vormde hierbij een impuls. Ook de toenemende waardering - zowel binnen de gemeenschap als vanuit overheden - van de eigen verantwoordelijkheid van burgers, speelde hierbij een belangrijke rol.

Het buurtvaderproject in Den Bosch is kort na het project in Amsterdam-West ontstaan. Ook in Den Bosch vormden problemen met overlastgevende Marokkaanse jongeren in onder meer de wijk Kruiskamp aanleiding om het project te starten. De Marokkanen in de wijk wilden een bijdrage leveren aan het aanpakken van deze problematiek. Zij voelden zich aangesproken en medeverantwoordelijk (als vaders/Marokkanen) voor het gedrag van een deel van de Marokkaanse jongeren. De buurtvaders wilden de overlast die een aantal Marokkaanse jongeren op straat veroorzaakten aanpakken. Een reeds bestaand Marokkaans buurtcomité heeft toen het initiatief genomen om een buurtvaderproject te starten.

Inmiddels is in Den Bosch een aantal buurtvaderteams actief, in diverse wijken. In een aantal gevallen zijn de buurtvaders onderdeel van bredere buurtcomités, die bestaan uit burgers die zich op allerlei manieren inzetten voor de (leefbaarheid in de) wijk. Er zijn multiculturele teams en Marokkaanse teams.

Stichting Divers, de welzijnsorganisatie in Den Bosch, ondersteunt de buurtvaderteams.

Doelgroep

De doelgroep van de buurtvaders zijn in eerste instantie de jongeren in de buurt. Daarnaast zijn (hun) ouders primaire doelgroep van de buurtvaders.

Doelstelling

Algemeen geformuleerd is het de doelstelling van de buurtvaders de leefbaarheid en de cohesie in de wijk te vergroten. Buurtvaders zijn bewoners die actief willen zijn voor de eigen buurt. De inzet van de buurtvaders dringt in de praktijk overlastgevend gedrag terug, maar, zo benadrukken de ondersteuners van Divers: *'Dit is een effect. Je mag dit nooit als doelstelling benoemen, de doelstelling is en blijft dat burgers zich vrijwillig in willen zetten voor de vergroting van de leefbaarheid in de buurt.'*

Gevraagd naar de mate waarin de doelstellingen worden gerealiseerd geven de medewerkers van Divers aan dat bijvoorbeeld de wijk Hambaken, die bekendstond als probleemwijk waarin jeugd heel veel overlast veroorzaakte, nu rustig is. Daarnaast, maar dit is moeilijk 'hard' te maken, lijkt de verharding in deze lokale samenleving gekeerd. *'Eerder was het: de Marokkanen doen niets voor hun kinderen. Dat zeggen ze nu niet meer.'*

Korte beschrijving van de praktijk

De buurtvaders lopen elke dag door de buurt, ook in de weekends. In groepjes van twee of drie zijn ze dagelijks, aan het eind van de middag en 's avonds op straat te vinden. Ze zijn vooral zichtbaar rondom winkelcentra en scholen, maar in principe komen ze overal. Ze benaderen de jongeren die ze op straat aantreffen. Om een praatje te maken, of om te vragen of de jongeren zin hebben om iets te gaan doen of ideeën hebben voor activiteiten. De buurtvaders organiseren zelf ook activiteiten, zoals voorlichtingsavonden voor ouders en sportactiviteiten. De buurtvaders spreken de jongeren aan op gedrag dat hun niet bevalt. De buurtvaders doen dit werk in nauwe samenwerking met de jongerenwerkers van Divers.

Doordat de buurtvaders zichtbaar en frequent in de wijk aanwezig zijn, functioneren zij gemakkelijk als vraagbaak voor buurtbewoners. Daarbij is het nodig dat de buurtvaders blijven uitleggen wat hun werk inhoudt. Het komt voor dat iemand een buurtvader midden in de nacht opbelt met de mededeling dat de keuken blank staat en of de buurtvader daar wat aan kan doen. De buurtvaders moeten daarom soms ook echt leren ‘nee’ te zeggen. Dat is niet altijd makkelijk. Niet alleen buurtbewoners kloppen met allerlei vragen bij de buurtvaders aan. Ook de gemeente wil de buurtvaders soms ‘inzetten’ bij brandhaardjes of onrust in de wijk.

De ondersteuners van Divers zeggen hierover: *‘Buurtvader zijn is een heel lastig soort van vrijwilligerswerk. Je gaat praten met jongeren die door de meeste mensen als intimiderend worden gezien. Velen durven dit niet en de buurtvaders zijn zo moedig om dit wel te doen. Alleen al voor dit feit verdient men waardering, zonder dat er daarnaast nog allerlei andere zaken van buurtvaders verwacht zouden moeten worden, zoals brandjes blussen en inspringen bij incidenten.’*

De gemeente financiert Divers om de buurtvaders te ondersteunen. Hiertoe maakt Divers jaarlijks afspraken met de gemeente (in de begroting). Daarnaast financiert de gemeente de buurtvaders. De subsidiegrond wordt gevormd door de eigen doelstellingen van de buurtvaders. Met andere woorden: de buurtvaders vertellen de gemeente wat ze gaan doen en de gemeente rekent hen op deze eigen doelstellingen af. Er vindt dus een dubbele aansturing vanuit de gemeente plaats.

Methodiek

De buurtvaders werken niet volgens één vastomlijnde methodiek. Er is wel een aantal belangrijke basisprincipes die er toe bijdragen dat het werk resultaten oplevert.

- De buurtvaders zijn bewoner in de wijk waarin ze actief zijn. Zij zijn betrokken en gemotiveerd, en ze kennen de wijk (en de bewoners).
- Het contact op straat met de jongeren staat centraal. Het ‘win-

nen van het vertrouwen' van de jongeren en het geven en krijgen van respect is van groot belang bij de aanpak.

- Oudere 'eerste generatie' buurtvaders kunnen appelleren aan respect van de jongeren voor hun (natuurlijk) gezag als 'ouder(e)'. Buurtvaders die in hun contacten leunen op dit gezag spreken de jongeren als het ware via 'georganiseerde sociale controle' aan op hun gedrag: een 'autoriteit' beoordeelt het gedrag als negatief.
- Jongere 'tweede generatie' buurtvaders kunnen fungeren als rolmodel voor de jongeren waarmee zij in aanraking komen.
- De buurtvaders staan open voor, en gaan in op vragen van jongeren (en (hun) ouders).
- De buurtvaders zijn zichtbaar en herkenbaar in de wijk. Dit realiseren ze door het lopen door de wijk, maar ook door het dragen van herkenbare kleding.

Over de diverse buurtvaderprojecten in Nederland is al veel geschreven. Deze beschrijvingen gaan diep in op de werkwijze en methodische principes van het buurtvaderschap. In het vervolg van deze beschrijving focussen wij juist op de randvoorwaarden waaronder de buurtvaders hun werk (optimaal) kunnen uitvoeren en de wijze waarop zij een rol (zouden kunnen) spelen in uitdagingen waarvoor (jeugd)zorginstellingen en professionals zich gesteld zien.

Randvoorwaarden

De ondersteuners van Divers benadrukken dat voor de continuïteit en de levensvatbaarheid van een buurtvaderproject een aantal randvoorwaarden cruciaal is:

- *Een goede ondersteuning van de vrijwilligers.* 'Vergeet niet dat de buurtvaders explosief werk doen. Zij doen dat omdat tot op heden nog niemand anders het probleem [van overlast van jongeren en onvoldoende betrokkenheid ouders] heeft kunnen oplossen. Het is dus een moeilijke taak en je vraagt mensen om hun nek uit te steken.' Continuïteit van ondersteuning is heel belangrijk. Niet alleen omdat buurtvaders uitstromen en vervangen worden door nieuwe, maar ook omdat zich telkens nieuwe vragen

voordoen en er verschillende beroepen op de buurtvaders wordt gedaan. De taak van de ondersteuners is het mogelijk maken dat de buurtvaders hun eigen doelstellingen kunnen realiseren. Deze ondersteuning vindt plaats op individueel niveau (buurtvaders kunnen bijvoorbeeld een probleem of dilemma voorleggen voor advies) en op groepsniveau. Er zijn overleggen en trainingen. De ondersteuners benadrukken dat het belangrijk is om de buurtvaders 'op maat' te ondersteunen. Niet iedereen is automatisch bedreven in het omgaan met jeugd, maar dit kun je wel leren. De ondersteuning krijgt soms ook de vorm van een 'buffer' tussen de buurtvaders en 'derden'. Die derden zijn instellingen, de gemeente of de politie, kortom: organisaties waarmee buurtvaders te maken kunnen krijgen. Tot slot treden de ondersteuners op als belangenbehartigers van de buurtvaders.

- *De buurtvaders moeten een duidelijke eigen doelstelling in het vizier hebben.* De buurtvaders kunnen dan hun activiteiten hier op afstemmen en duidelijk benoemen met wie ze willen samenwerken en met wie niet! De ondersteuners van Divers organiseren bijvoorbeeld een training waarin bij de start van een buurtvadergroep komt de vraag aan de orde: welke instellingen in de buurt ken je eigenlijk en met welke zou je kunnen samenwerken om je doelen te realiseren? *'Wat levert het de buurtvaders op als ze met een partij in zee gaan? Hoe duidelijker je hierover bent, des te kleiner het risico dat men met je initiatief aan de haal gaat.'* Zoals gezegd: Divers ondersteunt de buurtvaders waar gewenst bij het maken van deze beslissingen. *'Wij geven ze handvatten om zich te weren tegen overvraging, het zijn gewoon ouders die iets goeds willen doen.* Het verminderen van overlast is een mogelijk effect van de inzet van de buurtvaders. Dit effect kan volgens de medewerkers van Divers juist worden bereikt omdat de ouders niet méér doen dan ze doen: gewoon in de wijk aanwezig zijn en in gesprek raken met medebuurtbewoners, zowel jongeren als ouders. Als de buurtvaders allerlei andere taken op zich zouden gaan nemen, dan zouden ze al snel worden aangezien voor bijvoorbeeld een verlengstuk van de politie, of als hulpverleners. Dit zou de dood in de pot zijn voor het nu goed lopende vrijwilligersinitiatief.

Daarnaast stellen de ondersteuners van Divers dat het ‘buurtvaderschap’ ook iets moet opleveren voor de buurtvaders zelf: ‘De mensen moeten er beter van worden, iets van leren. Als dat niet het geval is, dan holt het vrijwilligerswerk zichzelf uit en zal het initiatief ter ziele gaan: de motivatie verdwijnt.’ Ook om de (intrinsieke) motivatie van de buurtvaders te voeden is het van belang dat de buurtvaders bezig zijn met activiteiten die bij hen zelf hoog op de prioriteitenlijst staan.

- *De gemeente moet een heldere (lange termijn) visie hebben op wat ze met de buurtvaders willen, of wat ze van hen verwachten. Als - in de visie van de gemeente - de buurtvaders een rol kunnen spelen in het realiseren van bepaalde doelstellingen, dan moet de gemeente ook bereid zijn hierin te investeren. Dit is een kwestie van een lange adem, want een goed lopend buurtvaderproject stamp je niet uit de grond. Dus niet direct ingewikkelde afrekenoelstellingen loslaten op de buurtvaders. ‘Dit betekent niet dat de gemeente geen eisen mag stellen aan de te subsidiëren initiatieven, maar men moet zich wel realiseren dat men niet te maken heeft met een professionele instelling met een gerichte taakstelling, maar met een groep betrokken ouders die vanuit het eigen initiatief veel goeds in de buurt weten te realiseren.’*

De ondersteuners van Divers vinden dat de gemeente Den Bosch het goed doet: de buurtvaderprojecten krijgen de kans om zich te ontwikkelen en ook de ondersteuning (via Divers) is goed geregeld. Toch blijft het zoeken naar de precieze rol die de buurtvaders kunnen spelen en naar de juiste manier om zo met vrijwilligersinitiatieven om te gaan, dat deze zich gesteund voelen. Zo kwam dit jaar opeens het verzoek van de gemeente dat de buurtvaders een verklaring van goed gedrag moesten inleveren als onderdeel van de subsidieprocedure. Het opgebouwde vertrouwen kreeg hierdoor een knauw. De ondersteuners van Divers stellen dat het in het algemeen goed zou zijn als de gemeente serieus zou nadenken hoe zij hun regelgeving zo kunnen aanpassen dat zij makkelijker benaderbaar zijn voor vrijwilligers, van wie immers niet verwacht kan worden dat ze bijvoorbeeld ingewikkelde projectplannen schrijven.

De gemeente is blij met de inspanningen van de buurtvaders, maar de buurtvaders hebben door hun betrokkenheid bij de buurten, ook wel eens kritiek op de werkwijze of aanpak van de gemeente. De gemeente vindt het lastig om hier mee om te gaan. *‘In Den Bosch zijn we een stap verder en nu worden de buurtvaders mondig. Ze zeggen waar het op staat en geven ook hun mening als er naar hun inzicht iets niet goed gaat (in de buurt). Dit wordt lastig gevonden. Men zegt: ‘Ze krijgen praatjes.’ De gemeente zou blij moeten zijn met mondige en betrokken burgers, maar in de praktijk is men huiverig voor deze ‘kritiek’. De vraag is dus hoeveel andere organisaties willen aannemen van de buurtvaders, met andere woorden, hoe serieus wil je de buurtvaders nemen?’*

Inbedding

De buurtvaders zijn zoals gezegd geneigd in te gaan op hulpvragen van gemeente en instellingen als dit ten goede kan komen aan de buurtbewoners of de jongeren. Buurtvaders spelen dus regelmatig een rol in projecten of activiteiten van anderen, zoals Divers, de politie of de brede school. De ondersteuners van Divers geven echter aan dat dit niet altijd zonder risico is. Een groot gevaar bij het betrekken van buurtvaders (of andere vrijwilligers) bij activiteiten die tot doel hebben om algemene instellingen toegankelijker te maken voor doelgroepen is dat dit stukloopt bij de instellingen zelf. De buurtvaders kunnen in principe best een rol vervullen bij het doorverwijzen naar of bekendmaken van een bepaalde instelling met een bepaald aanbod. Maar in de praktijk blijkt meestal dat mensen denken dat hiermee de zaak is opgelost, terwijl de algemene instellingen juist helemaal niet berekend zijn op (de vragen van) de doelgroepen die ze willen gaan bereiken. *‘Zij zullen echt zelf hun eigen organisatie anders moeten inrichten en er niet op moeten rekenen dat buurtvaders als een soort ‘brug’ de toegankelijkheid wel even zullen verbeteren.’*

Bij samenwerking van gemeente of professionals met buurtvaders of andere vrijwilligers is het wat de ondersteuners van Divers betreft niet zozeer de vraag wat vrijwilligers (uit de eigen doelgroep) kunnen en wat professionals niet kunnen. Het gaat om de rollen die ze innemen. Een professional is gebonden aan de eigen organisatie en diens doelstellingen. Daarnaast heeft de professional een taakstelling en zijn/haar werkzaamheden zijn er expliciet op gericht om deze (in een bepaald aantal, meestal afgebakende uren) te bereiken. *‘De buurtvaders zijn gewoon actieve bewoners. Zij wonen in de wijk waar ze actief zijn. Dit maakt dat zij een andere (emotionele) betrokkenheid hebben en hier vanuit gemotiveerd zijn.’* De buurtvaders zijn niet gebonden aan van bovenaf opgelegde doelstellingen, taken of uren. Zij ‘moeten’ niet, zij zijn er gewoon. De vrijheid die dit geeft maakt dat zij dingen kunnen bewerkstelligen die voor professionals niet haalbaar zijn.

Bronnen

De bakens verzet. Grotestedenbeleid 's-Hertogenbosch. Nieuw buurtvaderproject van start, januari 2006. Brochure.

Gruijter, M. de & Pels, T. (2005). *De toekomst van het buurtvaderschap. Professionalisering met behoud van zeggenschap.* Baarn: Odyssee.

Interview met de heer B. Settout, de heer D. Benayad en mevrouw S. Bonis, Divers Welzijnsonderneming Den Bosch, dd 4 september 2008.

2. *En Nu Iets Positiefs! (ENIP!)*

Beschrijving van de praktijk

Aanleiding en ontstaan

Eind jaren negentig broeit het behoorlijk op straat in de Amsterdamse wijk Overtoomseveld. Bewoners en winkeliers ervaren overlast van rondhangende Marokkaanse jongeren. Het gaat om vernieling, agressie en criminaliteit. De politie heeft weinig grip op de jongeren. In april 1998 lopen de spanningen zo hoog op dat er rellen ontstaan waarbij de Marokkaanse jeugd slaags raakt met de politie. De rellen krijgen veel aandacht in de landelijke media. Nog lange tijd daarna wordt veel over de wijk geschreven, steeds in combinatie met ernstige overlastproblemen door Marokkaanse jongeren. Verschillende professionals en actieve buurtbewoners ergeren zich aan de wijze waarop de rellen worden uitvergroot en Marokkaanse jongens constant op een negatieve manier in het nieuws worden gebracht. Zij herkennen het beeld dat van de wijk geschetst wordt niet en zien dat de wijze van berichtgeving een negatief effect heeft op de jongeren. Tegelijkertijd onderkennen zij dat er problemen zijn en lopen zij al langer met de gedachte rond dat er iets moet gebeuren voor en met de Marokkaanse jeugd. De rellen en de nasleep ervan vormen een extra impuls voor een tegenoffensief.

Onder het motto 'En Nu Iets Positiefs!' komen in 2000 Marokkaanse buurtvaders, jongerenwerkers, politie en verschillende bedrijven in de wijk bij elkaar om iets te verzinnen voor en met de Marokkaanse jeugd. Ze willen iets positiefs voor de jongeren en de wijk betekenen en de negatieve beeldvorming een halt toeroepen. De buurtregisseur verwoordt dit als volgt: 'Jongeren laten zien dat ze nuttig kunnen zijn, in plaats van het schuim der natie'. Al brainstormend over hoe dat dan het beste kan, komt de groep op het idee de jongeren spullen op te laten knappen voor een goed doel, en hen mee te nemen naar Marokko om de goederen af te leveren. Het stadsdeel Slotervaart gelooft in het burgerinitiatief en financiert de pilot. Binnen drie maanden is een werkruimte gevonden en is ENIP! een feit.

Doelgroep

De doelgroep van ENIP! bestaat uit risicojongeren die problemen hebben op meerdere terreinen en die stelselmatig overlast geven in een bepaalde buurt of wijk. Onder risicojongeren verstaan we: jongeren die geen startkwalificatie hebben en de aansluiting met onderwijs en arbeidsmarkt hebben verloren of dreigen te verliezen.

De deelnemersgroep van ENIP! is 'een probleemgroep' in de wijk, en daarmee variabel. Het is niet de bedoeling met één bestaande grote groep hangjeugd te werken, maar met een wisselende groep van minimaal 20 en maximaal 30 jongeren tussen de 15 en 23 jaar. Van belang is dat een groep bestaat uit een mix van jongeren; elke groep kent ook een paar jongens die het 'goed doen' en geen politiecontacten hebben. Zij fungeren als rolmodel.

Bijzonder aan ENIP! is dat het project zich voegt naar bestaande situaties in een buurt: er worden letterlijk kleine vriendenclubjes van de straat gehaald (vindplaats). Dit heeft het voordeel dat jongeren elkaar meetrekken naar de bijeenkomsten, en niet door hun vrienden overgehaald worden om weer over de schreef te gaan.

Al naar gelang de samenstelling van de wijk, kan ENIP! opgezet worden voor jongeren met een bepaalde etnische achtergrond, voor autochtone jongeren of gemengde groepen. Tot nu toe doen merendeels jongeren van Marokkaanse afkomst mee, maar het streven is het aandeel jongeren met een Turkse, Antilliaanse, Surinaamse of 'Hollandse' achtergrond te vergroten. Andere reisbestemmingen dan Marokko sluit het project dan ook niet uit.

ENIP! is een jongensproject omdat het aansluit bij bestaande vriendengroepjes die op straat hangen. Momenteel zoekt ENIP! naar mogelijkheden ook met meiden en/of jongere hangjeugd (vanaf 10 jaar) aan de slag te gaan.

Doelstelling

ENIP! wil een positieve levenshouding onder de jeugd in Amsterdam stimuleren. De visie die ten grondslag ligt aan ENIP! is dat het bieden van een toekomstperspectief de negatieve spiraal waar deze jongeren in dreigen te komen kan doorbreken. ENIP! benadert de jongeren op een positieve manier. Ze kunnen werkervaring opdoen en leren de benodigde sociale vaardigheden. Tijdens het traject worden ze ondersteund en geactiveerd; ze krijgen ook de kans fouten te maken en

deze te herstellen. Ze moeten een positieve wending aan hun leven gaan geven. Het uiteindelijke doel is dat de jongeren die meedoen doorstromen naar een opleiding, werk of een combinatie van beide, dan wel dat zij hun vrije tijd constructiever invullen. Een neveneffect van een ENIP!-project is verder het versterken van de lokale samenwerking tussen partners.

Korte beschrijving van de eerste pilot

Twintig jongens die bij de rellen van 1998 betrokken waren, komen drie maal per week bijeen om meubels te schuren, verven en repareren. Ze knappen ziekenhuisbedden op en verzamelen rollators. Tijdens de duur van het project zijn er ook discussiebijeenkomsten en voorlichtingen. Daarnaast worden gesprekken met de jongeren gevoerd over hun toekomst. Ze worden gestimuleerd weer naar school te gaan of werk te zoeken. Wie zich tijdens de drie maanden dat het project duurt goed inzet en zich aan de regels houdt, mag mee naar Marokko om de tweedehands goederen op de plaats van bestemming te brengen.

Kenmerkend voor het project is het enthousiasme van alle betrokkenen en de onconventionele aanpak. De projectleider en projectmedewerker regelen van alles, maar zijn ook steeds zelf op de werkvloer te vinden. De begeleiders van de jongeren zijn actieve buurtbewoners met vaardigheden op klusgebied en hart voor de wijk. Zij doen hun werk met de verfkwast in de hand, en verdienen daarmee het respect van de jongeren. De buurtregisseur loopt wekelijks binnen om te kijken hoe het er mee staat. Als hij ziet dat er op een schoolplein oude stoeltjes en schoolbankjes staan te wachten op de grofvuildienst, vraagt hij de schooldirecteur of hij de spullen mag hebben voor een school in Marokko. Albert Hein sponsort de werkbijeenkomsten van de jongens met koekjes en thee - en ervaart vervolgens dat het geklier met winkelkarretjes afneemt. De Pathé bioscoop in de wijk geeft een paar jongeren een bijbaantje en zet ze in op dagen dat ze overlast verwachten. Veel verschillende partijen werken op hun eigen manier mee, de lijnen onderling zijn kort en gezamenlijk hebben ze een enorm netwerk.

De pilot is een groot succes. Van de twintig deelnemers zitten er bij aanvang drie op school; de rest is werkloos. Meer dan de helft is bekend bij de politie en daarnaast zijn er problemen met alcohol,

drugs en agressief gedrag. Na het project komen zeventien van de twintig jongeren goed terecht: ze ronden hun opleiding af of hebben werk gevonden én ze komen niet meer voor in politieregistraties. Anderhalf jaar later is dit nog steeds zo.

Methodiek

De methodiek van ENIP! is in 2005 zeer uitgebreid beschreven door Tan & Steketee (2005), en in 2007 geactualiseerd (zie bronnen). We willen er hier daarom niet te uitgebreid op ingaan.

Kort gezegd bestaat de methodiek van ENIP! uit de volgende kernelementen die samen bepalend zijn voor de aanpak: 1) de groepsgerichte aanpak, 2) het werken met verschillende 'profielen' jongeren in één groep, 3) het doen van gezamenlijk vrijwilligerswerk voor een goed doel, 4) ondersteuning én disciplineren tijdens de werkperiode, 5) burgerschapsvorming door training, 6) de werkreis naar Marokko, en 7) de toeleiding naar werk of school.

ENIP! is een groepsproject. Het is daarom belangrijk dat de groep een goede mix is van verschillende soorten jongeren. ENIP! is ook een buurtinitiatief. Bij elk project vormen belangrijke lokale spelers een klankbordgroep die nauw bij ENIP! betrokken wordt. Hierin zitten zowel professionals als betrokken burgers. ENIP! verandert niet alleen een individuele risicjongere, maar ook diens omgeving. Na afloop van het project kan het nieuwe gedrag worden voortgezet omdat dezelfde spelers elkaar in de wijk blijven tegenkomen. De kans op terugvallen is kleiner omdat het project niet los staat van de fysieke omgeving van de jongere, en ook diens vrienden erbij betrokken zijn. De werkreis naar Marokko vormt een belangrijk onderdeel van de methodiek. De reis is het hoogtepunt dat in het verschiet ligt als de jongeren aan het project deelnemen. Dit is, samen met het zich inzetten voor een goed doel, dé drijfveer om mee te doen. Eenmaal 'binnen' is mee-naar-Marokko-mogen de stok achter de deur om op tijd te komen en zich aan de afspraken te houden. De jongens mogen fouten maken maar worden wel stevig gecorrigeerd en bij misdragen of zich herhaald niet aan de afspraken houden worden ze uit het project gezet. De werkreis is een opsteker voor de jongeren. Veel

van deze jongeren hebben nog nooit iets afgemaakt. In Marokko zien ze het resultaat van hun werk. Ze worden overstelpd met bedankjes en complimenten hetgeen een positief effect heeft op hun zelfbeeld. Tegelijkertijd heeft de reis naar Marokko een shockeffect. De jongeren worden geconfronteerd met een kant van Marokko die ze niet kennen: armoede, gebrek aan voorzieningen en het ontbreken van socialezekerheidsmaatregelen. Bij het afleveren van de goederen stuiten ze bijvoorbeeld op vervelose weeshuizen en sloppenwijken zonder waterleiding en met verwaarloosde straatkinderen. Veel jongeren realiseren zich plotseling dat zij het in Nederland eigenlijk heel goed hebben in vergelijking tot hun leeftijdgenoten in Marokko. Deze confrontatie vormt een stimulans om na terugkeer de kansen te pakken die zij voorheen lieten liggen. Voor veel jongeren betekent de werkreis naar Marokko een keerpunt in hun leven.

Randvoorwaarden

Allereerst zijn er om ENIP! uit te kunnen voeren opdrachtgevers nodig. De financiering in Amsterdam is zo opgesteld dat de basisfinanciering van de centrale stad komt (Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling, DMO) en dat stadsdelen die een ENIP!-project in hun wijk willen 30.000 euro bij moeten leggen, of 40.000 als zij er niet in slagen ENIP! een geschikte werkruimte te bieden. Zo'n werkruimte is een belangrijke praktische randvoorwaarde. Tevens is het nodig een zinvolle reisbestemming te hebben, die de doelgroep aanspreekt, en een netwerk in het land van de reisbestemming. Tot slot is een actief en slagvaardig bestuur nodig. Zonder dat kan ENIP! niet worden uitgevoerd.

Voor de uitvoering van het project zelf is een goed opgeleide staf nodig die met de doelgroep kan werken, en die diplomatiek kan opereren met lokale partners. Daarnaast zijn er vrijwilligers nodig voor de begeleiding van de jongeren. De lokale partners moeten bereid zijn deel te nemen aan de klankbordgroep. In materiële zin zijn een werk- en opslagruimte nodig, en een busje om de goederen te vervoeren. Daarnaast zijn voldoende afgeschreven goederen die kunnen worden opgeknapt nodig. Deze voorwaarden vormen doorgaans geen probleem.

ENIP! is goed ingevoerd in de stad, vooral in de meest problematische woonbuurten. In Slotervaart, waar het project ooit begon, waren de lijnen tussen organisaties heel kort en verliep de samenwerking makkelijk. In 'nieuwe' stadsdelen is de ervaring wisselend: in het ene stadsdeel is het veel makkelijker om een ENIP!-project op te zetten dan in het andere stadsdeel. Dit heeft te maken met de bestuurlijke setting, de samenwerking met de professionele partners en de doelgroep zelf. Wil een project in een Amsterdamse wijk aanslaan dan moet er eerst een 'draagvlak' zijn. De lokale partijen die zich richten op de jongeren in de wijk leveren idealiter de jongeren aan die het meest in aanmerking komen. Kunnen ze dit niet, of kennen ze de overlastgevende groepen niet goed, dan gaat het ENIP!-team zelf de straat op om de jongens uit te nodigen. De kracht van ENIP! is dat het team erin slaagt de jongens te bereiken en te verleiden tot deelname. ENIP! wil aanvullend werken op het aanbod van anderen, het is nooit de bedoeling het werk van bestaande partijen over te nemen. Toch ontstaat soms weerstand en verloopt de samenwerking niet altijd even soepel. Behalve goede relaties met de toeleidende partijen is het belangrijk een goed netwerk te hebben met de instanties aan wie de jongeren na afloop van ENIP! kunnen worden overgedragen. Het bestuur: 'Wij zijn een tijdelijke impuls, in een traject van negen maanden zetten we een jongere op de rails, maar voor daarna moeten er wel partners zijn die de jongere verder helpen.' Ook zijn de lokale partners belangrijk voor de werving van vrijwilligers. Een belangrijke voorwaarde betreft daarom de samenwerking ter plaatse. Met de huidige financiering zijn er drie projecten per jaar mogelijk. Hiervoor zijn naast subsidies van de centrale stad en de stadsdelen ook bijdragen van sponsors en particuliere fondsen noodzakelijk. Uitbreiding van de activiteiten met een meidenproject of projecten met jongere doelgroepen is nauwelijks haalbaar. In de eerste jaren waren sponsors en fondsen zeer bereid om de frisse aanpak van ENIP! te ondersteunen. Nu de organisatie meer gevestigd raakt neemt de animo af.

Wat de voortzetting van ENIP! in de toekomst betreft noemt het bestuur drie concrete randvoorwaarden voor blijvend succes: 1) betrouwbare meerjarige financiering, 2) erkenning, en 3) een duidelijke positie in het veld. De meerjarige subsidie van DMO houdt op zich erkenning in, maar loopt tot en met 2009 door. Daarna ontstaat er een

nieuwe, onzekere situatie. Wethouder Asscher laat op dit moment de hele gesubsidieerde jeugdsector doorlichten of efficiëntie. De wethouder vindt dat er veel geld omgaat in het jeugdwerk en in de jeugdhulpverlening waarvan te weinig bij de jeugd zelf terecht komt. Hij wil flink de bezem door de instellingen halen en meer samenhang creëren. Het gevaar hiervan is volgens het ENIP!-bestuur dat het stadsdelen en fondsen kopschuw maakt. Ook gaan er regelmatig geluiden op om de overlastgevende straatjeugd vooral repressief aan te pakken, terwijl ENIP! de jongeren principieel met een positieve houding benadert.

Inbedding

Na de pilot van 2000 waren alle betrokkenen het erover eens dat het project navolging verdiende. Het initiatief was als een echt *grassroot*-project begonnen en was sterk verankerd in de wijk. Het was echter onduidelijk wie eindverantwoordelijk was en afgerekend kon worden op prestaties. Het duurde daarom een tijd voordat een geschikte manier gevonden werd om de organisatie zodanig te professionaliseren dat ENIP! kon uitgroeien van een eenmalig initiatief tot een projectorganisatie. ENIP! werd een stichting met een bestuur dat de verantwoordelijkheid voor de uitvoering droeg en de taak op zich nam de financiering van de projecten rond te krijgen. De grootste trekkers tijdens de pilot werden als projectleider en projectmedewerker aangesteld en formeel in dienst genomen door de koepelorganisatie voor jeugdhulpverlening Spirit. Het bestuur stond dicht op de praktijk en vergaderde tweewekelijks met elkaar.

Met deze stap op weg naar een professionele organisatie beleefde ENIP! in 2004 een doorstart. De Amsterdamse Dienst Maatschappelijke Ontwikkeling (DMO) bleek bereid om ENIP! te financieren in 2003, 2004 en 2005. Ze wilde hiermee bereiken dat ENIP! een professionalisering doormaakte en minder afhankelijk werd van bepaalde individuen, wijken, stadsdelen of etnische groepen. Omdat DMO als voorwaarde stelde dat de methodiek overdraagbaar werd gemaakt, is in 2005 de methodiekbeschrijving gemaakt. Naast de hoofdfinanciering van DMO werd substantiële financiering gevonden bij de stadsdelen waar ENIP! werd uitgevoerd, evenals bij VSB-fonds, Spirit en Start

Foundation. In het recente verleden heeft DMO het vertrouwen in ENIP! bekrachtigd door een nieuw meerjarig subsidie te verstrekken die na 2009 afloopt. Ook andere subsidieverstrekkingen zijn welwillend gebleken in het (opnieuw) verstrekken van subsidies.

ENIP! werd in de afgelopen jaren in verschillende stadsdelen uitgevoerd; in totaal zijn er nu 15 ENIP!-projecten geweest. Bij elk project worden zo veel mogelijk lokale partners betrokken om dat project optimaal te verankeren in de wijk. In ieder geval wordt bij elk project een klankbordgroep ingesteld waarin belangrijke contactpersonen uit de wijk zitting nemen. De klankbordgroep is idealiter een mix van uiteenlopende personen en omvat zowel professionals die de lokale partners vertegenwoordigen als betrokken burgers. Tijdens en na elk project is er veel geëvalueerd op verschillende niveaus. De projectleiding is inmiddels vele ervaringen rijker. Sommige voormalige deelnemers zijn nu begeleider, chauffeur of projectmedewerker. ENIP! is in veel stadsdelen actief geweest. Het uitvoerend team bestaat nu uit twee projectleiders, twee projectmedewerkers, een bureauhoofd en een parttime secretaresse. ENIP! is van een zeer lokaal initiatief uitgegroeid tot een kleine organisatie met een beproefde formule die ook elders kan werken.

Met het aflopen van de meerjarenfinanciering na 2009 komt voor het ENIP!-team en bestuur de vraag naar voren hoe de toekomst tegemoet te treden. Het geïnterviewde bestuurslid: 'ENIP! beweegt zich tussen het sociaal cultureel jongerenwerk en de jeugdzorg in. Daar ligt onze kracht en ons bestaansrecht. Maar het is tegelijkertijd ook onze zwakte, want bij wie moeten wij ons nu aansluiten? De markt van de welzijnsorganisaties is momenteel heel onrustig, en de jeugdhulpverlening staat ook zwaar onder druk.' Het bestuur is zich ervan bewust dat een duidelijke koers moet worden uitgezet. Nu de interne organisatie goed op poten staat kan ENIP! haar activiteiten eventueel verleggen en uitbreiden. Verschillende opties dienen zich aan. Zoals gezegd zijn enkele stadsdelen geïnteresseerd in meidenprojecten. Een pilot is nu in voorbereiding. Ook zijn er partners die aandringen op projecten met jongere groepen straatjeugd. ENIP! overweegt ook daarmee een experiment starten. Een optie is ook de methode te introduceren in andere steden. Den Haag en Utrecht tonen interesse; veel gemeenten hebben ENIP! de afgelopen tijd om informatie

gevraagd en beschikken over het methodiekboek. ENIP! wil bij het bepalen van de richting voor de toekomst vast blijven houden aan de eigen werkmethode die haar waarde bewezen heeft. Uitgaan van het positieve ook in risicojeugd en dat inzetten voor medemensen blijft voor ENIP! het uitgangspunt.

Bronnen

<http://www.enip.nl>.

Interview met bestuurslid van ENIP! (juli 2008).

Tan, S. (2005). Positieve impuls voor allochtone probleemjongeren. *Tijdschrift voor sociale vraagstukken*, 7/8, 19-23.

Tan, S. & Steketee, M. (2007). *En Nu Iets Positiefs! Project voor risicojongeren: methodiekbeschrijving en stappenplan (herziene versie)*. Amsterdam: Stichting En Nu Iets Positiefs.

3. *Utrechtse variant van project Big Brothers, Big Sisters (BBBS)*

Beschrijving van de praktijk

Aanleiding en ontstaan

Big Brothers, Big Sisters (BBBS) is een mentoraatsprogramma dat is ontwikkeld in de Verenigde Staten. Het programma wil kinderen en jongeren van 4 tot 24 jaar die kwetsbaar zijn in hun ontwikkeling ondersteunen door hen te koppelen aan een vrijwilliger die als een grote broer of zus de leuke dingen met hen doet die zij van huis uit te weinig meekrijgen.

De methodiek is begin 20e eeuw in de Verenigde Staten ontwikkeld vanuit de gedachte dat een stabiel contact met een volwassene een belangrijke stimulans kan zijn voor een kwetsbaar kind, en een beschermende factor vormt bij een risicovolle thuissituatie. Internationaal onderzoek heeft aangetoond dat kinderen die bij Big Brother Big Sister-projecten zijn betrokken betere schoolresultaten laten zien, meer verantwoordelijkheid nemen en minder problemen hebben. De interventie staat in de VS bekend als Big Brothers, Big Sisters of America (BBBSA). In 2004 nemen daar meer dan 200.00 kinderen aan dit programma deel. Daarnaast wordt Big Brothers, Big Sisters in 39 andere landen gebruikt. Het bureau Big Brothers, Big Sisters International (BBBSI) in Philadelphia (VS) begeleidt de overdracht van de methodiek naar andere landen en ziet toe op de correcte uitvoering ervan.

Rotterdam haalt als eerste Big Brothers, Big Sisters naar Nederland. Tot 1 januari 2005 wordt de interventie in Nederland uitgevoerd onder de naam Match. Vanaf die datum is de naam veranderd in Big Brothers, Big Sisters of Rotterdam of BBBSR (dat geldt zowel voor de naam van de methodiek als voor de naam van de stichting die deze methodiek uitvoert). De methodiek die de Stichting BBBSR gebruikt, voldoet aan de strikte eisen die BBBSI daaraan stelt. In 1999 is BBBSR (Match) de 'Program-in-Formation Status' toegekend, vanaf 2001 heeft de Stichting een kwaliteitskeurmerk en mag de stichting als enige in Nederland zich 'Affiliate of BBBSI' noemen. Sinds juni 2003 bestaat er een partnerschap tussen BBBSR en BBBS in de Rappahannock in de Amerikaanse staat Virginia, een zogenaamd 'Cross border

partnership'. In 2008 wordt gewerkt aan de National Member Status (drie of meer BBBS programma's in Nederland). BBBSR is in Nederland opgenomen in de Databank Effectieve Jeugdinterventies. Er is een uitgebreid protocol en een handleiding. Beide zijn ontleend aan het oorspronkelijke Amerikaanse Big Brothers, Big Sisters mentoraatsprogramma.

In navolging van de projecten in de Verenigde Staten is er, op initiatief van PvdA Utrecht, ook in Utrecht een 'Big Brother, Big Sister'-project gestart. De organisatorische uitvoering is ongeveer 1,5 jaar geleden in een vrij prille fase overgedragen aan de Vrijwilligerscentrale Utrecht: politiek bedrijven bleek toch een andere tak van sport dan een project draaien. Nu het Utrechtse project aardig aan de weg timmert en onder andere ook in de media verschijnt, is er commentaar gekomen op de naam 'Big Brother, Big Sister'. Deze mag immers alleen gebruikt worden als aan de strenge criteria van de BBBSI wordt voldaan, en dat is bij de Utrechtse variant niet het geval. De Vrijwilligerscentrale Utrecht streeft er ook niet naar om een officieel BBBS-project te worden. In de Utrechtse variant is de uitvoering in handen van de Vrijwilligerscentrale, hetgeen zeker leidt tot accentverschillen. De achterliggende gedachte is dezelfde, maar de uitwerking is anders. Zo ziet Utrecht zowel de kwetsbare jongere als het maatje als doelgroep, en verloopt de uitvoering via het onderwijs. Het project loopt al wel onder de naam 'Big Brother, Big Sister'. Momenteel wordt nagedacht over een nieuwe naam. Tot het zover is, gebruiken wij hier de benaming 'Utrechtse variant van Big Brothers, Big Sisters'. Onderstaande tekst gaat alleen over het Utrechtse project, tenzij we expliciet iets anders aangeven.

Doelgroep

In de visie van de Utrechtse vrijwilligerscentrale zijn er twee doelgroepen:

1. Leerlingen tussen de 12 en 18 jaar die belangstelling hebben om hun horizon te verbreden.
2. Utrechtse burgers, tussen de 25 - 45 jaar die mentor (Big Brother of Big Sister) willen zijn. Zij zijn hoger opgeleid en maatschappelijk geslaagd; ze hebben wijsheid en levenservaring die ze graag willen delen en uitbreiden.

De Utrechtse projectcoördinator Judith Deynen licht toe dat het project vooral bedoeld is voor jongeren met een zwak sociaal netwerk en/of lichte problemen thuis. Het gaat om jongeren die wel wat extra aandacht en een steuntje in de rug kunnen gebruiken. Het project is niet bedoeld voor leerlingen met een goed sociaal netwerk: die redden zich wel. Het project is ook niet bedoeld voor jongeren waar het helemaal niet goed mee gaat of jongeren uit heel problematische gezinnen. Deze jongeren hebben hulp nodig van de professionele hulpverlening en niet van vrijwilligers. Het is één keer geprobeerd, maar het bleek veel te zwaar voor de vrijwilliger. De doelgroep bevindt zich daartussenin. Het is wat lastig om de doelgroep te duiden zonder deze te stigmatiseren. De eerste opzetten spraken van kansarme jongeren, maar dat doet geen recht aan de werkelijkheid. Het project is uitermate geschikt voor bijvoorbeeld een jongere die goed kan leren maar thuis geen steunende omgeving heeft, of een allochtone jongere die alleen een netwerk in de eigen etnische groep heeft. Jongeren zelf en hun ouders willen niet geassocieerd worden met een initiatief voor de kansarme jeugd. De doelgroep is daarom positief geformuleerd.

Dat de mentoren ook tot de doelgroep behoren is een bewuste keuze; zie hiervoor ook de doelstelling.

Doelstelling

De doelstelling luidt: 'Het matchen van kwetsbare leerlingen met 'sterke' volwassenen met als doel de leefwereld van beiden te vergroten, hetgeen bijdraagt aan de sociale cohesie in de Utrechtse samenleving.'

Deynen licht toe dat de hoofddoelstelling is de leefwereld van de leerlingen te vergroten. Maar het is expliciet een tweede doel om hoogopgeleide Utrechtse in contact te laten komen met deze jongeren: het vergroot ook hún leefwereld en leidt tot meer saamhorigheid en verdraagzaamheid.

Korte beschrijving van de praktijk

In dit project besteden vrijwilligers tijd en aandacht aan jongeren die, om welke reden dan ook, extra aandacht verdienen. Samen doen ze leuke dingen als een strandwandeling maken, skeeleren, picknicken, een voetbalwedstrijd bezoeken, tentoonstelling bekijken.

ken, een nieuwe school bekijken, koken, een kast maken of verven. Zo kan een vrijwilliger een leerling op een ongedwongen manier aandacht geven door te luisteren, te praten, een kijkje geven in het werkende bestaan of tips te geven voor de studie. De ontmoeting vindt gemiddeld 1x per twee weken plaats en duurt ongeveer een dagdeel. Tussentijds kan er kort contact zijn per telefoon, sms of e-mail. De vorm en frequentie van het contact verschilt per koppel. De relatie wordt voor één jaar aangegaan. Dit is voor beide partijen een overzichtelijke periode. In die periode heeft de relatie ook kans om te groeien.

De Big Brother of Big Sister is een (jong)volwassene, goed opgeleid, maatschappelijk geslaagd: een rolmodel. Deze Big Brother Big Sister wil graag een leerling een kijkje laten nemen in een andere wereld. Daarnaast is hij/zij geïnteresseerd in de jongerenwereld. De leerling is een kwetsbare jongere die graag een blik werpt in een andere wereld en open staat voor een bijzonder contact. Zowel de leerling als de mentor (Big Brother, Big Sister) is bereid om te investeren in een relatie.

De praktijk verloopt als volgt. Elk half jaar organiseert de coördinator een introductiebijeenkomst voor de nieuwe mentoren. Het is daarbij makkelijker Big Sisters te vinden dan Big Brothers. Met de mensen die zich aanmelden volgt een gesprek. Daarnaast moeten zij een verklaring van goed gedrag aan kunnen leveren. Als de potentiële mentor geschikt is - het is één keer gebeurd dat de coördinator daarover twijfelde - wordt deze uitgenodigd voor de introductiebijeenkomst. Dan worden de verwachtingen besproken, informatie over de doelgroep gegeven en tips voor te ondernemen activiteiten gegeven. De school organiseert ondertussen een bijeenkomst voor de leerlingen, waar de coördinator informatie geeft over het project. De coördinator kijkt goed naar de leerlingen die zich aanmelden en de mentoren die zij heeft en brengt een match tot stand. Het moet wel de juiste match zijn: het kan daarom zijn dat de ene jongere of mentor eerder gematcht wordt dan de andere. Vervolgens is er een bijeenkomst op school voor alle mentoren en alle leerlingen: de match vindt plaats en de little en de big brother of sister maken kennis met elkaar. Na deze groepsbijeenkomst moeten zij het contact zelf verder vormgeven. De richtlijn voor het contact is een maal per twee weken. Sommigen hebben frequenter contact, anderen min-

der. Er zijn geen spelregels voor de invulling van het contact. Wel zijn er adviezen. Een van de adviezen is om in het begin wat vaker contact te hebben, bij voorkeur wekelijks. Het contact komt anders niet op gang. Vaak gaat het zo dat de eerste keer de kennismaking is, de mentor de week erop een keer naar de school van de jongere gaat en de leerling de week daarop langs komt op het werk van de mentor. Soms wordt de mentor bij de leerling thuis uitgenodigd. De mentoren kunnen hun netwerk (of hun sociale vaardigheden) inzetten om de leerlingen kennis te laten maken met beroepen waar zij meer van willen weten (bijvoorbeeld een keer kijken bij een kinderdagverblijf of dierenarts). De leerling en mentor kunnen ook uitstapjes maken, maar daarvoor is geen budget. Dit betekent dat de vrijwilliger dit moet betalen. De meesten kiezen niet voor veel uitjes. Het voornaamste belang is dat de leerling in andere kringen komt dan hij gewend is.

Na een maand neemt de coördinator contact op met zowel de mentor als de leerlingbegeleider (meestal van school) om te vragen hoe het gaat. Na drie maanden vindt een intervisiebijeenkomst plaats met meerdere mentoren om ervaringen uit te wisselen. Dit vinden de mentoren meestal erg leuk. Dit wordt herhaald na 6 maanden. Tussendoor is er contact per telefoon en e-mail. De school regelt de begeleiding en nazorg voor de leerlingen. Aan het eind van het jaar vindt er een feestelijke bijeenkomst plaats met alle Big Brothers en Big Sisters en hun leerlingen. Als de mentor en de leerling een jaar samen zijn is het tijd voor een gesprek met de coördinator om het traject af te ronden.

Methodiek

De aanpak van de officiële BBBS bestaat uit vier ingrediënten: 1) een zorgvuldige selectie en training van vrijwilligers en een selectie van de jeugdigen, 2) een goede koppeling van de vrijwilligers aan de jeugdigen, 3) geregelde (een keer per week) en zo mogelijk langdurige contacten tussen vrijwilliger en de jeugdige en 4) professionele begeleiding van het koppel. Deze elementen zijn ook terug te vinden in de Utrechtse variant.

De coördinator brengt de match tot stand, ondersteunt de vrijwilligers, stuurt en adviseert, maar werkt zelf niet uitvoerend. De 'big brother' en de 'little brother' hebben een commitment met elkaar, niet met het project. De coördinator trekt zich daarom zo snel mogelijk uit het contact terug. Op de achtergrond echter begeleidt zij de vrijwilligers met informatie en training.

Het mentor zijn is een nieuwe vorm van vrijwillige inzet die past bij jonge, hoogopgeleide mensen (20-45 jaar). Zij willen zich graag maatschappelijk relevant vrijwillig inzetten. Bij het Big Brother, Big Sister-project is de inzet van tijd en het moment flexibel en dat is wat deze vrijwilligers aanspreekt. Eigen aan hoogopgeleide vrijwilligers is dat ze eigenlijk meteen nadat ze bedacht hebben dat ze vrijwilligerswerk willen doen aan de slag willen. Soms raken ze teleurgesteld omdat er niet meteen een startbijeenkomst is of de match niet snel tot stand komt. Ook tijdens het project willen ze vaak te veel en te snel. Ze hanteren vaak een doelgerichte aanpak waarin ze bij wijze van spreken het liefst een traject uitstippelen om iemand arts te laten worden. Ze doen het vrijwilligerswerk met het idee dat ze iemand gaan helpen, en voelen zich daar heel goed over. Na een enthousiaste vliegende start ontstaat bij de mentoren na een paar maanden vaak een gevoel van 'waar doe ik het allemaal voor?' Terwijl het voor de jongere al zo belangrijk is om eens een andere sociale wereld te zien. In de training voorafgaand aan het project worden hun verwachtingen dan ook meteen getemperd. Een stevige voorlichting is nodig om aan de vrijwilligers over te kunnen brengen wat ze wel en niet kunnen verwachten. Velen van hen hebben irreële verwachtingen. De coördinator vindt het daarom goed voor de hoogopgeleide veelal witte bovenklasse om met deze jongeren om te gaan.

De voorlichting over BBBS op school zetten ze bewust positief in: de leerling kan kennis maken met een wereld die hij of zij niet kent en leuke dingen doen. De leerlingen moeten niet gestigmatiseerd worden, en termen als kansarm of sociaal zwak worden niet gebruikt. Dit komt de leerling niet ten goede en er gaat voor het project geen wervend effect van uit. Deynen vindt ook dat het positief móet: het is vrijwilligerswerk, geen hulpverlening!

Op een van de scholen had de contactpersoon het idee om voor de eerste ronde juist ook makkelijk bemiddelbare leerlingen uit te nodigen, om de successen te kunnen laten zien. Dit werkte goed: anderen zagen hoe leuk het voor de leerlingen was om een Big Brother of Big Sister te hebben en gingen vragen of zij ook mee mochten doen.

Randvoorwaarden

Deynen is van mening dat het project in de huidige opzet alleen kan worden uitgevoerd als aan de volgende randvoorwaarden is voldaan:

- Het project is ingebed in een vrijwilligerscentrale, of in een andere maatschappelijke organisatie die naar buiten toe vertrouwen wekt.
- Er is een coördinator die minimaal een HBO-opleiding heeft gevolgd. De coördinator is zelf ook 'maatschappelijk geslaagd'.
- De coördinator heeft kennis van zaken en straalt dit ook uit. De huidige coördinator heeft zowel Sociaal Pedagogische Hulpverlening als Algemene Sociale Wetenschappen gestudeerd. Dit geeft haar legitimiteit naar de mentoren toe, die doorgaans ouder en ook hoog opgeleid zijn. De visie van de coördinator zal eerder worden geaccepteerd.
- De coördinator wordt betaald. Dit maakt de coördinator een professional en onderscheidt haar of hem van de vrijwilligers.
- Financiële middelen: salaris van de coördinator. Tevens een klein budget om de vrijwilligers te fêteren. Vrijwilligers zetten zich in voor het goede gevoel dat vrijwilligerswerk hen geeft. Daar hoort een blijk van waardering bij.

Inbedding

De coördinator van de vrijwilligerscentrale werft vrijwilligers, zorgt voor voorlichting en training en brengt uiteindelijk de match tot stand. De gemeente betaalt haar voor 8 uur voor deze functie. Dit is voldoende om op jaarbasis 30 à 40 jongeren en mentoren te matchen en te begeleiden.

Momenteel loopt de werving van jongeren via drie vmbo-scholen in Utrecht (het Deltacollege, Via Nova en het Meerstroomcollege).

De coördinator organiseert samen met de contactpersoon van school een voorlichtingsbijeenkomst over het project. De contactpersoon benadert alle mentoren met de vraag of zij een leerling hebben die geschikt is voor het project. De mentor stimuleert de leerling dan om naar de voorlichtingsbijeenkomst te gaan. Deze vindt plaats op school. De geïnteresseerde leerlingen beslissen na de voorlichting of ze mee willen doen. Het gaat vaak om tweede- of derdeklassers.

Bij een van de scholen is de contactpersoon erg ondersteunend; zij ziet het project ook als ontlastend. De leerlingen krijgen de mogelijkheid kennis te maken met een andere leefomgeving, kunnen hun blik verbreden en hulp krijgen bij het maken van de keuze voor een beroep. Dit ontlast de school bijvoorbeeld bij de keuze voor een vervolopleiding. Het zou het project een impuls geven als scholen die mee willen doen de opbrengst meer zagen.

Jongeren tussen de 12 en 18 jaar kunnen zich zelf aanmelden voor het project. Dit gebeurt echter zelden. In principe heeft de coördinator ook liever dat er een instantie bij betrokken is. Dit heeft het voordeel dat er al meer informatie over het kind bekend is en dat overleg mogelijk is als zich iets voordoet. De ouders worden overigens wel betrokken bij de match en zijn bij de kennismaking op de achtergrond aanwezig.

Voor de toekomst wil de coördinator graag dat het een meer continu doorlopende lijn wordt met elke twee maanden een introductiebijeenkomst. Het uiteindelijke doel is dat leerlingen zichzelf aanmelden, maar wel via de school. Dit beperkt de bemoeienis van de leerkrachten.

Bronnen

Beschrijving van Big Brothers, Big Sisters in de Databank Effectieve Jeugdinterventies.

Interview met Judith Deynen, coördinator Big Brothers, Big Sisters Utrecht (d.d. 22 juli 2008).

www.vrijwilligerscentrale-utrecht.nl/index.cfm?action=content&contentid=YTB2QERN.

4. *Stichting Vangnet*

Beschrijving van de praktijk

Aanleiding en ontstaan

Vangnet is een ontmoetingsplaats voor moslimmeiden in Amsterdam. De initiatiefneemster, Maimunah van der Heide, is een Nederlandse bekeerlinge. Zij zag al enige tijd de enorme behoefte van moslimjongeren aan een luisterend oor en aan advies waarbij rekening wordt gehouden met de culturele achtergrond en het geloof van de jongeren. Veel moslimjongeren worstelen met wat er thuis van hen wordt verwacht, terwijl zij op school en in de samenleving leren zich in een andere richting te ontwikkelen. Zij bevinden zich soms letterlijk in een spagaat en hebben bij dilemma's behoefte aan steun en advies. Daarnaast zijn er jongeren die worstelen met ernstige problemen zoals seksueel geweld, mishandeling, ongewenste zwangerschap en uithuwelijking. Moslimjongeren kunnen vaak niet met hun ouders over bepaalde zaken praten. Tevens hebben ze weinig handvatten (en kennis) om iets aan de situatie te veranderen. Binnen de reguliere zorgverlening is er meestal niet genoeg 'know how' over de culturele achtergrond van de jongeren, waardoor ze adviezen krijgen waar ze niets mee kunnen (bijvoorbeeld een verwijzing naar een abortuskliniek). Het gevolg is dat ze er lang en alleen mee blijven rondlopen. Vooral bij meisjes leidt dit tot eenzaamheid en erger, zoals zelfverminking, veel te veel of te weinig eten, depressie of excessief middelengebruik om niets meer te hoeven voelen. Er is bij deze jongeren behoefte aan een meer specifieke vorm van zorgverlening die de problemen die zij ervaren vanuit een voor hun relevant kader bekijkt.

Vangnet is in 2004 door van der Heide opgericht met het doel een nieuwe vorm van zorgverlening te bieden, die aansluit bij de behoefte van islamitische meisjes en hun belevingswereld. Zij wil de meiden bovenal een veilige plek bieden waar ze zichzelf kunnen zijn en elkaar kunnen ontmoeten. In eerste instantie vond van der Heide voor haar ontmoetingsruimte onderdak in een kamertje in het vrouwengedeelte van een moskee. Na een conflict met het bestuur moest Vangnet daar vertrekken. Inmiddels is Vangnet een zelfstandige organisatie en gehuisvest in een lokaal in een verzamelgebouw in Bos en Lommer.

In 2006 heeft Vangnet de Anke Kooke Bokaal⁴, een prijs voor 'het meest innovatieve en waardevolle initiatief op het gebied van alternatieven voor geweld' gewonnen. De jury geeft te kennen onder de indruk te zijn van de inzet en moed van de oprichtster en roemt de emancipatie van binnenuit (persbericht 14 september 2006). In hetzelfde jaar is er een item over Vangnet in het televisieprogramma *Premtime*, en besteedt een aflevering van de zesdelige miniserie *Geloof, Seks, en (Wan)hoop* van de IKON aandacht aan Stichting Vangnet (zie www.vanget.nl voor links naar deze uitzendingen).

Doelgroep

Vangnet richt zich op moslimmeiden van alle nationaliteiten, maar in principe is elk meisje vanaf 12 jaar welkom. In de praktijk is tachtig procent van de bezoekers van Marokkaanse afkomst. Verder komen er Surinaamse, Pakistaanse en Somalische meisjes, Nederlandse bekeerlingen en af en toe Turkse meisjes. De meeste meiden komen uit Amsterdam, maar Vangnet bereikt ook meiden van buiten de stad. Vangnet is specifiek voor meiden; vrouwen worden doorverwezen naar andere organisaties. De meeste meiden zijn tussen de 16 en 26 jaar, net als de meeste medewerkers.

Doelstelling

Vangnet wil een plek zijn waar meiden zich thuis voelen en waar ze begrepen worden. De meiden kunnen zichzelf zijn en elkaar in een vertrouwde omgeving ontmoeten. Met deze basis ontstaat ruimte om gevoelens te uiten en problemen te bespreken. Indien nodig kan een meisje met een vertrouwenspersoon spreken en advies krijgen. Het uiteindelijke doel is het doorbreken van eenzaamheid en ervoor zorgen dat een meisje niet alleen met haar probleem blijft rondlopen. Vangnet wil een veilige plek zijn waar islamitische meisjes hun verhaal kunnen doen.

4. De Anke Kooke Bokaal is in juni 2005 door het Nederlands Expertisecentrum Alternatieven voor Geweld (NEAG) ingesteld. Anke Kooke was de oprichter en directeur van NEAG. Bij haar afscheid is de prijs als eerbetoon naar haar vernoemd. De prijs bestaat uit een kunstwerk. Zie verder www.neag.nl.

Korte beschrijving van de praktijk

Vangnet bestaat uit een pand met meerdere ruimtes waar meiden en jonge vrouwen elkaar kunnen treffen. De ruimte is sfeervol ingericht. Momenteel is Vangnet op woensdag en vrijdag open van 17 tot 21 uur. De vrijwilligsters zijn ruim van tevoren binnen en maken het gezellig. Ze zetten met aandacht Marokkaanse muntthee, zodat de meisjes zich bij binnenkomst meteen vertrouwd voelen. De gastvrouwen maken het gezellig met kaarsjes, wierook en lekkere dingen. Daarna bereiden zij de maaltijd voor die later op de avond samen genuttigd wordt. De meisjes kunnen in alle rust met elkaar praten, tot zichzelf komen, advies vragen, een persoonlijk gesprek krijgen of even getroost worden.

Het is mogelijk met een vertrouwenspersoon apart te praten om advies te vragen of het hart te luchten of voor verdere hulp doorverwezen te worden. De vertrouwenspersonen hebben contacten met geleerden, islamitische psychologen en hulpverlenende instanties. Wanneer een meisje ongewenst zwanger is, vindt overleg plaats met een geleerde over wat islamitisch gezien verantwoord is. De vertrouwenspersonen kunnen ook naar ouders toe bemiddelen en helpen een veilige opvangplaats te vinden als dat nodig is. Meiden kunnen ook met heel andersoortige vragen bij Vangnet terecht. Denk bijvoorbeeld aan hulp bij het vinden een geschikte opleiding of een stageplek. Het gaat zowel om het bieden van daadwerkelijke hulp als om het geven van handvatten aan de meiden om zichzelf te helpen. Van tijd tot tijd is er een aanbod aan trainingen voor zowel de meiden als voor de vrijwilligsters.

De 'self-empowerment'-training is gericht op het vergroten van vertrouwen en zelfacceptatie. Tevens heeft deze training tot doel de meiden kracht te geven en hen te leren zich te uiten. In het verleden werden er ook communicatietrainingen gegeven. Tot slot heeft Vangnet ook een bekeerlingengroep die in het weekend bij elkaar komt, voor autochtone moslimmeiden.

Er werken zo'n vijftien vrijwilligsters bij Vangnet. De meeste medewerkers hebben een islamitische achtergrond en velen van hen zijn Marokkaans. Er komen gemiddeld zo'n twintig meiden per dag, waarvan een deel tot een kerngroep behoort die steeds terugkomt, en een deel losse bezoekers zijn die bijvoorbeeld alleen voor hulp komen en daarna niet meer terugkomen.

Methodiek

Vangnet is kleinschalig en kent een eigen sfeer (huiselijk, warm, gezellig). Vangnet is geen reguliere 'standaard instelling'. Dit maakt volgens de oprichtster dat de meiden er terugkomen. Van der Heide: 'De aantrekkingskracht voor jongeren zit hem erin dat Vangnet hun een plek biedt waar ze zichzelf kunnen zijn en begrepen worden.' Op de website wordt dit uitgelegd: 'Veel moslimjongeren vinden vaak niet de juiste vorm van zorg op het juiste moment; de zorg is onbereikbaar of moeilijk bereikbaar. En de zorg sluit niet aan. Thuis is weinig of geen communicatie en steun en op school en werk begrijpt men vaak niet helemaal hun achtergrond. Toch is de oplossing heel simpel: de oplossing is luisteren. Maar dan wel luisteren zonder oordeel.'

De vrijwilligsters kennen de cultuur en het geloof van de meisjes, behoren tot de zelfde leeftijdscategorie en een deel van hen herkent de problemen uit het eigen leven. De adviezen worden gegeven vanuit een islamitisch perspectief. Adviezen vanuit de islam sluiten aan bij de belevingswereld van de meiden, en zijn volgens van der Heide daarom vaak meer op de meiden gericht dan adviezen die uit het reguliere zorgcircuit komen. 'Daarnaast kan specifieke extra kennis over de Islam iets losbreken; door gebrek aan kennis geloven meiden soms bijvoorbeeld dat ze altijd voor hun zonden zullen moeten boeten, terwijl dat niet zo is.'

Voor veel meiden is Vangnet de enige plek waar ze echt zichzelf kunnen zijn. 'Bij ons mogen ze zichzelf zijn en hun masker afzetten; ze weten dat we van hun houden, ongeacht hun daden of hun uiterlijk. Ze weten dat we achter hun staan omdat we ons in hun kunnen verplaatsen en niet veroordelen', zo staat te lezen op de site van Vangnet. Op de website staan veel verhalen en gedichten van meisjes die daarin verwoorden hoe zij in de knoop zaten, hoe eenzaam en wanhopig zij zich voelden en wat Vangnet voor hen betekend heeft. Sommige meisjes voelden zich door het permanente spanningsveld tussen thuis en elders nergens begrepen en hadden helemaal geen vertrouwen meer in zichzelf, hun leven of de mensen om zich heen. Zij geven expliciet aan dat zij bij Vangnet steun en troost gevonden hebben, dat zij zich lichter voelen omdat zij niet meer het gevoel hebben er alleen voor te staan, en dat zij daardoor nu weer vertrouwen hebben in de toekomst.

Randvoorwaarden

Vangnet is een zelfstandige organisatie met een eigen ruimte. De gemeente betaalt de huur, gas en elektra en tevens een serie trainingen. Allerhande fondsen subsidiëren de rest.

Als voornaamste knelpunten bij de uitvoering van haar project noemt de initiatiefneemster de volgende problemen:

- De huidige financiële middelen blijken niet voldoende om het gehele aanbod georganiseerd te krijgen.
- Beeldvorming vanuit de gemeenschap: zowel eerste generatie moslims als niet-moslims zien Vangnet vaak als extremistisch.
- Er is te weinig mankracht: alles moet op vrijwilligers draaien.
- Vangnet krijgt geen steun vanuit de moskee.

Inbedding

De inbedding van Vangnet is summier. Soms verwijzen scholen of instellingen door naar Vangnet. Vangnet krijgt bij het aanbod (bijvoorbeeld de trainingen) ondersteuning van een aantal professionals uit reguliere instellingen. Andersom is er wel een goed overzicht van hulpverlenende instellingen die iets kunnen betekenen voor de doelgroep. Eventueel verwijst Vangnet daar naar door. Naast alle reguliere hulpverlenende instellingen heeft Vangnet op haar website een overzicht gezet van instellingen die vooral van belang kunnen zijn voor islamitische meisjes.

Bronnen

Interview met Maimunah van der Heide, in het kader van het Verwey-Jonker Instituut onderzoek 'Jongeren en hun Islam'.

www.stichtingvanget.nl.

<http://www.neag.nl/pagina%27s/nederlands/Docs/Uitslag%20Anke%20Kooke%20Bokaal.pdf>.

5. *Boy-4-ever*

Beschrijving van de praktijk

Aanleiding en ontstaan

Boy-4-ever is ontstaan na de dood van Boy Rettka. De 19-jarige Boy stierf in 2001 aan een combinatie van speed en GHB. Hij werd in de media bekend als 'de eerste GHB-dode'.

Na Boys dood worstelen zijn ouders met de vraag wie er nu schuld had aan Boys dood. Had iemand het kunnen voorkomen? In een interview met de Gelderlander zegt zijn moeder Wil:

'Ik wist er niks van. Achteraf zeg je: hadden we niet zelf meer informatie moeten hebben? Wij zeiden alleen maar: pas op, het is gevaarlijk. Maar als we er zelf meer over hadden geweten, hadden we er meer over kunnen praten. Boy zei: 'Ik pas wel op'. En dan geloof je dat, omdat je er geen klap van af weet. Ik wist niet hoeveel hij gebruikte. Dat zei hij ook niet, maar hij gebruikte gegarandeerd meer dan anderen.'

Op zoek naar antwoorden praten de ouders met de politie en hulpverlening in hun woonplaats Venlo. Ze lopen daarbij tegen hiaten in de hulpverlening aan. De welzijnsorganisatie heeft geen aanbod voor jongeren tussen de 16 en 20 jaar en informatie over drugs is moeilijk te vinden. Bovendien worden de problemen niet onderkend. Volgens de school gebruiken de leerlingen geen drugs en is voorlichting daarom niet nodig, en volgens de politie komt GHB in de regio niet voor. Bij het Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs vinden ze wel gehoor: de preventiemedewerker is net bezig om een voorlichtingsverhaal over GHB op papier te zetten. De ouders, broer en zus van Boy en enkele goede vrienden willen alles over drugs weten en worden een vraagbaak voor de vrienden van Boy, die vaak langskomen bij zijn ouderlijk huis. Ze willen de preventiewerker van het CAD - er is er in totaal één voor de hele regio Noord-Limburg - graag helpen bij het geven van voorlichting. Ze helpen bij het maken van een voorlichtingsfilm, het uitdelen van flyers en het geven van voorlichting op scholen en feesten. Ze besluiten Boys verhaal in de media te brengen om anderen te waarschuwen.

Ondertussen nemen de vrienden andere vrienden mee naar het huis van de Rettka's. Gaandeweg wordt hun huiskamer een inloop, en komen er niet alleen vragen over drugs maar ook andere vragen boven tafel. Wil Rettka spreekt het jeugdwerk en de gemeente aan op de problemen met de jeugd: er is in Venlo-Blerick niets voor jongeren te doen, velen van hen hangen op straat, zorgen voor overlast en experimenteren met drugs. Deze jongeren kunnen nergens met hun vragen of problemen terecht. Rettka krijgt weinig reactie terug. Ze vindt dat jongeren een eigen plek nodig hebben waar ze zich thuis voelen, waar ze met hun problemen terecht kunnen en informatie kunnen krijgen. Ze merkt dat het haar goed afgaat naar de jongeren te luisteren en het geeft haar voldoening. Ze richt daarom begin 2002 de Stichting Boy-4-ever op, zodat ze andere jongeren kan helpen en de dood van Boy niet voor niets is geweest. Met de stichting heeft ze een laagdrempelige informatievoorziening voor ogen, die ook na school en in het weekend open is. Rettka bewoont een gewoon rijtjeshuis en na twee jaar wordt de situatie onhoudbaar. Rettka: 'Eerst hadden we een inloop aan huis, maar later woonden we in een inloophuis.'

Halverwege 2003 vertrekt de stichting naar een oud leegstaand winkelpand. Dit wordt mede mogelijk gemaakt door een startsubsidie van 10.000 euro van de provincie. Het pand is vervallen en staat op de nominatie om te worden gesloopt. Tot het zover is mag Boy-4-ever het gratis gebruiken. De familie Rettka knapt samen met de jongeren die vaak langskomen het hele pand op en doopt het om tot het informatie/inloophuis Boy-4-ever. Ze bouwen hun activiteiten uit en verstevigen de relatie met professionals. De gemeente subsidieert de eerste jaren met 1500 euro per jaar. Na enkele jaren komt ook de gemeente met wat meer subsidie over de brug (6000 euro in het vierde en 12.000 in het vijfde jaar). In het begin richt de stichting zich vooral op drugsvoorlichting maar na verloop van tijd wordt dat één van de veel onderwerpen waar de vrijwilligers over adviseren. Op een gegeven moment wordt Boy-4-ever een officieel JIP (Jongeren Informatie Punt). Het vaste clubje familie en vrienden van Boy is inmiddels de 20 ruim gepasseerd en bij de stichting komen steeds meer nieuwe en jongere jongeren als klant én als vrijwilliger werken. In 2008 verhuizen ze naar een mooi ruim en licht pand. In dat

jaar winnen ze ook het 'Appeltje van Oranje'.⁵ Het hele team van vrijwilligers reist af naar Soestdijk om van prinses Maxima de prijs in ontvangst te nemen.

Doelgroep

De doelgroep van Boy-4-ever bestaat uit:

- Jongeren uit verschillende culturen in de leeftijd van 12 t/m 25 jaar.
- De ouders en opvoeders van jongeren.
- Organisaties die werken met en voor jongeren in de leeftijd van 12 t/m 25 jaar.

Jongeren in de leeftijd van 12 tot 18 worden bereikt door de voorlichtingen op scholen en scouting en de mond-tot-mondreclame. Jongeren in de leeftijd van 18 tot 25 vaak via de voorlichtingen op feesten en de mond-tot-mondreclame. De meeste jongeren komen uit Venlo en Blerick maar ook uit Tegelen, Belfeld, Helden, Boekend en zelfs Sevenum. Dit omdat daar geen JIP is en omdat jongeren uit de omringende dorpen hier naar school gaan. De jongeren hebben uiteenlopende culturele achtergronden en behoren tot verschillende jeugdculturen. Ouders komen steeds vaker met vragen over jongeren, drugs, alcohol, puberteit, seksualiteit en andere vragen. Leraren maken gebruik van het aanbod om goede informatie te geven aan leerlingen. Professionals vragen de mening en visie van de vrijwilligers op jongeren en jongerenproblemen en vragen hen voor stedelijke, regionale en zelfs landelijke onderzoeken.

Grofweg zie je volgens Rettka twee soorten jongeren die gebruik maken van de stichting. Er zijn jongeren die bepaalde informatie nodig hebben, bijvoorbeeld over studiefinanciering, en die deze dan komen halen en weer weg zijn. De anderen zijn jongeren die niets te doen hebben of die problemen hebben. Met de ruime openingstijden bereiken ze vooral de hangjeugd die voorheen overlast gaf op straat.

5. Het Appeltje van Oranje is een jaarlijkse prijs voor bijzondere, innovatieve of succesvolle projecten op sociaal gebied. De prijs bestaat uit een beeld van een appeltje van oranje, ontworpen en gemaakt door de koningin, en een geldbedrag van € 15.000,- .

Doelstelling

Op de website van Boy- 4 ever worden 13 doelstellingen genoemd.

Deze zijn als volgt samen te vatten:

- *Informatie toegankelijk maken voor jongeren.* Jongeren kunnen informatie krijgen over alles op het gebied van gezondheid, criminaliteit, drugs, school en werk en jeugdculturen.
- *De drempel verlagen tussen jongeren en professionele instanties die voor en met jongeren werken.* Boy-4-ever heeft contact met de politie, jeugdzorg, jeugdwerk, CAD, GGD, CWI, Stedelijk Jongerenteam, YAR, bemoeizorg, leerplicht en JIP Venlo. Ze wil een wegwijzer zijn voor jongeren naar de hulpverlenende instanties en jongeren motiveren hulp aan te nemen van de instanties als deze nodig is. Ze helpen met afspraken maken of begeleiden als jongeren niet alleen durven of willen gaan.
- *Een 'open oor' zijn voor jongeren.* Luisteren naar kleine problemen zoals ruzie in een relatie, ruzietjes onder vrienden, probleempjes op school, werk of thuis.
- *Verminderen van overlast door jongeren op straat.* Dit door jongeren te motiveren iets anders te doen dan 'hangen'. Samen met de jongeren worden grotere en kleinere doe-activiteiten georganiseerd. Voorbeelden zijn zelf een cd'tje maken, fietstocht in Amsterdam naar het Anne Frankhuis, knutselen, tafeltennis, volleybal en andere sporten.
- *Signaleren van problemen en wensen onder jongeren en dit kenbaar maken aan betreffende instantie of gemeente.*

Boy-4-ever werkt mee aan regionale en landelijke projecten, zoals MADD (Make a Difference Day) en de Week van de Liefde. Het doel daarvan is, naast informatievoorziening, jongeren kennis laten maken met vrijwilligerswerk en met andere projecten en andere culturen. Op de website staat tevens wat Boy-4-ever niet doet: Boy-4-ever verleent geen professionele hulp.

Korte beschrijving van de praktijk

Het informatie/inloophuis is een combinatie van een JIP en een JOP. 'JIP en JOP geven elkaar de hand' noemt de Stichting Boy-4-Ever dat. Het Jongeren Informatie Punt is open van 10 tot 22 uur. Jongeren kunnen dus ook na school of na het werk nog informatie krijgen. Door

de lange openingstijden is het ook een Jongeren Ontmoetings Plek geworden, een warme en droge hangplek. Wil je ook de moeilijker jeugd bereiken, dan is het volgens Rettka absoluut nodig om ruime openingstijden te hanteren. Doorgaans zijn er per dag twee vrijwilligers aanwezig. Het team van vrijwilligers valt in dezelfde leeftijdscategorie als de doelgroep. Rettka zelf is er bijna elke dag. Per week komen er zo'n 250 jongeren langs.

Er heerst een ongedwongen sfeer bij Boy-4-ever. Er staan tafels en banken, twee pc's en folderrekken. De koffie pruttelt en er is limonade te krijgen. Aan de muren hangen foto's van de activiteiten die de jongeren gedaan hebben. Ook hangt er een foto van Boy. Sinds kort prijkt het Appeltje van Oranje aan de wand. Prachtige scrapboeken laten zien hoe de prijsuitreiking verlopen is. De inloop is laagdrempelig. Er hoeven geen afspraken gemaakt te worden, er is geen balie. Informatie kun je gewoon zelf pakken, je hoeft er niet om te vragen. Jongeren kunnen hier folders lezen en vragen stellen zonder daarop aangekeken te worden, of op de pc informatie opzoeken. Ze hoeven niet perse met een vraag of probleem te komen, gewoon even binnen komen met vrienden mag ook en de pc kan zeker gebruikt worden voor een werkstuk. Zijn er vragen, dan zijn de vrijwilligers dichtbij. Rettka zegt in De Gelderlander: 'Hier praat het makkelijker. De jongeren zijn net zo oud, ze komen in dezelfde circuits. Dat is prettiger dan wanneer je in een mooi nieuw gebouw naar binnen gaat en aan een bureau met een volwassen ambtenaar moet praten. Wij zijn geen profs, maar we weten wel waar ze terecht kunnen als ze in de problemen zitten.' Soms lopen professionele hulpverleners even binnen en een paar keer per jaar wordt er een voorlichting vanuit de organisaties verzorgd, bijvoorbeeld over drugs of soa.

Naast de inloop- en informatiefunctie die Boy-4-ever heeft, organiseren de jongeren op deze ontmoetingsplek allerlei activiteiten. Tafelvoetbaltoernooien, discussieavonden over actuele thema's, samen muziek maken. De activiteiten worden niet voor maar mét de jongeren georganiseerd. Het initiatief ervoor komt vaak van de jongeren zelf. Ook sluit Boy-4-ever vaak aan bij landelijke projecten, zoals de landelijke vrijwilligersdag MADD. Dit doet zij dan samen met andere organisaties.

Methodiek

De kracht van Boy-4-ever is dat jongeren er zichzelf kunnen zijn. De stichting wil niet bevoogdend zijn. Hoewel de oprichtster in het begin hoopte dat jongeren door het verhaal van Boy van de drugs af zouden blijven, realiseert ze zich dat het geen zin heeft om te preken en te verbieden: jongeren experimenteren tóch. Op de website formuleert de stichting haar visie als volgt: 'We lossen geen problemen voor jongeren op. We zeggen jongeren niet wat ze moeten doen maar wijzen en verwijzen. We kiezen voor de werkwijze 'open minded'. Goede informatie geven, waarschuwingen geven, wegwijzer zijn, motiveerend maar de keuze bij de jongeren zelf laten. Niet veroordelend of belerend. Door goede informatie te geven kunnen jongeren bewuster een keuze maken. Door het vertrouwen kunnen we jongeren de 'goede' weg wijzen. Door dit vertrouwen ook kunnen we de jongeren motiveren en begeleiden naar instanties als dit noodzakelijk is.'

Rettka gelooft er niet in om een aanbod voor jongeren te bedenken, het moet uit hen zelf komen. De jongeren worden daarom zelf verantwoordelijk gemaakt voor de uitvoering ervan. Zo mogen ze een dvd huren en een filmavondje houden, maar ze moeten er zelf om vragen en zelf naar de videotheek. Het volgende voorbeeld maakt de visie van Boy-4-ever duidelijk. In Blerick was een grote groep jongeren die alles verziekte. Niemand kreeg ze te pakken. Op een gegeven moment kwamen ze massaal bij Boy-4-ever hangen, zorgden voor onrust, maakten banken kapot. Rettka: 'We hebben hulp gevraagd aan het jeugdwerk. We kregen weinig respons. Toen zijn we naar de gemeente gegaan. Die heeft het jeugdwerk op de vingers getikt. Nu hebben ze het jeugdhonk verbouwd. Ze hebben 92.000 euro besteed aan een mooie buitenkant, en hebben 4.000 euro over voor activiteiten. Ik zeg: had het andersom gedaan. Had de jeugd het op laten schilderen. Dat had de betrokkenheid vergroot en dan had je de rest kunnen houden.'

Boy-4-ever is er voor iedereen en iedereen moet zich welkom voelen. De filosofie van Rettka is eenvoudig en straight: 'Wie ben ik om te zeggen dat je niet rechts of moslim mag zijn? Ik kan wel mijn mening hebben maar wie zegt dat de mijne goed is? Ze willen allemaal door diezelfde deur naar binnen, dus je hebt mekaar maar te verdragen.' Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat Lonsdale jonge-

ren wel welkom zin, maar de Hitlergroet niet. Bij Boy-4-ever praten ze niet over allochtone of autochtone jongeren, want de verschillende groepjes zitten elkaar allemaal in de weg. Ze spreken daarom over jeugdculturen. Via een muziekproject zijn ze gestart om meer verdraagzaamheid te creëren tussen hardcore- en trancejongeren. Dat is aardig gelukt. De tijd is nu ook wel rijp om meer over andere culturen te leren.

Randvoorwaarden

Op de vraag wat Boy-4-ever nodig heeft om voort te kunnen bestaan weet Rettka het antwoord meteen: 'meer geld en minder regels!' Boy-4-ever startte met steun van de provincie, die het project steunt vanwege het innovatieve en laagdrempelige karakter. De eerste subsidieaanvraag die Boy-4-ever bij de gemeente doet wordt volgens Rettka afgewezen omdat de gemeente Venlo betwijfelt of er in Venlo wel probleemjongeren zijn. Het druggebruik onder jongeren onderkent de gemeente niet, terwijl er bij het Trimbos Instituut wel zorgen zijn over het druggebruik in Noord-Limburg. Boy-4-ever weet aanvullende subsidies van particuliere instellingen te krijgen, trekt landelijke media-aandacht en krijgt onder andere een e-mail van minister-president Balkenende waarin hij zijn waardering voor het initiatief uit. De gemeente subsidieert de stichting pas na vier jaar. Het bedrag dat zij beschikbaar stelt is 12.000 euro. Rettka: 'We moesten prijzen winnen om de deur open te kunnen houden. De grote welzijnsinstelling hier heeft al 25 jaar een monopolie. De toenmalige wethouder was twee handen op één buik met deze stichting. Nu zie je ook wel andere partijen ontstaan. We hebben vier jaar lopen trekken aan de gemeente. Vier jaar was het niet nodig. Het vijfde jaar zagen ze de noodzaak wel. Toen hebben ze JIP Venlo geopend, als nieuw aanbod van de welzijnsstichting. Dat kost 475.000 euro voor drie jaar, exclusief de inrichtingskosten. Was dat nou nodig? Had ons geholpen en geprofessionaliseerd! Wij zijn er al, wij bereiken al jongeren, wij hebben al een plan en een pand.'

Buiten een gebrek aan financiën speelt het gebrek aan erkenning de stichting parten. Het feit dat de vrijwilligers van het eerste uur een hechte groep familie en vrienden van Boy is werkte tegen hen. Ze

voelden zich soms weggezet als een club van rouwverwerkenden. Met de komst van een nieuwe wethouder is de situatie sterk verbeterd. Van hem heeft Boy-4-ever de afgelopen twee jaar voorlopige financiering gekregen uit OGGZ-gelden. Criterium daarvoor is dat Boy-4-ever een kwetsbare groep bereikt en toeleidt naar de zorg. 2007 en 2008 zijn 'overgangsjaren'. De gemeente wil meer zicht op wat zij bereiken en op wat zij werkelijk nodig hebben. Pas daarna kunnen er afspraken komen over financiering. De stichting hoopt snel meer duidelijkheid te krijgen over 2009 en daarna.

Het systeem van bevoorschotting werkt te traag, waardoor de stichting geregeld rekeningen niet kan betalen. Omdat kosten voor aanmaningen en dergelijke niet opgevoerd kunnen worden, schiet men soms maar uit eigen zak voor, om aanmaningskosten te voorkomen. Rettka heeft een eerder gewonnen vrijwilligersprijs in willen zetten voor een cursus voor de vrijwilligers. Dat is echter niet gelukt omdat zij de exploitatiekosten niet rond kreeg.

Met de prijs die bij het Appeltje van Oranje hoort, wil Rettka een uitje voor de vrijwilligers organiseren. De afgelopen zes jaar hebben de vrijwilligers één keer een barbecue gehad, als dank voor hun inzet. Sommige vrijwilligers kennen elkaar niet eens. Ook daar moet iets aan veranderen.

Inbedding

Op het uitvoerende niveau werken de vrijwilligers van Boy-4-ever al jaren goed met allerlei partijen samen. De politie kan bijvoorbeeld altijd gebeld worden en komt meteen. Dit maakt dat de vrijwilligers sterker in hun schoenen staan als er overlast is van jongeren die vernielingen aanbrengen en niet weg willen gaan. Er zijn ook goede contacten met het CAD: bij complexe vragen waar ze geen antwoord op weten volstaat een telefoontje of mailtje. Scholen en andere professionele organisaties weten Boy-4-ever ook goed te vinden. Sinds aan de andere kant van de stad JIP Venlo is opgericht, werken ze daar ook goed mee samen. Dat JIP nodigt volgens Rettka niet uit om er samen te gaan zitten kletsen. Je kunt er folders halen en ook de pc gebruiken, maar alleen voor het opzoeken van informatie. Van de andere kant hebben zij over bepaalde onderwerpen veel meer

informatie dat Boy-4-ever. 'Wat betreft belastingszaken, studiefinanciering, juridische vragen zijn zij veel beter en sneller dan wij. Wij hebben die informatie wel liggen, maar zeggen toch vaak: joh, fiets effekes naar JIP toe. Andersom stuurt JIP ze met alcohol-, drugs- of seksvragen of problemen vaak naar ons toe. Terwijl ze net zo veel folders hebben liggen als wij. Het is een stilzwijgende afspraak geworden.'

Rettkka en het vrijwilligersteam realiseren zich heel goed dat zij vrijwilligers zijn en niet opgeleid zijn als hulpverleners. Ze bereiken echter wel een moeilijke groep en krijgen jongeren van alle gezinden binnen. Vijf jaar geleden had Rettkka nog nooit een pc aangeraakt; nu zet zij eigenhandig het jaarverslag in elkaar. De vrijwilligers van Boy-4-ever zijn enorm gegroeid en hebben zich in allerlei zaken ingewerkt. Soms komen professionals bij hen advies vragen over een bepaald onderwerp of een bepaalde jongere. Ook worden ze vaak gevraagd met 'hun' jongeren aan iets mee te werken. De steun van de gemeente en de houding binnen het jeugdwerk vindt Rettkka daarom teleurstellend: 'de erkenning van Boy-4-ever kwam eerst landelijk en daarna pas lokaal.'

Boy-4-ever wil per se een onafhankelijke stichting blijven. Rettkka vreest dat ze door de regels van een grote organisatie een heel ander beleid zou moeten voeren. Ze hebben het er met elkaar over gehad en dat is niet wat ze willen. Daarnaast lijkt het haar moeilijk als er dingen niet goed gaan in de organisatie. 'Zoals het jeugdwerk hier in Venlo liep, daar hadden we kritiek op en daar hebben we ook wat mee gedaan. Maar als dat je eigen organisatie is dan kun je niet je eigen organisatie afvallen', aldus Rettkka. Maar de doelgroep wordt diverser en moeilijker en bij sommige problemen hebben zij wel de kennis van een professional nodig. Voor de toekomst zouden zij daarom graag een parttime professional in dienst hebben die vrijwilligers kan trainen en begeleiden en die als trajectbegeleider kan fungeren bij jongeren waarbij de hulpverlening moet worden opgestart.

Bronnen

Boy is dood maar het feest gaat door. De Gelderlander, door Eelco van den Heuvel, datum onbekend. Zie: http://www.boy4ever.nl/media_gelderlander.html.

Interview met Wil Rettka, moeder van Boy en oprichtster van de Stichting Boy-4-ever (juli 2008).

Jip en JOP geven elkaar de hand. We kijken terug op 2007. En we kijken vooruit naar 2008. Jaarverslag Jongeren Informatie Punt Boy-4-ever.

Website [www. Boy4ever.nl](http://www.Boy4ever.nl).

6 *Leefwereldwerk*

Beschrijving van de praktijk

Aanleiding en ontstaan

De heer Rbaibi is van huis uit maatschappelijk werker/beleidsmedewerker. Hij is directeur van Bureau Bims (Bureau voor Integratieprojecten, Multicultureel werken en Samenlevingsopbouw). Bureau Bims geeft advies en ondersteuning bij multicultureel werken in het jongeren-, ouderen- en vrouwenwerk, bij opvoedingsondersteuning, jeugdhulpverlening, sociale activering en wijkaanpak. Daarnaast organiseert Bims themadagen, debatten en dialoogbijeenkomsten. Ook vindt individuele hulpverlening aan Marokkaanse cliënten plaats. Vrijwilligers uit de eigen gemeenschap spelen een belangrijke rol bij veel projecten van Bims. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de buurtvaders Transvaal. Deze zijn nu georganiseerd in een aparte stichting, maar Bureau Bims is jarenlang betrokken geweest bij de opzet, de organisatie en de ondersteuning. De gemeente, welzijns- of zorginstellingen zijn opdrachtgevers van Bims.

Een van de projecten die Bims heeft ontwikkeld en die Bims ondersteund is het leefwereldwerk. Leefwereldwerkers zijn vrijwilligers van Marokkaanse herkomst die de helpende hand bieden aan moeilijke bereikbare Marokkaanse gezinnen (jongeren en ouders) die problemen hebben (of dreigen te krijgen) en voor wie de stap naar de reguliere/professionele instellingen in eerste instantie te groot is. De heer Rbaibi constateerde dat er enerzijds veel Marokkaanse gezinnen met (dreigende) problemen waren en anderzijds een aanbod van professionele instellingen waarvan deze groep niet of onvoldoende gebruik maakte. Of, in de woorden van de heer Rbaibi: *'De beschikbare zorg wordt niet geconsumeerd. Dat is zonde.'* Hij bedacht toen een manier om deze kloof tussen vraag en aanbod te overbruggen: het leefwereldwerk. Het leefwereldwerk is gebaseerd op het idee dat de doelgroep (Marokkaanse gezinnen) wel vaak genoemd worden als deel van het probleem, maar dat er te weinig gebeurt om deze gezinnen ook deel van de oplossing te laten zijn. Hij vindt het belangrijk dat projecten en initiatieven voor Marokkaanse gezinnen niet vóór hen, maar mét hen worden opgezet. De doelgroep zou geen con-

summent moeten zijn, maar onderdeel van de aanpak. *‘Je moet een aanbod altijd samen met de doelgroep ontwikkelen, dan maken ze er wel gebruik van.’*

Bij leefwereldwerk gaat het overigens niet alleen om de betrokkenheid van de individuele hulpvrager. Leefwereldwerk gaat uit van het idee van cultuurgebonden hulp, dat wil zeggen dat gewerkt wordt vanuit de gedeelde cultuur (de leefwereld).

Doelgroep

De doelgroep van het leefwereldwerk zijn Marokkaanse gezinnen (jongeren en hun ouders) die problemen hebben of dreigen te krijgen. Het gaat vooral om die gezinnen die tot op heden geen gebruik maken van reguliere/professionele voorzieningen. Dit kan zijn omdat zij de voorzieningen niet kennen of omdat deze een te hoge drempel hebben, maar vaker is er wantrouwen. *‘Van de jeugdhulpverlening wordt bijvoorbeeld vaak gedacht: ‘Ze komen mijn kind wegnemen.’ De leefwereldwerker probeert hen dan duidelijk te maken dat ze niet het kind proberen weg te nemen, maar het probleem.’*

In tweede instantie vormen instellingen, gemeente en politie de doelgroep van het leefwereldwerk. Deze instanties kunnen een beroep doen op de leefwereldwerkers om te signaleren en eventueel te verwijzen bij gezinnen waartoe zijzelf (nog) geen toegang hebben.

Doelstelling

Uiteindelijke doelstelling van het leefwereldwerk is een bijdrage leveren aan het oplossen van problemen waarin de moeilijke bereikbare Marokkaanse gezinnen zijn verwickeld en het ingrijpen in probleemsituaties als jongeren dreigen te ontsporen. Dit om te voorkomen dat de Marokkaanse-jongerenproblematiek verder escaleert. De leden van deze gezinnen krijgen een dusdanige ondersteuning dat zij participierend burger in de Nederlandse samenleving kunnen zijn. Het benutten van eigen kracht en het nemen van eigen verantwoordelijkheid van ouders en jongeren staan hierbij centraal.

Korte beschrijving van de praktijk

De heer Rbaibi neemt deel aan een netwerk waarin relevante organisaties in Transvaal Den Haag verenigd zijn. Dit netwerk verwijst gezinnen door naar het leefwereldwerk. In de praktijk gebeurt dit

bijvoorbeeld door scholen, zelforganisaties, het maatschappelijk werk, het Mobiel Jongerenteam of via samenwerkende instellingen van het project IMAR (Impuls Marokkaanse Risicojongeren). Door mond-tot-mondreclame zijn er echter ook gezinnen die zichzelf spontaan aanmelden voor ondersteuning. Op het moment dat de hulpvraag binnenkomt, gaat de heer Rbaibi aan de slag. Hij inventariseert wat de kenmerken zijn van de hulpvragers. Als het bijvoorbeeld gaat om een Marokkaanse vader met een traditionele inslag, dan neemt hij contact op met de leefwereldwerker die qua profiel op de hulpvrager lijkt. Ook op andere manieren wordt gekeken hoe zo goed mogelijk aansluiting te vinden is bij (de leefwereld van) de hulpvrager: *'Komt de vader veel in het koffiehuis, dan spreken we af in het koffiehuis, komt-ie veel in de moskee, dan spreken we af in de moskee.'* In totaal zijn er op dit moment twaalf leefwereldwerkers. Dit zijn mannen van diverse leeftijden, leefstijlen en generaties. Wanneer een (alleenstaande) moeder hulp zoekt en daarbij aangeeft dat zij de voorkeur geeft aan contact met een vrouw, dan zoeken de leefwereldwerkers in hun eigen netwerk naar iemand die deze taak kan vervullen.

De leefwereldwerker neemt contact op met de hulpvrager en gaat aftasten wat de problemen zijn. Dit gebeurt op een open en voorzichtige manier, waardoor de hulpvrager de geboden hulp durft te accepteren en ook na durft te denken over zijn eventuele eigen aandeel in de problemen (zie 'methodiek' hieronder). De hulpvrager en de leefwereldwerker werken voorts samen bij het zoeken naar een oplossing. Als blijkt dat ze er samen niet uitkomen (of als de problemen zijn geëscaleerd, bijvoorbeeld in geweld) dan verwijst het leefwereldwerk de hulpvrager door naar de juiste instanties. Dit gebeurt via een 'warme overdracht' met de vermelding dat de instantie nog steeds een beroep op het leefwereldwerk kan doen indien gewenst.

Methodiek

De leefwereldwerker gebruikt zijn eigen ervaringen en achtergrond om in contact te komen met de hulpvrager en zijn/haar vertrouwen te winnen.

Sommige gezinnen zijn erg wanttrouwend tegenover de reguliere hulpverlening. Ze hebben hier vooroordelen over en ze krijgen te maken met officiële instanties als er problemen zijn. Een eerste contact met de hulpverlening heeft dan ook meestal het karakter van 'wij hebben gehoord dat u problemen heeft.' De leefwereldwerkers spreken de hulpvragers op een andere manier aan. Zij zoeken naar overeenkomsten tussen hun eigen leefwereld en die van de hulpvrager en vertellen vervolgens hoe zijzelf (in het verleden) met problemen zijn omgegaan. *'Als een leefwereldwerker contact heeft met een vader die ruzie heeft met zijn zoon, dan zegt de leefwereldwerker: 'ik heb ook een zoon, die soms knap lastig kan zijn. Toen ik problemen met hem had ben ik er zo en zo mee omgegaan. Toen is het weer goed gekomen en nu studeert hij.'* De hulpvrager ziet dan dat hij niet de enige is die met zulke problemen kampt en dat hij zich niet hoeft te schamen. Hij kan denken: *'Als het hem gelukt is, dan kan ik het misschien ook wel.'*

Wat er vervolgens gebeurt is afhankelijk van de hulpvraag. De heer Rbaibi vertelt dat soms blijkt dat een ruzie tussen vader en kind kan worden opgelost als een kind zijn excuses aanbiedt. Dit is relatief simpel, maar zowel de ouder als het kind heeft dan een duwtje in de goede richting nodig. Soms zijn de problemen ingewikkelder. Een autoritaire vader die niet gewend is om met zijn kind te communiceren moet eerst gaan beseffen dat dit belangrijk is en vervolgens moet hij wegwijs worden gemaakt in zaken die voor het welzijn en de ontwikkeling van zijn kind belangrijk zijn. De leefwereldwerker kan de vader vergezellen bij een gesprek op school. Doordat de leefwereldwerkers functioneren als rolmodellen kunnen zij - als het vertrouwen eenmaal gewonnen is - bewerkstelligen dat een ouder of een kind anders tegen de zaken gaat aankijken. Bij vaders is het het belangrijkste dat zij niet vanuit hun eigen ervaringen overal autoritair en afwijzend op reageren. *'Als je streng vasthoudt aan de manier waarop jij vroeger bent opgevoed in Marokko, dan vervreemden de kinderen van je en heb je een huis vol met ruzie.'* Voor jongeren is het belangrijk om een perspectief te zien, zodat zij zich realiseren dat zijzelf iets kunnen bereiken in het leven.

Een brochure over het leefwereldwerk noemt de volgende methodische principes:

- Bereikbaarheid: drempels verlagen en afstand tot aanbod verkleinen;
- bruikbaarheid: een aanbod dat aansluit bij de vraag;
- begrijpbaarheid: een aangepast aanbod dat rekening houdt met cultuurverschillen;
- participatief: onzichtbare doelgroepen betrekken, de eigen kracht benutten om zichzelf te helpen;
- preventief: in een vroeg stadium proberen in te grijpen als jongeren dreigen te ontsporen en onzichtbare ouders van probleemgezinnen bereiken.

Het bovenstaande veronderstelt dat de leefwereldwerkers weten hoe zij de methodiek moeten toepassen. Bureau Bims schoolt en ondersteunt hen hierin. Daarnaast veronderstelt deze informatie dat de leefwereldwerkers goed op de hoogte zijn van alles wat er speelt in de wijk en welke instellingen en welk (hulpverlenings)aanbod er zijn. Bureau Bims organiseert daarom regelmatig bezoeken van leefwereldwerkers bij instellingen en activiteiten, zoals de Raad voor de Kinderbescherming, de politie, het welzijnswerk of scholen. *‘Op die manier leer je elkaar kennen en weet je wat er bij de instellingen gebeurt.’* Door een kijkje te nemen in de toko van een ander kom je pas te weten wat een ander te bieden heeft. *‘Dat is belangrijk, want alleen zo kun je complementair werken’.* De samenwerking neemt diverse vormen aan. Zoals gezegd verwijzen de instellingen soms door naar het leefwereldwerk. Soms kan onder begeleiding van het leefwereldwerk een jongere een taakstraf uitvoeren. De taakstrafcoördinator neemt dan contact op met Leefwereldwerkers die de jongeren begeleiden in een positieve omgeving. In veel gevallen is dit een moskee. *Zulke jongeren schamen zich natuurlijk dood dat ze een taakstraf moet uitvoeren in de moskee, dus we noemen het stage. Het is voorgekomen dat een jongere, die nooit in de moskee kwam en niet wist wat daar gebeurde vrijwillig huiswerkbegeleiding is gaan geven en dit ook na het vervullen van de taakstraf heeft voortgezet.’* De heer Rbaibi benadrukt dat de jongeren die op deze manier via het leefwereldwerk zijn geholpen niet recidiveren. Dit komt volgens hem doordat aan de jongere een ander perspectief is geboden (een

goed voorbeeld) dat aansluit bij zijn belevingswereld en ambities. Hij noemt dit proces 'cultuurgebonden discipline'. De heer Rbaibi stelt: *'De ontwikkeling van het programma leefwereldwerk vormt een erkenning van de noodzaak van de overbruggingsfunctie, die zeker ook voor de integratie van de Marokkanen in de Nederlandse samenleving van groot belang is.'*

Randvoorwaarden

Het is heel belangrijk dat (samenwerkende) instellingen in het netwerk weten wat het leefwereldwerk is en inhoudt. Alleen als dit voldoende duidelijk is, dan komt er het besef dat je complementaire taken hebt en dat je samen moet werken. Ook wordt zo voorkomen dat de leefwereldwerker een verlengstuk wordt van de politie of de hulpverlener. De leefwereldwerker werkt samen met anderen (professionele instellingen) om problemen op te lossen, maar iedereen heeft zijn eigen functie.

Het is daarom belangrijk dat de gemeente en overheid het leefwereldwerk structureel en continu steunen. *'Het is funest als de mensen in het netwerk denken: 'Zou dat project leefwereld nog bestaan, of is het alweer opgeheven?''* Er moet geïnvesteerd kunnen worden in relaties, en de mensen in het netwerk moeten elkaar goed leren kennen om een optimale samenwerking te garanderen.

Steun vanuit de gemeente/overheid is ook nodig voor 'on the job'-ondersteuning en begeleiding van de leefwereldwerkers en voor deskundigheidsbevordering. De inzet van de leefwereldwerkers zelf kost (de overheid) niets: zij werken vrijwillig. Maar de leefwereldwerkers doen moeilijk frontliniewerk en zij moeten hierbij altijd ondersteuning kunnen krijgen. Leefwereldwerkers hebben vaak praktische vragen over een specifiek geval: hoe om te gaan met Zij moeten dan direct een consult en antwoord kunnen krijgen, anders stopt hun werk. Leefwereldwerkers moeten ook warm gehouden worden en op de hoogte blijven van het (nieuwste) aanbod van instellingen, zodat hun ondersteuning aan probleemgezinnen van voldoende kwaliteit is en blijft. De heer Rbaibi pleit hierbij voor een vertaling van de waardering voor het leefwereldwerk vanuit de overheid in mogelijkheden voor professionele ondersteuning en deskundigheidsbevordering.

‘Erkenning en waardering vanuit de overheid vormt een belangrijke randvoorwaarde, vanwege het belang van draagvlak en betrokkenheid bij lokale partijen zoals gemeente en jeugdzorginstellingen. En daarmee de waarborg voor continuïteit en participatiekansen voor moeilijke bereikbare doelgroepen. Vanuit de betrokken overheid, te weten VROM, Jeugd en Gezin zou er meer moeten worden gestreefd om de beleidsintentie hiertoe vast te leggen.’

Ondersteuning van het leefwereldwerk is ook gerechtvaardigd vanuit het beroep dat op leefwereldwerkers wordt gedaan: zij helpen gemiddeld dertig gezinnen per jaar. *‘Eerst had je alleen risicojongeren, maar nu is er ook preventie. Dan gaat het dus niet om problemen, maar om het voorkómen daarvan. Ook hierin spelen de leefwereldwerkers een rol, bijvoorbeeld door het onder de aandacht brengen van bepaalde voorzieningen in de Marokkaanse gemeenschap.’*

Inbedding

Zoals gezegd werkt dit programma leefwereldwerk samen met andere organisaties: moskeeën, zelforganisaties, dienstverlenende instellingen zoals het maatschappelijk werk, jeugdhulpverleningsinstellingen, zoals het Mobiel Jongeren Team, de Raad voor de Kinderbescherming en de bij IMAR (Impuls Marokkaanse Risicjongeren) betrokken instellingen.

De heer Rbaibi is niet ontevreden over de huidige samenwerkingsrelaties, maar vindt wel dat deze geïntensiveerd moeten worden en structureler moeten worden benut. Op deze manier krijgt de samenwerking een minder ad hoc karakter en kan er in de toekomst nog veel meer worden samengewerkt. Desgevraagd vertelt de heer Rbaibi dat er geen sprake is van een gevoel van concurrentie: de leefwereldwerkers worden gezien als een nuttige aanvulling op het professionele aanbod.

Bronnen

Conferentieverlag: *Verslag conferentie leefwereldwerk. Ontmoeting tussen de leden van leef- en systeemwereld.* 29 november 2006.

Folder: *Bureau Bims. Bureau voor Integratieprojecten, Multicultureel werken en Samenlevingsopbouw.*

Interview met de heer L. Rbaibi, directeur van Bureau Bims, dd. Donderdag 10 september 2008.

Methodiek leefwereldwerk. Bureau Bims, september 2008. Brochure.

7 *FSAN, Federatie van Somalische Associaties Nederland*

Beschrijving van de praktijk

Aanleiding en ontstaan

'De Federatie van Somalische Associaties in Nederland (FSAN) is een platform dat is opgericht in 1994. De FSAN is een organisatie van Somaliërs voor Somaliërs en zet zich in voor de bevordering van de participatie van Somaliërs in de Nederlandse samenleving. De FSAN is een belangrijke belangenbehartiger en spreekbuis van de Somalische gemeenschap in Nederland. Er zijn momenteel 50 zelforganisaties bij de FSAN aangesloten. De aangesloten Somalische zelforganisaties werken lokaal. Zij zetten zich in voor de ondersteuning van de Somalische gemeenschap in hun gemeente of regio.' (website FSAN). FSAN ondersteunt de lidorganisaties die op lokaal niveau werken. Dit gebeurt in projecten, bijvoorbeeld op het terrein van het voorkomen van vrouwelijke genitale verminking (meisjesbesnijdenis), gezinsproblematiek of emancipatie, maar ook door de lidorganisaties deskundigheidsbevordering te bieden, bijvoorbeeld op het terrein van bestuurlijke vaardigheden en netwerken.

Bij FSAN werken negen personen, allen in deeltijd.

Doelgroep

De doelgroep van FSAN is de Somalische gemeenschap in Nederland, betrokken instellingen en overheden.

Doelstelling

'Het bevorderen van volledige integratie en participatie van Somalische gemeenschap binnen Nederlandse samenleving. Vergroten van de samenwerking tussen Somalische zelforganisaties in Nederland. Ondersteunen aan de Somalische zelforganisaties in Nederland, onder ander de knelpunten die lokaal overstijgend zijn trachten op te lossen. Signaleren c.q. analyseren van knelpunten aangaande Somalische gemeenschap omtrent de lokale en landelijke vraagstukken. Het fungeren als gesprekspartner voor de Nederlandse overheid en andere betrokken instellingen. Spreekbuis zijn voor de Somalische gemeenschap in Nederland. Het vertegenwoordigen van de Somali-

sche gemeenschap in Nederland m.b.t. de internationale contacten. Het stimuleren en/of participeren van activiteiten die het doel hebben om ontwikkelingshulp naar Somalië te realiseren. Het behartigen van belangen van burgers van Somalische komaf binnen Nederlandse samenleving' (website FSAN).

Korte beschrijving van de praktijk

Zoals hierboven is beschreven is FSAN de koepelorganisatie van Somalische organisaties in Nederland. Het gaat hier dus niet om een praktijkvoorbeeld van één project, maar om een organisatie die als doel heeft om de participatie van Somaliërs in Nederland te bevorderen, onder andere door het ondersteunen van de lidorganisaties. In deze beschrijving gaan we dieper in op de ondersteuningsactiviteiten die FSAN uitvoert en vooral op de randvoorwaarden die nodig zijn om de lokale organisaties zodanig te ondersteunen dat zij de beoogde brugfunctie tussen de Somalische gemeenschap en instellingen succesvol kunnen vormgeven.

Methodiek

FSAN werkt vraaggericht: zij signaleren dat bij hun achterban bepaalde vragen of behoeften leven en ontwikkelen vervolgens een project of een aanbod hiervoor. Het principe van 'bottom-up'-werken is voor FSAN heel belangrijk. In de praktijk is het daarom over het algemeen FSAN die het initiatief neemt voor samenwerking met reguliere instellingen of lokale overheden in projecten. Als bijvoorbeeld vanuit de lidorganisaties behoefte is aan voorlichtingsbijeenkomsten over (psychische) gezondheid, dan zoekt FSAN samenwerking met Pharos, het landelijk kenniscentrum vluchtelingen en gezondheid.

Randvoorwaarden

Projecten zijn eindig en FSAN probeert ervoor te zorgen dat de resultaten van een project geborgd worden en dat de lokale activiteiten die op gang zijn gebracht, door kunnen gaan. Een belangrijke voor-

waarde hiervoor is dat de vrijwilligers in de lokale organisaties goed zijn toegerust voor deze taak. Tijdens een project besteedt FSAN hier veel aandacht aan, bijvoorbeeld door trainingen of 'coaching on the job'. Hierdoor zetten vrijwilligers activiteiten die binnen een project zijn ontwikkeld voort in de lokale context. FSAN vindt het jammer dat bij de overweging om projecten te financieren deze vorm van continuering en borging niet altijd meegewogen wordt. Met andere woorden: de potentiële financiers denken dat het project na afloop van de projectperiode zal verdwijnen. Maar met de juiste aandacht voor de inbedding van de activiteiten bij de vrijwilligers van de lokale organisaties hoeft dit helemaal niet.

FSAN werkt veel met zogenoemde sleutelfiguren: personen die expliciet een rol kunnen spelen als brug tussen doelgroep en instellingen doordat zij bij de doelgroep een vertrouwenspositie hebben en daarnaast kennis hebben van de instellingen. Deze sleutelfiguren doen belangrijk werk. Dit erkennen instellingen ook, maar het probleem is dat het gaat om een informele functie, die in de meeste gevallen niet goed is gedefinieerd of wordt (h)erkend. De instellingen weten als het ware niet zo goed raad met deze sleutelfiguren en ze kunnen hen lastig plaatsen in hun eigen aanbod. Hierdoor benutten ze de specifieke kwaliteiten van sleutelfiguren onvoldoende. Daar komt nog bij dat sleutelfiguren over het algemeen vrijwilligers zijn en professionele organisaties hanteren een strak onderscheid tussen professionals en vrijwilligers. Ook dit bemoeilijkt gelijkwaardige samenwerking.

Een van de medewerkers van FSAN vertelt dat op hem - ook vanuit zijn achtergrond als professional in de jeugdhulpverlening - vaak een beroep wordt gedaan voor bemiddeling tussen een Somalisch gezin en de kindbescherming. Waar mogelijk gaat de medewerker op dergelijke verzoeken in, maar er is geen enkele vergoeding mogelijk. Zo wordt hem gevraagd van Amsterdam naar Tilburg te reizen, terwijl de reiskosten niet eens vergoed kunnen worden. Op deze manier loopt bemiddeling stuk.

FSAN ziet als koepelorganisatie voor zichzelf een taak weggelegd als ondersteuner van de lidorganisaties. Deze lokale organisaties moeten krachtig genoeg zijn/worden om in een lokale infrastructuur van overheid en instellingen hun rol te kunnen vervullen. Diverse lidorga-

nisaties is het al heel goed gelukt om een eigen rol te verwerven in de lokale infrastructuur. Andere lidorganisaties zijn erg intern gericht en hebben nauwelijks banden met personen of organisaties buiten de Somalische gemeenschap. Gevraagd naar de kenmerken van de organisaties die er wel in slagen om zich een plaats in lokale netwerken te verwerven noemen de medewerkers van FSAN de volgende aspecten:

- Er zijn krachtige leiders die zelf een succesvolle plaats in de Nederlandse samenleving hebben verworven. In Groningen zijn bijvoorbeeld jongeren actief die studeren aan de universiteit.
- Binnen de organisatie is veel ruimte voor het eigen vrijwilligersinitiatief.
- De actieve vrijwilligers vormen een stabiele club, met andere woorden: ze doen het vrijwilligerswerk gedurende lange tijd, zodat ze expertise opbouwen.
- De organisatie heeft een grote achterban, waarmee ze in nauw contact staan, en een goed functionerend bestuur.
- De lokale overheid (h)erkent de vragen en behoeften van de groep en is bereid de organisatie te steunen. De medewerkers van FSAN geven een voorbeeld van de impact die een welwillend lokaal bestuur heeft. In twee grote steden in Nederland waarin veel Somaliërs wonen kiest de ene gemeente voor het ondersteunen van de zelforganisatie van Somaliërs en de andere gemeente voor het aanstellen van enkele Somaliërs in de eigen organisatie (bijvoorbeeld bij het CWI). In de eerste gemeente is er veel vrijwillige inzet op allerlei terreinen. In de tweede gemeente zitten enkele eenlingen zonder netwerk in de Somalische gemeenschap.

Inbedding

De jeugdzorg belijdt met de mond dat de eigen omgeving, of gemeenschap van een kind/jongere heel belangrijk is bij het voorkómen of oplossen van problemen, maar weet niet goed hoe hieraan handen en voeten te geven. In ieder geval weet de jeugdzorg niet goed hoe zelforganisaties met actieve ervaringsdeskundigen te betrekken.

Bij de Somalische gemeenschap heerst wantrouwen tegenover en een gebrek aan kennis over Nederlandse instellingen. Daarom maken

Somalische gezinnen bijzonder weinig gebruik van het preventieve of 'lichte' jeugdzorgaanbod. Uithuisplaatsing hoort een laatste stap te zijn, maar dit is bij Somalische gezinnen vaak het eerste moment dat zij echt te maken krijgen met Nederlandse instellingen.

FSAN en/of lidorganisaties neemt daarom zelf het initiatief om uit deze zorgelijke impasse te raken. In december 2008 gaat een van de lidorganisaties SOMVAO, de Somalische Vereniging van Amsterdam en Omstreken van start met een project dat is gericht op de preventie van kindermishandeling. Doel van dit door het Europees Vluchtelingen Fonds gefinancierde project is het ondersteunen van Somalische gezinnen die zich in een ontwikkelingsbedreigende situatie bevinden. Daarnaast is een doel om de deskundigheid van de hulpverlenende instanties die te maken krijgen met Somalische gezinnen te bevorderen.

Ook gaat FSAN binnenkort starten met een project *Empowerment Somalische jongeren*. Dit project past de methodiek van 'Heb jij POWER' toe. Dit is een project van GGZ Eindhoven voor Marokkaanse, Turkse en Antilliaanse jongeren, dat van het Nederlands Jeugdinstituut de classificatie 'veelbelovend' heeft gekregen. In het project van FSAN wordt naast empowermenttraining ook trajectbegeleiding aangeboden. Het project zal nagaan of/hoe de methodiek succesvol kan worden ingezet voor Somalische jongeren.

FSAN constateert op basis van de ernstige problemen van Somalische gezinnen in Nederland enerzijds, en het grote ondergebruik van (jeugdzorg)voorzieningen anderzijds, dat er alle reden is om samen te werken met (lokale) zelforganisaties. Daarbij dient de privacy-wetgeving in acht genomen te worden: het is niet de bedoeling dat instellingen namen van gezinnen doorgeven, die (vrijwilligers van) zelforganisaties vervolgens gaan benaderen. Er zou een structureel netwerk en samenwerking moeten bestaan, waardoor de deskundigheid van zowel de instellingen als de zelforganisaties elkaar kunnen aanvullen. Dit zou het mogelijk maken om preventief of preventiever te gaan werken. Al in een vroegtijdig stadium kunnen dreigende problemen worden gesignaleerd en kunnen instellingen en zelforganisaties gezamenlijk de beste strategie bedenken om deze aan te pakken. Een eerste stap is dat de Somalische gemeenschap beter bekend raakt met de Nederlandse voorzieningen. Instellingen zouden

beter hun best moeten doen om bekend te maken wat hun aanbod is. Zelforganisaties kunnen hierbij een belangrijke intermediaire rol vervullen.

Bronnen

Concept projectbeschrijving *Project Empowerment Somalische jongeren*. FSAN, februari 2008.

Interview met mevrouw Zahra Naleie, de heer Nasir Adam, de heer Abdikarim Mohamud, mevrouw Shamsa Said, de heer Shakuur Halane en mevrouw Mariska Verment.

<http://www.fsan.nl>.

SOMVAO. *Project preventie kindermishandeling. Een Somalische initiatief*. Projectbeschrijving. Somalische Vereniging Amsterdam en Omstreken, april 2008.

8 *Al Amal*

Beschrijving van de praktijk

Aanleiding en ontstaan

In de Utrechtse wijk Kanaleneiland wonen hoge concentraties gezinnen met ernstige en minder ernstige problemen. Zij maken bijna geen gebruik van de bestaande hulpverlening en leven geïsoleerd. De voornaamste reden hiervoor is dat ze weinig of geen vertrouwen hebben in de bestaande hulpverlening, geen kennis hebben van de sociale kaart, in een achterstandspositie leven, en/of de Nederlandse taal onvoldoende beheersen. Een groep vrouwen op Kanaleneiland, werkzaam in de welzijnssector, heeft daarom in 2001 de handen ineen geslagen en de organisatie Al Amal opgericht. 'Al Amal' is het Arabische woord voor 'hoop'. De hoop en daarmee de missie van Al Amal is erop gericht dat alle gezinnen, vrouwen, jongeren en kinderen in de Nederlandse samenleving de kans krijgen te participeren. Voor degenen die dat niet op eigen kracht kunnen, organiseert Al Amal allerlei activiteiten die aansluiten op de behoefte van hun doelgroep. Laagdrempeligheid en vertrouwen zijn de sleutelwoorden voor het bereiken van deze vrouwen, mannen, jongeren en kinderen. Al Amal heeft door de jaren heen vertrouwen weten op te bouwen onder de doelgroep. Veel gezinnen zien Al Amal als eerste stap en steun op weg naar hun verdere deelname aan de samenleving (Sarolea, 2008).

Al Amal is begonnen als een lokaal initiatief dat met steun van het opbouwwerk in de wijk enkele activiteiten organiseerde. De eerste activiteit van Al Amal was het aanbieden van Arabische les. Het doel daarvan was om vrouwen elkaar te laten ontmoeten. De vraag naar Arabische les nam snel toe en al gauw ontstonden er vijf groepen vrouwen met zeer uiteenlopende achtergronden en culturen die Arabische les via Al Amal volgden. De cursus is laagdrempelig en geeft vrouwen de kans kennis te maken met andere activiteiten van Al Amal. Al Amal weet juist de geïsoleerde groep vrouwen via Arabische les te stimuleren tot het volgen van meer activiteiten (Sarolea, 2008).

Al Amal is inmiddels uitgegroeid tot een projectorganisatie en biedt momenteel vijf programma's aan die elkaar aanvullen en versterken. Een van de belangrijkste doelen van Al Amal is de kloof tussen de bestaande hulpverlening en de risico- en multiprobleemgezinnen te overbruggen. De programma's richten zich op opvoedondersteuning, bemiddeling in risico- en multiprobleemgezinnen, trainingen aan jongeren (jongens en meiden), educatieve activiteiten voor vrouwen en kinderen, en voorlichting (Sarolea, 2008). Het programma Ondersteuning multiprobleemgezinnen biedt de aanpak Tussen In aan. In deze beschrijving gaat het over de organisatie Al Amal en over het project Tussen In. Voor andere initiatieven van Al Amal verwijzen we naar de website www.al-amal.nl.

Doelgroep

Al Amal is een initiatief van Marokkaanse vrouwen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de oorspronkelijke doelgroep vooral uit Marokkaanse vrouwen bestond. Nog steeds bestaat een groot deel van de doelgroep uit mensen met een islamitische achtergrond. De meesten van hen wonen in de wijken Kanaleneiland en Overvecht in Utrecht. Naarmate Al Amal groter werd, veranderde de doelgroep en kwamen er ook niet-Marokkaanse en ook niet-islamitische vrouwen en kinderen naar de activiteiten. Al Amal wil met nadruk openstaan voor alle vrouwen en kinderen, ongeacht hun culturele en religieuze achtergrond (Sarolea, 2008).

Marokkaanse risico- en multiprobleemgezinnen in heel Utrecht die bij de hulpverlening niet bekend zijn, vormen de doelgroep van het project 'Tussen in'. Extra aandacht gaat uit naar gezinnen in de zogenaamde urgentiegebieden (de wijken Kanaleneiland en Overvecht). De gezinnen die terechtkomen bij Tussen In hebben te maken met een veelheid aan problemen. Het probleem waarvoor ze hulp zoeken is vaak slechts het topje van de ijsberg; deze gezinnen zoeken pas hulp als de problemen hun boven het hoofd zijn gegroeid. Tussen In wordt ingezet bij een specifieke doelgroep met urgente problematiek. Gezinnen die voldoende zelfredzaam zijn en het probleem erkennen (dus gemotiveerd zijn voor hulp), komen niet in aanmerking voor Tussen In. Dat geldt ook voor gezinnen waarin de veiligheid van de kinderen in het geding is: deze worden direct aangemeld bij Bureau Jeugdzorg (Van Heerwaarden, 2009).

Doelstelling

Hoofddoelstelling van Tussen In is de gezinnen wegwijs te maken en door te verwijzen naar het reguliere hulpverleningscircuit. In de visie van Al Amal is het van groot belang dat alle mensen (mannen, vrouwen, kinderen en jongeren) deelnemen aan de Nederlandse samenleving. Dit kan alleen wanneer kinderen opgroeien in een veilige, stabiele omgeving met ruimte voor zelfontplooiing. Dan is de kans het grootst dat ze opgroeien tot evenwichtige volwassenen. Veel ouders in de risico- en multiproblemegezinnen kunnen, om uiteenlopende redenen, hun kinderen deze veilige omgeving niet bieden en weten bovendien niet hoe ze de reguliere hulpverlening moeten benaderen. Al Amal steunt deze gezinnen bij het vinden van de juiste wegen en blijft het gezin ondersteunen, ook als de hulpverlening in het gezin actief is of weer vertrokken is (Sarolea, 2008).

Korte beschrijving van de praktijk

Al Amal weet via laagdrempelige activiteiten en voorlichting de meeste geïsoleerde gezinnen en vrouwen te bereiken. Door de deur in Kanaleneiland letterlijk open te zetten voor allerlei soorten vragen vanuit de doelgroep en door de tijd te nemen voor deze mensen, weet zij het vertrouwen te winnen van grote groepen in Kanaleneiland. Volgens Sarolea (2008) heeft Al Amal een achterban van 800 vrouwen. Eenmaal binnen weet Al Amal de gezinnen, vrouwen, jongeren en kinderen te overtuigen van de noodzaak tot het volgen van trainingen en cursussen van Al Amal. De vrijwilligers van Al Amal nemen de tijd voor hun klanten en zijn in staat voortdurend maatwerk te leveren. Zij zijn niet gebonden aan een tijdslimiet of een maximum aantal gesprekken.

Mensen met forse problemen worden geholpen door een vertrouwenspersoon. De vertrouwenspersoon heeft als doel om de kern van de problematiek van het gezin te achterhalen en te verwoorden. Zij ondersteunt bij het formuleren van een hulpvraag om de ouders/jongere in contact te kunnen brengen met de juiste (vrijwillige) hulpverlening. Op deze manier wordt gewerkt aan het herstellen van het vertrouwen in de hulpverlening. De vertrouwenspersoon heeft daarin een intermediaire functie en werkt aan het verkleinen van de kloof tussen het gezin en de hulpverleningsinstelling. De vertrouwenspersoon fungeert direct en indirect als een brug tussen het gezin en de hulpverlening (Van Heerwaarden, 2009).

Al Amal werkt sinds 2001 met vertrouwenspersonen. Deze werkwijze is in de loop van de zeven jaar dat Al Amal bestaat niet veel veranderd. Wat wel nieuw is, is dat door subsidie van DMO het werk van de vertrouwenspersonen is ondergebracht onder de noemer van het project *Tussen In*.⁶

Methodiek

De methodiek van het project *Tussen In* gaat uit van vier fasen, waarbij fase een en twee de meeste tijd in beslag nemen. De eerste fase is erop gericht om een vertrouwensband te creëren tussen de vertrouwenspersoon van Al Amal en de betrokken ouder, dit is meestal een Marokkaanse vrouw. Om deze band te bewerkstelligen benadert de vertrouwenspersoon de ouders op een betrokken en warme manier. Emotie staat in de gesprekken centraal; hiermee onderscheidt de vertrouwenspersoon zich van de vaak zakelijke manier van handelen van hulpverleners. De vertrouwenspersoon neemt de tijd voor de vrouwen en spreekt net zo lang met hen als nodig is. Zij geeft de vrouwen het gevoel dat zij er daadwerkelijk voor hen is. In deze eerste fase is de vertrouwenspersoon gericht op het geven van directe steun en het aanpakken van de meest acute problemen en vragen. Samen met de ouder werkt ze aan de praktische hulpvragen die het gezin op dat moment heeft. De oorzaak van het probleem wordt in deze fase nog niet behandeld.

In de tweede fase worden de ouders gemotiveerd tot het aanvaarden van professionele hulp en tot het zetten van stappen in de richting van verandering. In gespreksvoering met de ouders let de vertrouwenspersoon op uitspraken die wijzen op het nadenken over, een verlangen naar, of een al genomen besluit tot verandering. De vertrouwenspersoon probeert deze zelfmotiverende uitspraken te ontlocken en te stimuleren. Het gaat hierbij om uitspraken over zelfwaardering, bezorgdheid over het eigen gedrag, eigen competenties,

6. Aan de subsidie van DMO is de opdracht voor een methodiekbeschrijving verbonden. De auteur van de methodiekbeschrijving, Yvonne van Heerwaarden, stelde ons de methodiekbeschrijving vóór publicatie ter beschikking.

krachten en mogelijkheden van de ouder, kennis bij de ouder over problemen en oplossingen, en het verlangen om te veranderen. De vertrouwenspersoon werkt vervolgens met de ouder aan het accepteren van hulp. Hierbij gebruikt ze soms het netwerk (zussen of tantes) of gezagdragers om de moeders te motiveren hulpverlening te accepteren. Veel vrouwen die bij de vertrouwenspersoon terechtkomen zien een grote berg van problemen voor zich. De vertrouwenspersoon maakt samen met de vrouw een plan waarin ze kleine stappen onderscheidt. Daardoor wordt het mogelijk de problemen te overzien en te lijf te gaan (Van Heerwaarden, 2009).

In de derde fase, nadat de vertrouwensrelatie met het gezin is opgebouwd en het gezin gemotiveerd is om de situatie te veranderen, richt de medewerker van Al Amal zich op de benodigde hulp. De vertrouwenspersoon kan hierbij optreden als gezinscoach, waarbij zij de belangen van het gezin vertegenwoordigt en tevens een aanspreekpunt is voor hulpverlenende instanties. Afhankelijk van de problematiek van het gezin en de aard van de ingezette hulp, kan er inhoudelijk contact zijn tussen de vertrouwenspersoon en de hulpverlener van de instelling. Gezamenlijk stellen zij een stappenplan op, waarbij de hulpverlener, de vertrouwenspersoon en het gezin betrokken zijn. Als de hulpverlening tot stand is gebracht en al in deze derde fase stagneert, kan de professional een vertrouwenspersoon inschakelen voor *'duo coaching'*. Daarbij treedt de vertrouwenspersoon als bemiddelaar op om de communicatie te verbeteren en de verwachtingen van het gezin en de hulpverlener op elkaar af te stemmen om zo de hulpverlening weer vlot te trekken (Van Heerwaarden, 2009).

De vierde fase van de methodiek is gericht op de nazorg van het gezin. Dit gebeurt als de hulpverlening is gestart of als een hulpverleningstraject is doorlopen en de vertrouwenspersoon meent dat het gezin langzamerhand zonder haar verder kan. De vertrouwenspersoon biedt in deze fase morele steun, houdt een vinger aan de pols, staat open voor contact en gaat het gesprek aan indien nodig. De vertrouwenspersoon gaat minimaal één keer per maand langs bij het gezin om te kijken of er geen andere problemen de kop opsteken. Daarbij helpt de vertrouwenspersoon het gezin om zelfstandig te kunnen functioneren. Zij motiveert de gezinsleden om uit zichzelf naar instellingen en verenigingen te gaan en zich aan te melden voor cursussen. In maximaal drie maanden wordt het contact tussen het

gezin en de vertrouwenspersoon langzaam afgebouwd. Als de begeleiding eenmaal is afgebouwd blijft de mogelijkheid voor gezinnen om contact op te nemen met hun vertrouwenspersoon bestaan (Van Heerwaarden, 2009).

De kern van het succes van Tussen In ligt volgens de geïnterviewden bij deze gefaseerde aanpak en bij de werkwijze van de vertrouwenspersonen.

De gefaseerde aanpak van Al Amal start met het creëren van vertrouwen. Gezinnen die zich aanmelden bij Al Amal hebben meestal veel problemen. Zij melden zich met een concrete kwestie, maar daaronder gaat een veelheid aan problemen schuil. Professionele hulpverleners houden in dat geval eerst een uitvoerig intakegesprek om de hele onderliggende problematiek in kaart te brengen. Bijzonder aan de aanpak van Al Amal is dat de werkers dat niet doen. Eerst worden de acute problemen en vragen in het hier en nu opgelost. Zo wordt de hoogste nood geëdigd en kunnen gezinnen weer even op adem komen. Pas als de acute problemen zijn opgelost probeert de medewerker van Al Amal samen met de moeder de onderliggende problematiek in het gezin onder woorden te brengen (Sarolea, 2008). De werkwijze van de vertrouwenspersonen berust op de volgende pijlers: laagdrempeligheid, vertrouwen, gezag, praktische steun, positieve grondhouding en gelijkwaardigheid.

De vertrouwenspersonen onderscheiden zich van reguliere professionals door de vertrouwensband die zij al met de Marokkaanse gemeenschap in de wijk hebben opgebouwd. Van daaruit bouwen zij in de eerste fase een warme, emotionele band op met de ouder. De geïnterviewde medewerkers van Al Amal noemen hun positieve grondhouding en gelijkwaardigheidsprincipe als belangrijke waarden van de gebruikte methodiek. Hoe groot de problemen van gezinnen ook zijn, het gezin krijgt altijd ondersteuning bij het zoeken naar een passende oplossing. De medewerker van Al Amal is geen hulpverlener en stelt zich ook niet zo op. Daardoor bestaat er geen machtsverhouding tussen de vertrouwenspersoon en het gezin. Oplossingen worden samen met het gezin gezocht, waarbij de vertrouwenspersoon aansluit bij de krachten en talenten van de leden van het gezin zelf. De vertrouwenspersoon functioneert binnen het gezin vaak als gezagsdrager met een sterke voorbeeldfunctie. Zij is echter ook directief en neemt de leiding als de betrokken ouders niet doorzetten.

Randvoorwaarden

Om goed te kunnen functioneren heeft Al Amal een eigen en duidelijke plek tussen de lokale organisaties nodig, en structurele financiering. De initiatiefnemers zijn heel klein begonnen, met bijvoorbeeld het aanvragen van een eenmalige subsidie voor het huren van een zaaltje voor een voorlichting. In de gemeente Utrecht is het voor Migrantenzelforganisaties (MZO's) mogelijk het hele jaar door verzoeken voor kleine eenmalige activiteiten in te dienen. Al doende zijn ze thuisgeraakt in de systematiek van gemeentelijke subsidies en konden ze hun activiteiten steeds meer uitbreiden. Al Amal ontvangt nu subsidie voor projecten. De projectsubsidie stelt Al Amal echter niet in staat om de exploitatiekosten te dekken. Inmiddels is het niet doenlijk meer om steeds losse voorstellen in te dienen en de uitslag daarvan af te moeten wachten voordat ze deze kunnen gaan uitvoeren. Al Amal is het niveau van de MZO's ontstegen en volgens de geïnterviewden erkent de gemeente dit ook. Deze is nog op zoek naar een andere wijze van financieren. Volgens de geïnterviewden zijn de wegen bij de gemeente bijkans ondoorgrondelijk. Zij hebben nu al diverse malen meegemaakt dat zij op verzoek van de gemeente zelf een bepaald subsidievoorstel bij een bepaalde afdeling in hebben gediend, maar dat hun verzoek om een of andere reden steeds weer in behandeling wordt genomen door de afdeling voor MZO's, die vervolgens terugkoppelt dat wat zij willen niet past bij de budgetsystematiek van de MZO's. De medewerkers van Al Amal willen zich graag toeleggen op de kern van hun werk en dat is zich inzetten voor doelgroep. Zij willen dat de gemeente zich faciliterend opstelt. Het lijkt hun ook voor de gemeente zelf veel prettiger om minder verschillende subsidiestromen met Al Amal te hebben. Op dit moment zadelt de gemeente Al Amal op met haar bureaucratie, aldus de geïnterviewden.

Het punt van subsidiering raakt aan de principiële vraag wat de positie van Al Amal is in de structuur van gemeentelijke voorzieningen. De gemeente moet daar helderheid in verschaffen. Al Amal heeft veel contacten in de wijk (zie de paragraaf Inbedding) en wil graag samenwerken met de lokale partijen in het welzijnsveld. Sommige professionele partijen neigen er volgens de geïnterviewden naar

hun eisen over hoe zij te werk gaan op te dringen. Een voorbeeld hiervan is dat een vrouw die eindelijk zover was dat ze taallessen wilde gaan volgen, dit van de organisatie die dit aanbood in een andere wijk moest gaan doen, zodat zij ook leerde zelfstandig buiten de wijk te komen. Daardoor kon de vrouw het volgen van de lessen niet meer combineren met het van school halen van haar kinderen. De aanbiedende organisatie was niet gevoelig voor dit argument. Volgens de geïnterviewden schiet je met zo'n benadering je doel voorbij: in plaats van twee dingen te leren haken ze af en leren niets. Ook op andere manieren blijkt dat de waardering vanuit andere organisaties in de wijk niet zo hoog is. Bij bijvoorbeeld een bijeenkomst wordt Al Amal op de gastenlijst ingedeeld bij de niet-professionele organisaties, of bij 'vrijwilligers'. Een van de projectleiders: 'Vrijwillig iets doen hoeft niet een laag niveau te betekenen. Als je er wat van zegt komen er wel excuses maar het komt vaak voor en het is vervelend, het komt toch over als gebrek aan waardering.'

Al Amal wil graag samenwerken, maar dan wel als gelijkwaardige partner, en niet als onderaannemer die de doelgroep aan moet leveren. De projectleiding heeft het idee dat op dit moment het kunnen van Al Amal onvoldoende benut wordt. Adviezen - bijvoorbeeld 'als je de meidenactiviteiten aanbiedt op dezelfde plaats waar 's avonds de ontspoorde jongens samenkomen, dan laten de ouders hun dochters niet gaan' - worden in de wind geslagen. Maar ook de gemeente spreekt het kapitaal van Al Amal nu niet aan. De gemeente ziet niet dat Al Amal dingen voor haar kan vergemakkelijken en haar werk uit handen kan nemen, ze is teveel naar binnen gericht. De woningbouwcorporatie die de huisvesting beschikbaar stelt, weet Al Amal wel goed te benutten. Door renovatie en sloopplannen is er veel onrust in de wijk, en de corporatie vraagt Al Amal dan bijvoorbeeld advies over hoe ze de voorlichting die ze willen organiseren het beste kunnen aanpakken.

Bovengenoemde randvoorwaarden hebben vooral betrekking op externe factoren. Er is echter ook een aantal randvoorwaarden die met de interne organisatie te maken hebben. Als eerste noemen de geïnterviewden de noodzaak om een goede balans te vinden tussen investeren in externe en interne contacten. Om succesvol te blijven is het nodig om open te zijn, en aan de omgeving te kunnen laten

zien waar Al Amal mee bezig is en voor staat. Twee jaar geleden heeft Al Amal een tijdelijke halt toegeroepen aan het informeren en ontvangen van gasten van buiten af, omdat dit hen zoveel tijd kostte dat ze zich niet meer goed op de doelgroep zelf konden richten. Kwade tongen beweerden toen dat Al Amal zich terugtrok en een naar binnen gekeerde organisatie aan het worden was. Openheid en naar buiten treden zijn dus belangrijk, maar brengen veel werk met zich mee, terwijl Al Amal haar tijd liever gebruikt om gezinnen te helpen. Een ander dilemma dat hiermee te maken heeft is het risico het vertrouwen van de doelgroep te verliezen als je hun problemen uitgebreid benoemt. Als Al Amal teveel in de media is in verband met ‘probleemgroepen’ dan willen de bezoekers daar niet meer mee geassocieerd worden.

Een tweede belangrijke randvoorwaarde die de organisatie zelf betreft, is dat de ontwikkeling van de organisatie in samenhang met de doelgroep geschiedt. Professionalisering is goed, en de oprichtsters ontwikkelen zich snel. Tegelijkertijd moeten ze ervoor waken dat ze het contact met doelgroep niet verliezen. Het tempo van ontwikkeling wordt bepaald door het tempo waarin de doelgroep meekan: de zwakste schakel bepaalt. Een van de projectleiders: ‘Onze missie is een bepaalde doelgroep te bereiken en deze lopen heel erg langzaam. De ‘achteruitkijkspiegels’ (poortwachters) van onze organisatie bewaken het tempo. Als we te hard hollen raken we ze kwijt.’ Al Amal wil beslist haar eigen kracht bewaken, en daarom ook niet opgaan in een welzijnsorganisatie. De projectleiding is bang dat ze anders over tien jaar precies hetzelfde doet als de lokale welzijnsorganisatie en haar eigen ideeën en doelgroep verloren is.

Inbedding

Al Amal is gestart als een club vrijwilligers die onder de vleugels van het opbouwwerk van de welzijnsorganisatie Doenja activiteiten organiseerden. Zij organiseerden activiteiten voor Marokkaanse vrouwen en konden de kosten voor koffie en thee en dergelijke declareren bij Doenja. De oprichtsters hebben echter altijd voor ogen gehad dat zij graag een eigen organisatie op wilden zetten. Sinds 2003 is Al Amal een stichting, ondersteund door een toezichthoudend bestuur. Sinds

2007 heeft Al Amal ook een adviescommissie met als voornaamste taak het fungeren als klankbord (Sarolea, 2008).

De dagelijkse leiding van Al Amal ligt in handen van drie projectleiders. Deze werken fulltime voor de stichting en worden op projectbasis betaald voor de projecten die ze uitvoeren. De overige werkzaamheden doen ze op vrijwillige basis. De drie projectleiders zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit en uitvoering van de vijf hierboven beschreven programma's. De vertrouwenspersonen kennen zowel de Marokkaanse als Nederlandse taal, genieten vertrouwen in de doelgroep en hebben liefst HBO-denkniveau. Aan de specifieke opleiding van de personen worden geen eisen gesteld zolang degene levenservaring en een evenwichtige persoonlijkheid heeft, integer is en de intentie heeft om mensen vrijwillig te willen helpen. De vertrouwenspersonen werken primair vanuit hun hart. Er is wel een beloningssysteem waarmee een deel van het werk betaald wordt, maar deze beloning mag niet de drijfveer van het werk zijn of worden. Op dit moment zijn er vier Marokkaanse vrouwen actief als vertrouwenspersoon. Daarnaast zijn twee mannen inzetbaar wanneer een man-tot-mangesprek nodig is.

De visie van de vertrouwenspersonen van Tussen In is dat zij iedereen helpen die hulp nodig heeft. Zij kijken daarbij niet naar de hoeveelheid beschikbare uren. Zij helpen wat zij kunnen, en zien daarna wel wat daarvan betaald kan worden. In 2007 is hulp voor twaalf gezinnen gefinancierd, maar zijn in totaal zeventig gezinnen geholpen. Dit betekent dat het werk van de vertrouwenspersonen in ruim drie kwart van de gevallen op vrijwillige basis gebeurt. De grens van het kunnen van de vertrouwenspersonen is daarmee wel bereikt. Momenteel komen er gezinnen uit de hele stad naar Al Amal, en ook uit bijvoorbeeld Leidsche Rijn en Vleuten. Op dit moment staan dertig gezinnen op de wachtlijst. Mocht Al Amal sterk groeien dan wordt het op een bepaald moment misschien moeilijk om aan goede vertrouwenspersonen te komen die aan alle gestelde eisen voldoen.

Omdat Al Amal heeft laten zien dat zij grote groepen en zelfs ook geïsoleerde vrouwen weet te bereiken, benaderen organisaties als Forum, GG&GD, het wijkbureau, politie, jeugdzorg, welzijnsinstellingen in de wijk en andere partners op het gebied van veiligheid en hulpverlening haar steeds vaker. Ook uit andere steden krijgt Al Amal

verzoeken tot het houden van lezingen over deze thema's. Al Amal werkt samen met ongeveer dertig partners in het veld. Om de partners een goede indruk te geven van wie ze zijn, zou Al Amal iedereen het liefst een dag mee laten lopen. Omdat de groep partners groeit en Al Amal onmogelijk elke keer iedereen weer persoonlijk te woord kan staan, bestaat er een grote wens een voorlichtingsfilm over het werk van Al Amal te maken. Op deze manier kan Al Amal een grote groep bereiken en informeren over haar methodieken en werkzaamheden (Sarolea, 2008).

Bronnen

Interview met Fatouch Chanaat (projectleider) en Caroline Sarolea (tijdelijk organisatieadviseur).

Heerwaarden, Y. van (2009). *Tussen In. Een stem geven aan Marokkaanse gezinnen*. Utrecht: DMO.

Sarolea, C. (2008). *Beschrijving projectorganisatie Al Amal. Doelen 2009*. Utrecht: Stichting Al Amal.

Website [www. al-amal.nl](http://www.al-amal.nl).

Bijlage IV Verslagen van de Rondetafelbijeenkomsten

Rondetafelgesprek Gemeenten

Onderzoek 'De frontlinie versterken'

Dinsdag 9 december 2008

Agenda

1. Opening en voorstelronde
2. Korte introductie van het onderzoek en de uitkomsten
3. Bespreking achtergrondstuk 'De frontlinie versterken'
4. Rondvraag en sluiting

1. Voorstelronde

Aanwezigen genodigden

- Mevrouw H. Spaan, DMO Utrecht, Afdeling Welzijn gemeente Utrecht
- Mevrouw F. Van de Zee, Gemeente Amsterdam DMO, beleidsadviseur Diversiteit en Integratie
- Mevrouw F. Bottse, Gemeente Amsterdam, Dienst Zorg en Samenleving, projectleider mantelzorgondersteuning.
- Dhr. Benning, Gemeente Den Haag, Dienst OCW. Afdeling Burger-schap, beleidsmedewerker
- Mevrouw. D. van Dijk, Gemeente Utrecht, DMO, Programma Jeugd, Senior beleidsmedewerker Jeugd en Zorg
- Mevrouw M. Vink. Gemeente Cuijk, afdeling Welzijn, beleidsmedewerker Jeugd
- Mevrouw F. Kremers, Gemeente Cuijk, afdeling Welzijn, beleidsmedewerker Jeugd & diversiteit

Aanwezigen Verwey-Jonker Instituut

- Marjan de Gruijter, senior onderzoeker, projectleider
- Sjoukje Botman, junior onderzoeker, notulen
- Myriam VandenBroucke, junior onderzoeker

2. Korte introductie onderzoek

Marjan de Gruijter geeft een korte introductie op het onderzoek. Uit onderzoeken naar vraag van en aanbod aan ondersteuning van gezinnen van niet-westerse komaf blijkt steevast een afstand tussen beide. Allochtone jongeren zijn ondervertegenwoordigd in de vrijwillige hulpverlening en oververtegenwoordigd in de niet-vrijwillige, zwaardere hulpverlening. Allochtone gezinnen en jongeren lijken, met andere woorden, pas in het zicht van de jeugdzorg te komen als de problemen al uit de hand gelopen zijn. Het ‘voorportaal van de jeugdzorg’ slaagt er onvoldoende in om problemen in een vroegtijdig stadium te verhelpen.

De programmaminister voor Jeugd en Gezin voert samen met de minister voor Wonen, Werken en Integratie het actieprogramma ‘Diversiteit in het jeugdbeleid’ uit. Het programma heeft tot doel het bereik en de effectiviteit van vooral de preventieve zorg voor allochtone jeugd te vergroten.

In dit kader voert het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van het ministerie van VROM/WWI twee onderzoeken uit, die beide beogen het bereik en de effectiviteit van voorzieningen voor jeugd en gezin te verbeteren. Een van deze onderzoeken heeft betrekking op de ‘frontlinie’. De frontlinie wordt gevormd door personen en organisaties die met een informeel en laagdrempelig aanbod een brugfunctie vervullen tussen moeilijk bereikbare (migranten)groepen en de geïnstitutionaliseerde hulpverlening. Het initiatief komt vaak ‘van onderop’ en ‘uit eigen kring’. Een bekend voorbeeld zijn de (Marokkaanse) buurtvaders die in diverse steden actief zijn.

Uitgangspunt in het onderzoek is dat het versterken van deze vrijwilligersinitiatieven kan bijdragen aan het overbruggen van het gat tussen de vraag van migrantenjeugd en - gezinnen en de professionele hulpverlening. De ‘frontliniewerkers’ ondersteunen enerzijds de doelgroep bij het vinden van hun weg naar de hulpverlening. Anderzijds kunnen zij vanuit hun specifieke ervaringsdeskundigheid een rol

spelen bij het geschikter maken van het professionele aanbod voor diverse doelgroepen.

Via documentenanalyse en interviews is nagegaan welke werkwijzen frontliniewerkers hanteren en wat werkzame elementen van deze werkwijzen zijn. In een drietal expertmeetings met frontliniewerkers, gemeenten en professionals/instellingen (waarvan deze er een is) wordt gekeken naar de mogelijkheden voor verankering van het frontliniewerk in zowel de jeugdzorg, als in het beleid van de lokale overheid.

3. Bespreking achtergrondstuk

Eerste reacties

Aanwezigen zien de term ‘jeugdzorg’ graag verduidelijkt. Gaat het om geïndiceerde jeugdzorg of om de lokale jeugdhulpverlening? In het frontlinieonderzoek gaat het om beide. De aanwezigen stellen dat het belangrijk is om deze twee vormen van zorg en ondersteuning in samenhang te bezien.

Aanbod van zelforganisaties op het terrein van maatschappelijke dienstverlening aan de eigen groep kan soms uitgroeien tot regulier aanbod in een buurt of wijk. Hoe sta je als gemeente hier tegenover. Een subsidie aan frontliniewerkers wordt meestal in eerste instantie versterkt omdat het gaat om een innovatieve activiteit of omdat een groep bereikt wordt die door regulier welzijns- of jeugdaanbod nog niet wordt bereikt. De gemeenten geven aan dat het belangrijk is om zichzelf de vraag te stellen hoe met deze dynamiek om te gaan.

Een van de aanwezigen stelt dat het juist het wisselende en tijdelijke karakter van (initiatieven van) zelforganisaties is wat hen uniek maakt ten opzichte van reguliere organisaties. Het bestaansrecht van zelforganisaties kan door veranderende omstandigheden ophouden en dan is het weer tijd voor nieuwe initiatieven. Het samenspel tussen wat er op een bepaald moment in een bepaalde wijk speelt en hoe zelforganisaties daarop inspelen is juist zo belangrijk. In Utrecht organiseren migranten zich zowel op stedelijk als op wijkniveau. In Amsterdam organiseren migranten zich juist veel op stedelijk niveau. Voor de gemeente Cuijk is dat weer anders. Het gaat om een kleine gemeente, met korte lijnen. Het onderscheid is hier niet relevant.

Lacune vraag en aanbod in aanwezige gemeentes

De gemeente Amsterdam is voor de Wmo bezig met intermediairs. Dit zijn vrijwilligers, individuen, vaak allochtoon, die een brugfunctie vervullen tussen burgers uit eigen gemeenschap en aanbod van zorg en welzijn. De gemeente constateert dat vooral allochtonen nog steeds niet goed hun weg weten te vinden in de velden van zorg en welzijn. De bevindingen uit het frontlinieonderzoek worden dan ook herkend. Amsterdam merkt dat een vertrouwenspersoon uit de eigen gemeenschap een rol kan vervullen als brug naar (reguliere) instellingen. Op deze vrijwilligers wordt echter een groot beroep gedaan. De gemeente Amsterdam wil deze intermediairs ondersteunen: hoe om te gaan met overvraging, wat kan de gemeente Amsterdam doen, en ook de brugfunctie: wat kunnen instellingen betekenen en doen?

Zelforganisaties zijn belangrijk, maar deze dienen niet permanent het gat tussen vraag en regulier aanbod te vullen. Juist bij professionele instellingen moet een blijvende bewustwording van diversiteit, het niet-bereiken en het belang van zelforganisaties gaan ontstaan. Dit is een lastige opgave, zo stellen de aanwezigen. Niet in de laatste plaats omdat het gaat om informele netwerken die voor instellingen lastig te ontsluiten zijn.

Gegeven deze dilemma's heeft de gemeente Amsterdam ervoor gekozen de brugfunctie van sommige zelforganisaties te ondersteunen, maar wel specifiek het vrijwillige karakter te behouden. Formatieplaatsen bij zelforganisaties zijn daarom afgebouwd. Zelforganisaties weten echter ook vaak geld bij fondsen te werven, en als dat op is richten zij hun ogen op gemeenten. Daar worstelen gemeenten mee. Zelforganisaties zijn vrijwilligersorganisaties en hierin schuilt hun specifieke kwaliteit. Dit soort organisaties behartigt belangen van een achterban, vergoten de zichtbaarheid van de groep en doorbreken taboes. Onderwerpen in de taboesfeer kunnen nooit direct in de hulpverlening komen, dat moet eerst uit een vrijwilligersinitiatief komen. Mede daarom is (proto)professionalisering niet wenselijk.

Het valt de aanwezigen op dat het tot nu toe voornamelijk de gemeenten zijn die zich met dit soort dilemma's bezighouden. Instellingen houden zich tot op heden veelal afzijdig van deze discussie. De gemeente Utrecht is al een stap verder: de gemeente heeft een convenant afgesloten met zorgverzekeraar Agis om dit soort dingen op de kaart te zetten. Het is een heel breed convenant over allerlei

onderwerpen, maar daarin is ruimte voor de brugfunctie van zelforganisaties. Zowel gemeenten als zorgverzekeraar zien dat door het benutten van initiatieven van dergelijke organisaties te voorkomen is dat mensen zware (of zwaardere) vormen van professionele zorg nodig hebben.

Verder is er in de gemeente Utrecht een ondersteuningstructuur neergezet voor (migranten)zelforganisaties. De gemeente verwacht dat deze organisaties op den duur 'gewone' vrijwilligersorganisaties worden. In die ontwikkeling biedt de gemeente faciliteiten en ondersteuning, bijvoorbeeld in de vorm van deskundigheidsbevordering.

Al Amal is een grote, bijzonder succesvolle migrantenzelforganisatie die activiteiten ontwikkelt voor Marokkaanse gezinnen. Ze hebben 800 cliënten en 50 vrijwilligers. Op dit moment biedt de gemeente hun een organisatieadviseur om een professionaliseringslag te kunnen maken: wat is het bedrijfsplan, wat is de doelstelling? De brugfunctie tussen burgers in de wijk en professionele zorg vindt de gemeente daarbij belangrijk. Daar moet Al Amal zich op blijven richten en niet op bijvoorbeeld huiswerkbegeleiding. De gemeente Utrecht is heel blij met een organisatie als Al-Amal. Het blijft echter een continu proces van het zoeken naar de juiste plaats van deze organisatie en het hier ook gezamenlijk over eens zijn. Desgevraagd stellen de aanwezigen uit de gemeente Utrecht dat er wél instellingen zijn die op een interculturele manier (samen)werken, ook met organisaties in de frontlinie. Zij benadrukken dat het zorgen voor de jeugd een gezamenlijke opdracht is: reguliere instellingen, onderwijs, zelforganisaties én de gemeente. De gemeente Utrecht vindt het wel belangrijk dat professionele instellingen outreachend werken.

Zelforganisaties moeten geen professionele instelling worden. Deze organisaties moeten wel ondersteuning krijgen om professioneel te werken op organisatieniveau. De gemeente Utrecht ziet voor zichzelf een taak weggelegd om dit te ondersteunen. Op die manier worden vrijwilligers niet belast met taken die ver van het bed staan en niets te maken hebben met de inhoud van het werk.

Er bestaat een risico van concurrentie met reguliere instellingen. De aanwezigen stellen dat zij niet bang zijn voor concurrentie. Het gaat erom met welke organisatie de doelen het best bereikt worden. Het

is wel belangrijk dat zelforganisaties en regulier aanbod kennis van elkaar hebben. De gemeente Utrecht organiseert daarom netwerkbijeenkomsten.

De deelnemer uit de gemeente Den Haag vertelt het volgende: De gemeente Den Haag signaleerde een leemte tussen professionele instellingen en Marokkaanse jongeren. De Marokkaanse gemeenschap bracht dit probleem zelf onder de aandacht. Vanuit het welzijnswerk wil men initiatieven ontplooiën voor deze groep, maar wat het lastig maakt is het wisselende beleid van de overheid in deze. Aan de ene kant wordt het welzijnswerk aangesproken om de doelgroep van Marokkaanse jongeren te bedienen (bijvoorbeeld door ontmoetingsruimten in de buurt te creëren), anderzijds wordt van de jongeren verwacht dat zijzelf hun behoeften formuleren en naar het welzijnswerk toekomen. Op die manier ontmoeten vraag en aanbod elkaar niet, terwijl er wel goede bedoelingen zijn.

Als antwoord op de geconstateerde lacune heeft de gemeente Den Haag gekozen voor projecthonorering: extra subsidie voor projecten die moeilijk bereikbare groepen jongeren wél weten te bereiken. De subsidie hield op als de toeleiding naar de professionele hulpverlening bereikt was. Dit laatste omdat zelforganisaties geneigd zijn om de professionele hulpverlening over te nemen, en dit wilde de gemeente niet. Daarnaast is er financiering voor outreachend jongerenwerk op buurt- en wijkniveau. Er zijn ook afspraken gemaakt met Bureau Jeugdzorg om met Jeugd Interventie Teams jongeren actief op te zoeken. De gemeente probeert dus aan beide zijden van de brug te werken. In dat kader merkt de deelnemer uit de gemeente Den Haag op dat wat hem betreft de term 'frontlinie' verbreed wordt. Frontliniewerk is een methodiek die zowel zelforganisaties als professionele instellingen uit kunnen voeren.

De aanwezigen constateren dat grote gemeenten als Den Haag en Amsterdam de mogelijkheid hebben Bureau Jeugdzorg aan te sturen op dit punt. De minder grote gemeenten als Utrecht en Cuijk hebben die mogelijkheid niet.

Zoals gezegd is er in de gemeente Cuijk een heel ander schaalniveau en gaat het om andere aantallen. Ook is er minder aanbod. Daardoor is het gemakkelijker om alle relevante stakeholders om de tafel te

krijgen rondom het thema bereik en kwaliteit van voorzieningen voor diverse doelgroepen. Welzijnswerk en jongerenwerk werken outreachend en er is veel samenwerking met bijvoorbeeld de Marokkaanse gemeenschap. Overigens is het doel van de samenwerking niet om specifieke groepen apart te bedienen; het gaat om intercultureel werken. De gemeente Cuijk investeert veel in onderwijs door opvoedingsondersteuning, ouderparticipatie en deskundigheidsbevordering van onderwijspersoneel. Er is bovendien een allochtone schoolcontactpersoon, die tevens de ambulante opbouwwerker is. Er is ook een jeugdagent.

De aanwezigen vanuit de gemeente Cuijk onderschrijven dat het belangrijk is dat de gemeente een visie neerzet. In dit geval is de bestuurlijke visie gericht op prestatieveld 2 van de Wmo: diversiteitsbeleid. Interculturaliteit wordt dan vanzelfsprekend en alle stakeholders dragen hieraan bij.

Religie en etniciteit

De gemeente Utrecht worstelt met religie in het bereik van burgers. Een moskee wilde bijvoorbeeld een Wmo-loket en Al Amal werkt ook vanuit een religieus oogpunt. Gemeente Den Haag worstelt hier ook mee. Daar maakt de gemeente verschil tussen religieuze activiteiten en outreachende activiteiten. Initiatieven krijgen subsidie voor het laatste, maar als deze binnen is krijgen de activiteiten al snel een religieus sausje. Gemeente Den Haag wil dat niet, en verplicht organisaties daarom samen te werken met niet-religieuze organisaties. Een deelnemer waarschuwt dat moet worden opgepast om klakkeloos allochtone vrijwilligers in te zetten voor een bepaalde doelgroep. 'Er zijn bijvoorbeeld allochtone ouders die zeggen: wij willen een Nederlandse opvoedcoach.'

Geormerkte financiering

In de gemeente Den Haag moeten gesubsidieerde organisaties laten zien wie en wat zij bereiken met een gesubsidieerd project. Daarnaast maakt de gemeente samenwerkingsafspraken met organisaties, over samenwerking met andere projecten in een bepaalde wijk. Net als in Utrecht wil de gemeente dus naast het faciliteren van initiatieven ook de regie voeren, vooral over de brugfunctie.

De aanwezigen vanuit de gemeente Utrecht brengen onder de aandacht dat gemeenten in het verleden enthousiast waren over productfinanciering, maar dat dit tot gevolg had dat doel en bereik onderbelicht bleven. ‘Nu kijken we naar prestaties, hoewel organisaties daar erg huiverig voor zijn. Er is een ontwikkeling richting het zichtbaar maken van het bereik en resultaten en daar op afgerekend worden.’

De deelnemer vanuit de gemeente Den Haag vult aan: ‘De aandacht voor de inhoud verzwakte door productfinanciering op inspanningsniveau. Hierdoor belandde de jongerenwerker van de straat achter het bureau. De lacune die ontstond is door zelforganisaties opgepakt en nu moet de gemeente oppassen dat instellingen hun eigenlijke taak weer oppakken.’

4. Sluiting

Desgevraagd hebben de deelnemers nog enkele suggesties voor de bijeenkomst met instellingen op het terrein van jeugdwerk en jeugdzorg die in januari zal plaatsvinden.

Marjan de Gruijter bedankt de deelnemers hartelijk voor hun aanwezigheid en hun deskundige inbreng. De deelnemers krijgen het verslag van de bijeenkomst toegestuurd. Hierop kunnen zij desgewenst reageren. Het Verwey-Jonker Instituut zal de deelnemers bovendien op de hoogte stellen van de resultaten van het gehele onderzoek (half maart 2009).

Rondetafelgesprek Frontlinie

Onderzoek 'De frontlinie versterken'

Woensdag december 2008

Agenda

1. Opening en voorstelronde
2. Korte introductie van het onderzoek en de uitkomsten
3. Bespreking achtergrondstuk 'De frontlinie versterken'
4. Rondvraag en sluiting

1. Voorstelronde

Aanwezigen genodigden

- Mevrouw W. Vousten, Boy-4-ever
- De heer L. Rbaibi, Bureau BIMS, Leefwereldwerk
- Mevrouw S. Said, FSAN (Federatie van Somalische Associaties in Nederland)
- de heer B. Settout, Welzijnsonderneming Divers Buurtvader-project

Aanwezigen Verwey-Jonker Instituut

- Marjan de Gruijter, projectleider
- Sjoukje Botman, notulen

2. Introductie onderzoek

Marjan de Gruijter geeft een korte introductie op het onderzoek. Uit onderzoeken naar vraag van en aanbod aan ondersteuning van gezinnen van niet-westerse komaf blijkt steevast een afstand tussen beide. Allochtone jongeren zijn ondervertegenwoordigd in de vrijwillige hulpverlening en oververtegenwoordigd in de niet-vrijwillige, zwaardere hulpverlening. Allochtone gezinnen en jongeren lijken, met andere woorden, pas in het zicht van de jeugdzorg te komen als de problemen al uit de hand gelopen zijn. Het 'voorportaal van de jeugdzorg' slaagt er onvoldoende in om problemen in een vroegtijdig stadium te verhelpen.

De programmaminister voor Jeugd en Gezin voert samen met de minister voor Wonen, Werken en Integratie het actieprogramma 'Diversiteit in het jeugdbeleid' uit. Het programma heeft tot doel het bereik en de effectiviteit van vooral de preventieve zorg voor allochotone jeugd te vergroten.

In dit kader voert het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van het ministerie van VROM/WWI twee onderzoeken uit, die beide beogen het bereik en de effectiviteit van voorzieningen voor jeugd en gezin te verbeteren. Een van deze onderzoeken heeft betrekking op de 'frontlinie'. De frontlinie wordt gevormd door personen en organisaties die met een informeel en laagdrempelig aanbod een brugfunctie vervullen tussen moeilijk bereikbare (migranten)groepen en de geïnstitutionaliseerde hulpverlening. Het initiatief komt vaak 'van onderop' en 'uit eigen kring'. Een bekend voorbeeld zijn de (Marokkaanse) buurtvaders die in diverse steden actief zijn.

Uitgangspunt in het onderzoek is dat het versterken van deze vrijwilligersinitiatieven kan bijdragen aan het overbruggen van het gat tussen de vraag van migrantenjeugd en -gezinnen en de professionele hulpverlening. De 'frontliniewerkers' ondersteunen enerzijds de doelgroep bij het vinden van hun weg naar de hulpverlening. Anderzijds kunnen zij vanuit hun specifieke ervaringsdeskundigheid een rol spelen bij het geschikter maken van het professionele aanbod voor diverse doelgroepen.

Via documentenanalyse en interviews is nagegaan welke werkwijzen frontliniewerkers hanteren en wat werkzame elementen van deze werkwijzen zijn. In een drietal expertmeetings met frontliniewerkers, gemeenten en professionals/instellingen (waarvan deze er een is) wordt gekeken naar de mogelijkheden voor verankering van het frontliniewerk in zowel de jeugdzorg, als in het beleid van de lokale overheid.

3. Reacties op Bespreekstuk 'De frontlinie versterken'

Positionering

De heer Rbaibi zet vraagtekens bij het vermeende tijdelijke karakter van frontliniewerk. Moet frontlinie tijdelijk zijn of structureel? Zolang er nieuwe groepen in de samenleving komen, zijn er nieuwe frontliniewerkers nodig, en daarmee is het frontliniewerk structureel.

De heer Settout is het daarmee eens. Alle burgers moeten structureel meedoen in de samenleving, dat wil de overheid ook. Wat hem betreft is het opvullen van het gat tussen vraag en aanbod door frontliniewerkers nadrukkelijk wél tijdelijk: de doelgroepen moeten op termijn zelf de weg naar de instellingen kunnen vinden. De opstelling en interculturalisering van deze instellingen zijn hierbij van belang. Deze interculturalisering blijft tot op heden achter en dat is een slechte zaak. Boy-4-ever is een voorbeeld van een initiatief dat inmiddels structureel gefinancierd wordt. Mevrouw Vousten beaamt dat instellingen hun verantwoordelijkheid (meer) moeten gaan nemen. Dit betekent dat zij zelf outreachend gaan werken, maar ook dat zij op basis van gelijkwaardigheid samenwerken met organisaties als Boy-4-ever, die immers veel ervaring hebben én een grote groep jongeren bereiken.

Relatie met instellingen

De drempels van instellingen zijn te hoog voor jongeren. Jeugdzorg moet gebruik maken van de kennis van vrijwilligers bij het bereik van jongeren, vindt ook de heer Rbaibi van het leefwereldwerk. Mevrouw Vousten heeft goede ervaringen opgedaan in de samenwerking met jeugdzorg, reclassering en Halt. Deze goede ervaringen betreffen vooral de werkers in de uitvoering. Op instellingsniveau is het verhaal helaas minder positief. Dit ziet Boy-4-ever niet als serieuze samenwerkingspartner. Dat heeft volgens mevrouw Vousten te maken met het feit dat professionele instellingen het lastig vinden om met 'niet-professionals' samen te werken. Al met al constateert mevrouw Vousten dat de landelijke erkenning van de opbrengsten van Boy-4-ever sneller is gekomen dan de lokale erkenning. Dat is eigenlijk heel raar, omdat juist lokale partijen direct kunnen constateren welke resultaten geboekt worden.

Om aan te sluiten bij professionele instellingen heeft Bureau BIMS criteria en protocollen opgesteld. Dit doet Bureau BIMS ook om ervoor te waken niet teveel hooi op de vork te nemen als zelforganisatie. Op die manier weet de gemeente bovendien wat zij van Bureau BIMS kan verwachten. Bij Boy-4-ever is de grens tussen wat taken van instellingen zijn en wat Boy-4-ever kan betekenen duidelijk: Boy-4-ever is een informatiepunt en als een jongere structureel probleem heeft wordt doorverwezen naar reguliere instellingen.

De heer Settout constateert dat er een probleem is met jeugdzorg, die grote groepen allochtone jongeren nog steeds niet weet te bereiken. Dit heeft bij hemzelf het gevolg dat hij niet of minder gemakkelijk doorverwijst naar deze instantie. Hij kan er immers niet op vertrouwen dat de jongere naar behoren wordt geholpen.

Mevrouw Said van FSAN merkt op dat de doelgroep soms ook gewoon niet snapt wat professionele zorg te bieden heeft. Er moet dus niet alleen gekeken worden naar wat de instellingen nodig hebben aan kennis, maar ook welke kennislacunes er zijn bij de doelgroep. Dit wordt beaamd door mevrouw Vousten: Het is juist deze vertrouwensfunctie die de frontlinie zo belangrijk maakt.

Het zijn overigens niet alleen allochtone jongeren die niet (altijd) goed geholpen worden door jeugdzorg, ook autochtone jongeren worden soms niet 'op maat' geholpen. Jeugdzorg heeft geen inzicht in de leefwereld van de jongeren. De frontlinie probeert een brug te slaan tussen jongeren en instellingen, maar de instellingen zouden zich (meer) moeten inspannen om een aanbod te ontwikkelen dat wél aansluit bij de leefwereld van jongeren.

Samenwerking en professionalisering

Mevrouw Vousten ziet wel degelijk verbetering in de samenwerking tussen frontlinie en professionele instellingen. Instellingen leren nu ook van Boy-4-ever en de samenwerking gaat beter. Er is een omslag te zien vanuit de gemeente en de instellingen: Boy-4-ever wordt nu (h)erkend en het is inmiddels duidelijk wat zij te bieden hebben. De status van vrijwilligersorganisatie zit Boy-4-ever in de weg. Met de erkenning als serieuze samenwerkingspartner komen ook verwachtingen van het professioneel organiseren van de werkzaamheden. Daarom komt er volgend jaar een professionele case manager. Het heeft echter heel wat jaren gekost om op dit punt te komen.

De heer Settout wijst op de paradox van burgerparticipatie. Eerst wil de overheid dat je meedenkt als burger met het werk van instellingen. Maar als de burger kritisch is, mag hij of zij zich niet met het werk van professionals bemoeien omdat de burger geen professional is. De lokale overheid stimuleert dat burgers initiatief tonen, als dat bereikt is is er subsidie, en dan komen er eisen en weer obstakels voor burgerparticipatie van de overheid.

Lokale overheid

Voor Boy-4-ever begint de erkenning van de gemeente te komen en is er een structurele subsidie uit de OGGZ-gelden. Toch blijft de positie van Boy-4-ever problematisch: als de gemeente Boy-4-ever erkent, geeft zij impliciet toe dat jeugdzorg haar werk niet goed doet.

Voor de lidorganisaties van FSAN is erkenning van de brugfunctie erg belangrijk. Dit beaamt andere aanwezigen. Als die erkenning van gemeenten er is voor de vrijwilligersorganisatie en de brugfunctie die deze vervult, moeten deze ook een plek in de gemeentelijke infrastructuur krijgen. De gemeenten moeten zelforganisaties als samenwerkingspartner zien, vindt de heer Rbaibi.

Op dit moment is er een structurele subsidierelatie met de gemeente, maar ontbreekt het nog aan een beleidskader waarin de participatie van burgers is geformuleerd. In de praktijk moeten vrijwilligers geschoold worden en worden ondersteund in de professionele uitvoering van organisatietaken. De gemeenten hebben in het algemeen nog niet goed op het netvlies dat als zij burgerparticipatie willen, dat zij dan ook moeten investeren in de ondersteuning daarvan.

Toch ziet mevrouw Vousten een langzame kentering: de gemeente oefent meer controle uit op grote projecten van instellingen, omdat particuliere projecten hun taken steeds meer overnemen. Er komt daardoor een gezonde concurrentie tussen particuliere initiatieven en instellingen.

De heer Settout is minder optimistisch en mist structurele professionele ondersteuning van initiatieven. Gemeenten zien bijvoorbeeld dat buurvaders voor veel rust in de wijk zorgen en toch vinden ze 100 uur professionele ondersteuning per jaar te veel, welke kostenbatenanalyse maken ze dan? Als de lokale overheid zoveel vraagt van vrijwilligers moet zij dat ook faciliteren.

4. Rondvraag en sluiting

Bij de rondvraag brengt iedere aanwezige zijn of haar belangrijkste punt naar voren:

Mevrouw Vousten: voor vrijwilligers is erkenning erg belangrijk. Als die niet op gemeenteniveau aanwezig is, haal het dan op landelijk niveau. 'Door de landelijke erkenning die wij kregen, voelen vrijwilligers zich verbonden met het vrijwilligerswerk en met de maatschappij.'

De heer Settout: gemeenten werken te veel top-down. Als burgers participeren, faciliteer dat dan ook als gemeente. Gemeenten moeten daartoe een heldere visie formuleren op participatie.

De heer Rbaibi: de frontlinie is belangrijk voor onzichtbare groepen. De frontlinie geeft informatie aan burgers en krijgt informatie van burgers. Instellingen zouden van die kennis gebruik moeten maken.

Mevrouw Said: de professionalisering van zelforganisaties is erg belangrijk voor het vervullen van de brugfunctie. Zelforganisaties zijn inderdaad een belangrijke bron van informatie voor gemeenten en instellingen. Zowel instellingen als zelforganisaties hebben hetzelfde belang: de problemen oplossen van specifieke groepen burgers. Werk daarom samen.

Marjan de Gruijter bedankt de deelnemers hartelijk voor hun aanwezigheid en hun deskundige inbreng. De deelnemers krijgen het verslag van de bijeenkomst toegestuurd. Hierop kunnen zij desgewenst reageren. Het Verwey-Jonker Instituut zal de deelnemers bovendien op de hoogte stellen van de resultaten van het gehele onderzoek (half maart 2009).

Rondetafelgesprek Instellingen

Onderzoek 'De frontlinie versterken'

Donderdag 5 februari 2009

Agenda

1. Opening en voorstelronde
2. Korte introductie van het onderzoek en de uitkomsten
3. Bespreking achtergrondstuk 'De frontlinie versterken'
4. Rondvraag en sluiting

1. Voorstelronde

Aanwezigen genodigden

- Mevrouw K. Bartels, Zorggroep Almere, huisarts, projectleider schone zorg
- Mevrouw C. Winkelman, Gemeente Amsterdam, Triple P, SONT Bureau Jeugdzorg. Opvoedingsondersteuning. Betrokken bij project Jong op doortocht, Don Bosco in Zuidoost
- De heer A. Sallou, De Bascule Amsterdam, programmamanager interculturalisatie
- Mevrouw W. Obdeijn, Rutgershuis Den Haag, arts, seksuoloog
- Mevrouw. P. Schell, Bavo-europoort Rotterdam, ACT teams, psycholoog
- Mevrouw F. van Loock, stichting Two get there maatjesprojecten, Utrecht, oprichtster
- Mevrouw I. Goorts, Mikado, adviseur

2. Korte introductie onderzoek

Marjan de Gruijter geeft een korte introductie op het onderzoek. Uit onderzoeken naar vraag van en aanbod aan ondersteuning van gezinnen van niet-westerse komaf blijkt steevast een afstand tussen

beide. Allochtone jongeren zijn ondervertegenwoordigd in de vrijwillige hulpverlening en oververtegenwoordigd in de niet-vrijwillige, zwaardere hulpverlening. Allochtone gezinnen en jongeren lijken, met andere woorden, pas in het zicht van de jeugdzorg te komen als de problemen al uit de hand gelopen zijn. Het ‘voorportaal van de jeugdzorg’ slaagt er onvoldoende in om problemen in een vroegtijdig stadium te verhelpen.

De programmaminister voor Jeugd en Gezin voert samen met de minister voor Wonen, Werken en Integratie het actieprogramma ‘Diversiteit in het jeugdbeleid’ uit. Het programma heeft tot doel het bereik en de effectiviteit van vooral de preventieve zorg voor allochtone jeugd te vergroten.

In dit kader voert het Verwey-Jonker Instituut in opdracht van het ministerie van VROM/WWI twee onderzoeken uit, die beide beogen het bereik en de effectiviteit van voorzieningen voor jeugd en gezin te verbeteren. Een van deze onderzoeken heeft betrekking op de ‘frontlinie’. De frontlinie wordt gevormd door personen en organisaties die met een informeel en laagdrempelig aanbod een brugfunctie vervullen tussen moeilijk bereikbare (migranten)groepen en de geïnstitutionaliseerde hulpverlening. Het initiatief komt vaak ‘van onderop’ en ‘uit eigen kring’. Een bekend voorbeeld zijn de (Marokkaanse) buurtvaders die in diverse steden actief zijn.

Uitgangspunt in het onderzoek is dat het versterken van deze vrijwilligersinitiatieven kan bijdragen aan het overbruggen van het gat tussen de vraag van migrantenjeugd en - gezinnen en de professionele hulpverlening. De ‘frontliniewerkers’ ondersteunen enerzijds de doelgroep bij het vinden van hun weg naar de hulpverlening. Anderzijds kunnen zij vanuit hun specifieke ervaringsdeskundigheid een rol spelen bij het geschikter maken van het professionele aanbod voor diverse doelgroepen.

Via documentenanalyse en interviews is nagegaan welke werkwijzen frontliniewerkers hanteren en wat werkzame elementen van deze werkwijzen zijn. In een drietal expertmeetings met frontliniewerkers, gemeenten en professionals/instellingen (waarvan deze er een is) wordt gekeken naar de mogelijkheden voor verankering van het frontliniewerk in zowel de jeugdzorg, als in het beleid van de lokale overheid.

3. Bespreking achtergrondstuk

Brugfunctie

Een eerste opmerking betreft het woord *brugfunctie* dat centraal staat in het stuk. Hierbij dringt een vraag zich op: willen frontliniewerkers wel een brugfunctie hebben? Dit lijkt te wringen, omdat initiatieven niet altijd leiden naar zorg maar ook zelf een bepaald aanbod doen. De motivatie van frontlinie is inderdaad vaak veel breder dan toeleiding tot zorg, het onderzoek van het Verwey-Jonker Instituut richtte zich echter specifiek op de brugfunctie.

Dit onderzoek maakt het hiaat juist duidelijk, vinden aanwezigen: de brugfunctie is niet de voornaamste functie van zelforganisaties. De vraag is hoe partijen elkaar kunnen vinden. Instellingen vinden het lastig om samen te werken, en overvragen zelforganisaties snel. Er zou een systematische beschrijving moeten komen over het samenwerken met zelforganisaties door professionals.

Er is wel meer bekend over intermediairs die werken als paraprofessional. Juist intermediairs kunnen de brugfunctie op zich nemen zonder de eigen identiteit van de frontlinie aan te tasten. Tegelijkertijd is de verankering in het zorgsysteem van intermediairs ook een probleem.

Het gevaar is dat de brugfunctie gaat betekenen dat de frontlinie zich moet aanpassen aan de bureaucratie, terwijl de frontlinie dan haar kwaliteit verliest. De brugfunctie van frontliniewerk is voorts moeizaam omdat professionele instellingen het belang van de frontlinie onvoldoende (h)erkennen. Bovendien ontstaat de frontlinie vaak ook juist uit onvrede met het reguliere aanbod, en soms ook omdat er nu eenmaal subsidie voor is. Het is nog maar de vraag of het ongewenst is dat zelforganisaties concurreren met instellingen, in het bedrijfsleven is concurrentie heel normaal. Het wijst wel op de bestaande machtsverhoudingen dat deze concurrerende positie van frontliniewerk als problematisch wordt gezien. Het niet erkennen van de frontlinie door instellingen is ook terug te voeren op de hogere niveaus van beleid, die onvoldoende vanuit diversiteit denken. De overheid subsidieert kleine burgerinitiatieven wel, maar het probleem van een gebrek aan diversiteit is veel breder en zou ook veel breder aangepakt moeten worden.

Niet-bereik

Het onderzoek wijst op de gaten die er zijn in de zorg. Initiatieven springen in deze gaten tussen doelgroepen en instellingen. Dit is een belangrijk signaal naar zorginstellingen: zij laten diversiteit liggen, terwijl zij verantwoordelijk zijn voor het bereik, en niet de frontlinie.

Instellingen beseffen terdege dat zij grote groepen niet bereiken, echter vanwege het kolossale karakter van zorginstellingen blijft het bij besef en handelen zij niet. Er ontstaan tegenwoordig ook steeds meer categorale instellingen die zich specifiek richten op allochtonen, zoals Noah/ Ypsi. Hun bereik is goed. Als algemene zorginstellingen hen niet bijhouden in hun bereik, verliezen zij toch hun bestaansrecht.

In de GGZ wordt langzamerhand opgemerkt dat gestroomlijnde zorg niet werkt voor bepaalde groepen, de schaalvergroting die de zorg heeft gekend de afgelopen decennia werkt maatmaatwerk tegen. Stichting Two get there biedt methodiekontwikkeling voor maatjesprojecten. De stichting werkt samen met regionale instellingen, waarbij Two get there twee jaar een maatjesproject bij instellingen begeleidt en zich dan terugkeert. In Utrecht zijn maatjesprojecten nu opgenomen in het reguliere aanbod. Bij maatjesprojecten worden vrijwilligers ingezet voor jongeren die het reguliere zorgaanbod niet bereikt, en zo hebben deze projecten ook een brugfunctie.

Vrijwilligers

Instellingen zijn zich bewust van het belang van vrijwilligerswerk. Vrijwilligerswerk laat de botsing met de 9-5-mentaliteit van zorginstellingen zien. Vrijwilligers bereiken jongeren juist buiten kantooruren. Professionele instellingen werken bovendien vaak met protocollen, terwijl vrijwilligers direct kunnen handelen. Bavo Europoort werkt nu outreachend voor jongeren door middel van de Act-teams, maar dit kan alleen door extra subsidie.

Instellingen en diversiteit

Categorale instellingen moeten algemene instellingen uitdagen. Dan zal ook blijken dat bureaucratisering flexibiliteit aan de basis dwarsboomt. Voor diversiteit is een permanente dialoog nodig: waar gaat het bij diversiteit eigenlijk om? Bij instellingen gaat het dan (te) vaak

om wat de ander moet doen, niet om wat ze zelf moeten doen. Een belemmering bij gemeenten is gelegen in de strenge eisen die soms bij subsidiëring worden gesteld. In de gemeente Almere dienen bij elk initiatief minstens drie verschillende etnische groepen betrokken te zijn, anders kan geen subsidie worden verstrekt. Op deze manier schiet de regeling zijn doel voorbij.

Diversiteit brengt ook chaos met zich mee, dat zouden instellingen en beleidsmakers moeten accepteren. Mede door de bureaucrativering en de Diagnose Behandeling Combinaties is er nu echter nauwelijks plek voor chaos.

In de samenwerking met frontlinie is er te weinig erkenning van instellingen. Frontliniewerkers voelen zich vaak misbruikt, hun kennis wordt gretig gebruikt maar zij krijgen er geen erkenning voor terug.

Bij instellingen ontbreekt vaak een coherente visie op diversiteit, blijft het te vaak bij wensen en komt het niet tot implementaties. Wil er een - door aanwezigen noodzakelijk geachte - mentaliteitsverandering komen in de GGZ, dan zijn ook veranderingen in de opleidingen in sociaal werk nodig. Stichting two get there verzorgt nu lessen in ondernemerschap en innovatie in de zorg voor de studie sociaal werk: een stap in de goede richting. Er is te weinig aandacht voor diversiteit in de opleidingen. Er is vooral aandacht voor professionalisering en protocollen, het top-down werken. Voor diversiteit is de 'bottom-up'-visie en flexibiliteit juist wenselijk.

Zorgverzekeraars

Er is discussie onder aanwezigen of het positief is dat categorale instellingen meer aansluiting vinden bij doelgroepen, en daarmee een signaal afgeven aan reguliere instellingen. Het is evenwel ook mogelijk dat reguliere instellingen te weinig inspanning plegen omdat zelforganisaties en categorale instellingen het gat tussen vraag en aanbod dichten.

Hier zouden zorgverzekeraars een rol in kunnen gaan spelen. Als categorale instellingen een groot bereik onder doelgroepen hebben en daardoor relatief goedkoper werken dan reguliere instellingen, zullen categorale instellingen eerder gefinancierd worden. Ook hier is discussie over: enerzijds zou er voor diversiteit in de zorg meer bottom up, flexibel gewerkt moeten worden, met minder registratie en

bureaucratie, anderzijds zouden verzekeraars mogelijkheden bieden voor innovatie. Daarmee komt vaak echter ook meer bureaucratie. Multicultureel werken vereist juist de organisatie van chaos, waarbij er niet te snel moet worden voldaan aan kwaliteitsindicatoren waar de energie naar uitgaat.

Mikado signaleert wel een kanteling onder zorgverzekeraars: zij gaan meer belang hechten aan bereikbare zorg en aan weinig uitval door hun allochtone verzekerden.

Aanwezig zijn het erover eens dat instellingen juist van de flexibiliteit en openheid van de frontlinie kunnen leren.

Samenwerking

Naast de definiëring diversiteit, is ook een nadere definiëring van samenwerking belangrijk. In samenwerking van instellingen met de frontlinie is elkaar ontmoeten uitermate belangrijk. Je moet elkaar leren kennen om te kunnen samenwerken en een inbedding van deze netwerken in de instellingen is daarom nodig.

Bij instellingen ontbreekt vaak expertise voor innovatie op het gebied van diversiteit. Als de expertise er wel is weten professionals dat vaak niet van elkaar, het thema diversiteit is onvoldoende ingebed in organisaties. Competentieprofielen voor professionals waarin diversiteit een vanzelfsprekende plaats heeft zouden een oplossing kunnen zijn, zoals dat bijvoorbeeld in Engeland het geval is. De Inspectie zou ook een diversiteitmeetinstrument moeten ontwikkelen.

4. Sluiting

Tot slot zijn er nog de enkele opmerkingen die in de discussie niet aan de orde kwamen:

- De frontlinie zou ook gezien kunnen worden als potentiële arbeidspool voor de GGZ, die te kampen heeft met personeelstekort. Door frontliniewerk komen deze burgers in aanraking met het werken in de GGZ.
- Het is van belang om ook uit te dragen dat multicultureel werken ook ontzettend leuk is, dat is bijvoorbeeld te zien aan het teruglopende ziekteverzuim bij Noah.
- De Centra voor Jeugd en Gezin zouden ook een rol kunnen spelen in de aansluiting met de frontlinie.
- Wat zijn de eventuele leeraspecten van mislukte initiatieven?

Marjan de Gruijter bedankt de deelnemers hartelijk voor hun aanwezigheid en hun deskundige inbreng. De deelnemers krijgen het verslag van de bijeenkomst toegestuurd. Hierop kunnen zij desgewenst reageren. Het Verwey-Jonker Instituut zal de deelnemers bovendien op de hoogte stellen van de resultaten van het gehele onderzoek (half maart 2009).

Colofon

Opdrachtgever/financier	Ministerie van VROM/WWI, directie inburgering en integratie
Auteurs	Drs. M.J. de Gruijter Drs. S. Tan Prof. dr. T. Pels
Omslag Uitgave	Grafitall, Valkenswaard Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Utrecht T 030-2300799 F 030-2300683 E secr@verwey-jonker.nl I www.verwey-jonker.nl

De publicatie

De publicatie kan gedownload en/of besteld worden via onze website: <http://www.verwey-jonker.nl>.

Behalve via deze site kunt u producten bestellen door te mailen naar verwey-jonker@denhaagmediagroep.nl of faxen naar (070) 307 05 66, onder vermelding van de titel van de publicatie, uw naam, factuuradres en afleveradres.

ISBN 978-90-5830-330-1

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2009.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut. Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute. Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned.